

Tautodailės metraštis

ŠIAULIŲ KRAŠTAS
Nr. 22 * 2012

VIEŠOJI ĮSTAIGA TAUTODAILININKŲ
SĄJUNGOS FONDAS

Rėmėjai:

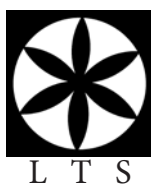
SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Lietuvos kultūros rėmimo fondas

Projektas AKIM (Aukštoji kultūra į mokyklas)
finansuojamas Europos socialinio fondo pagal
Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksnių programos 2
prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ priemonę
VPI-2.2-ŠMM-10-V „Neformaliojo švietimo paslaugų
plėtra“.

I viršelyje: Vaclovas Adomavičius, *Klumpės*

II viršelyje: Valdas Bandza, *Vilties angelas*

© Viešojo įstaiga Tautodailininkų sąjungos fondas, 2012

ISSN 1392 – 8198

TURINYS

Laima Kelmelienė	Lietuvos tautodailininkų sąjungos Šiaulių bendrijos veikla: pasiekimai ir tradicijų tęstinumas	4
Skaidrė Urbonienė	Kryžiai ir koplytėlės svetur: po Europos šalis pasidairius	11
Jonas Rudzinskas	Vytauto Babelio spalvų gyvybiškumas	17
Gailė Jurgaitytė	Ilona Janulienė: tarp tradicijos ir romantinio polėkio	22
Tibor Wehner	Tautodailė svetur: Regos Istvan kūryba	31
Bronius Grušas	Jaunimo dailės stovykla Ylakiuose	33
	Šiaulių krašto tautodailininkai	36
Michalina Adomavičienė	Liaudiškumo tradicijos lauko balduose	57
Albertas Martinaitis	Atsišaukė man dalelė (apie kanklių būtį)	60
Leonija Malakauskienė	Nuo poreikio iki pomėgio	63
Aleksas Feliksas Steponavičius	Šaukštai – ne vien košei kabinti	64
Genia Vaičiškienė	Mitologija mokinių žvilgsniu	70
Aniceta Krajinienė	Sava tema ir stilius	74
Laima Kelmelienė	Drožėjo portretas: Aleksas Feliksas Steponavičius	76
	2012 m. I pusmečio tautodailės renginiai	79
Jolanta Zabulytė	Mokslinė konferencija „Lietuvos kalviškoji kryždirbystė“	87

LIETUVOS TAUTODAILININKŲ SAJUNGOS ŠIAULIŲ BENDRIJOS VEIKLA: PASIEKIMAI IR TRADICIJŲ TĘSTINUMAS

Liaudies meno draugijos (LMD) Šiaulių skyriaus įsteigimo istoriją papasakojo Stasė Narbutienė. Ji mena 1966 metus, kai neturint patalpų, prie Šiaulių miesto kultūros ir poilsio parko buvo įsteigtas LMD Šiaulių regiono skyrius, kuriam tuo metu vadovavo neetatine pirmininke, miesto kultūros skyriaus vedėja, Zinaida Gaurilčikienė ir atsakingoji sekretorė Zinaida Vaičekonienė. Į naujai įkurtą Liaudies meno draugijos Šiaulių skyrių nariais pakviesti meistrai: Valerijonas Kalinas su sūnumis Algiu ir Hendriku, Feliksas Vargonas, Zigmąs Vaišvila, Janina Sutkevičienė, Marija Pocevičienė, Zenonas Lažinskas, Bronė ir Bronius Radeckai, Jadvyga ir Jonas Verteliai, Antanina Katilienė, Apolonija Šliupienė, Marija Jankauskienė, Pranė Zykienė, Malvina. Gimžauskienė, Albina ir Stasys Kinčiai ir kiti.

1971 m. Stasė Narbutienė paskiriama dirbti LMD Šiaulių skyriaus atsakingąja sekretore. Liaudies meistrų kūrinių realizavimui skiriamos patalpos ir atidaromas parodų-pardavimo salonas „Devyni broliai“ miesto centre. S. Narbutienė pasakoja, kad visada sulaukdavo patarimų ir pagalbos iš LMD pirmininko Prano Gudyno, darbuotojų Juliaus Kaladės ir kt. Šiaulių miesto dailininkai tuo metu buvo ir LMD Šiaulių skyriaus meno tarybos nariai: V. Rimkus, A. Toleikis, R. Vilkauskas, D. Lukoševičius, Aldona ir Antanas Visockiai, Salvinija ir Povilas Anikinai, Gražina ir Virginijus Šimoliūnai ir kt., kurie atrinkdavo meistrų darbus parodoms-pardavimams. Priimtus darbus „tvirtindavo“ atvykęs LMD atstovas ir tik tada meistrų kūriniai pasiekdavo parodų-pardavimo saloną. LMD Šiaulių skyriaus darbuotojos (S. Narbutienė, konsultantės L. Ambrozevičienė, O. Lažinskienė, O. Poznanskienė, buhalterė G. Ivanauskienė), puoselėdamos lietuvių liaudies meną rengė įvairias amatų šventes, muges, seminarus, parodas. Liaudies meno parodos organizuotos Lietuvos miestuose ir kaimuose, Rusijoje, Latvijoje. 1971 m. Šiauliuose, respublikinėje puodžių šventėje, išrinktas pirmasis Lietuvos puodžių puodžius Jonas Paulauskas iš Micaičių, prisimena ponias Stasė Narbutienė.

Nuo 1977 m., atidarius Šiaulių miesto Parodų rūmus, pradėtos rengti kasmetinės-ataskaitinės Šiaulių regiono liaudies meno parodos. Narių ir eksponatų gausumu išsiskyrė audėjų-mezgėjų sekcija, kurioje aktyviai dalyvavo audėjos: J. Sutkevičienė, A. Šliupienė, O. Strakšienė, P. Adomaitis, A. Katilienė, P. Umbrasienė, B. Samulienė, O. Butvilienė, B. ir A. Dunduliai, mezgėjos: I. Povilaitienė,

A. Vaišvilienė, J. Baniulienė, V. Jankauskienė, A. Pocienė, A. Lamauskienė ir kt. Kiekvienoje vietinėje parodoje dalyvaudavo ir medžio drožėjai su savo darbais. Vitalijus Lukošaitis sukūrė skulptūras LMD salonui „Devyni broliai“, kurios puošia saloną iki šių dienų (2011 m., vykdant projektą „Šiaurės Lietuvos medžio meistrų kūrybos išsaugojimas“, skulptūros restauruotos. Darbus atliko J. Vaicekuskas ir K. Samalionis). 1973 m. Šiaulių mieste sukurta skulptūrinė kompozicija „Saulės mūšiui atminti“, kurią drožė V. Lukošaitis, Z. Vaišvila, F. Vargonas, S. Kinčius, Z. Lažinskas, V. Onaitis, I. Užkurnys, A. F. Steponavičius. Tie patys liaudies meistrai dalyvavo ir kuriant vaikų žaidimų aikštelę miesto parke. Medžio drožėjams vadovavo Birutė ir Kazys Kasperavičiai.

Aštuntojo dešimtmečio pabaigoje klestėjo gintaro-metalo apdirbimas, pynimo iš vytelių menas. Tuo metu Šiaulių regiono pynimo karaliene tituluojama Joana Rudauskienė, amato paslaptis perdavusi dukroms, žentams, vaikaičiams. Kuršėnuose kūrybingai dirbo Aleksandro Stankaus šeima. Stasė Narbutienė pasakodama prisimena kūrybinį seminarą, surengtą Valerijono Kalino sodyboje, kur dalyvavo daug meistrų: drožėjai, akmentašiai, tekstilininkės, pynėjai, keramikai. Irena Vaidilauskienė – garsi švilpukų meistrė, garsėjo ir kaip gera kulinarė, sugebėjusi seminaro dalyvius pamaitinti ir molį minkyti. Liaudies meistras, akmentašys Juozas Liaudanskas – Šiaulių regiono akmentašių mokyklos pradininkas ir mokytojas, savo patirtį perdavė A. Martinaičiui, K. Bimbai, J. Vaicekuskui ir kt.

„Kūrybingos, energingos buvo visos draugijos darbuotojos, į darbą ėjo tarsi į šventę, dirbo neskaičiuodamos laiko ir jėgų. Esu be galo laiminga, kad daug metų buvau dorų, protingų, teisingų, sąžiningų, talentingų, liaudies meną puoselėjančių žmonių būryje“, - sako S. Narbutienė.

1986 m. gintaro-metalo liaudies meistrams Sigitai ir Povilui Gauboms rekomendavus, pritariant tuometinei LMD pirmininkei Zinaidai Gaurilčikienei, atsakingajai sekretorei Onai Staškuvienei, buvau pakviesta dirbti į Liaudies meno draugiją parodų rengimo konsultante.

Per dvidešimt šešerių metų bendravimo su Šiaulių krašto tautodailininkais, rengiant ir lankantis Šiaulių regiono, miesto parodose, amatų šventėse, mugėse, bendraujant su savivaldybėmis, Šiaulių „Aušros“

muziejumi, Dailės galerija, negalėjau nepastebėti įvairių pokyčių. Keitėsi kartos, sparčiai kito visuomeniniai, socialiniai ir ekonominiai santykiai, kultūriniai prioritetai, veikiantys ir tautodailę. Buvo įprasta manyti, kad tautodailės darbų parodos išsiskiria eksponatų, autorių gausa. Deja, tuo laikotarpiu būta ir sąstingio, blaškymosi, kada tekdavo eksponatus parodai tiesiog prašyte išprašyti, nes didžioji dauguma tautodailininkų aktyviai dalyvavo nepriklausomos Lietuvos kūrime, Sąjūdžio veikloje, užsiėmė komercine veikla. Ilgą laiką parodose dominavusi taikomoji dailė: audiniai, mežginiai, keramika, medžio, gintaro darbai, užleido vietą dekoratyvinei-suvenyrinei dailėi, vis labiau prarandančiai funkcionalumo sampratą. Parodų salėse regėjome nedidelės apimties tautodailininkų kūrinius, atslūgo buvęs entuziazmas ir susidomėjimas savo šaknimis, savo kultūros istorija. Lietuvą užplūdo Vakarų pasaulio „naujienos“, atnešusios teigiamų ir neigiamų pokyčių tautodailininkų kūryboje, visuomeniniame gyvenime, tarpusavio santykiuose. Kompiuterizacija sumažino atstumus, prasidėjo idėjų migracija.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos Šiaulių skyriaus neaplenkė ir organizaciniai-struktūriniai pasikeitimai. Per keletą metų (1988-1993) keitėsi pirmininkai: Oną Staškuvienę pakeitė Jonas Vaicekauskas. Po metų skyriui vadovauti išrinkta Liongina Ambrozevičienė, kuriai pasisėkė suburti darnų darbuotojų ir tautodailininkų kolektyvą, įkurti tautodailininkų folkloro ansamblį „Margulis“, kuriame dainuoti pradėjo: G. Ivanauskienė, I. Kryžanauskienė, I. Vaidilauskienė, S. Narbutienė, L. Ambrozevičienė, groti armonika H. Kalinas, smuiku B. Abromavičius.

LTS Šiaulių skyriaus turimos patalpos Vilniaus gatvėje pakeistos kitomis – gerokai mažesnėmis Žemaitės gatvėje. Sumažėjo skyriaus etatinių darbuotojų nuo 6 iki 3. Nuo 1993 m. skyriui vadovauti pradėjo Laima Kelmelienė, kartu dirbo buhalterės G. Ivanauskienė, J. Nekrašaitė, I. B. Linkutė, tautodailės salone „Devyni broliai“ konsultantė-pardavėja Ona Lažinskienė. Tautodailininkė, juostų audėja, ilgametė Šiaulių skyriaus darbuotoja O. Lažinskienė darbo jubiliejaus Lietuvos tautodailininkų sąjungoje 30-mečio proga apdovanota Šiaulių apskrities Viršininco Garbės ženklu „Už nuopelnus Šiaulių apskričiai“ (2006 m).

Bendravimas su tautodailininkais rengiant parodas, renkant medžiagą autorinių parodų bukletams, knygai „Tautodailė Šiauliuose“, lankantis meistrų namuose, dirbtuvėse padėjo apsispręsti ir tęsti pirmtakų pirmininkų pradėtą misiją – koordinuoti tautodailės veiklą, globoti ir saugoti lietuvių etninės kultūros vertybes, gyvosios tradicijos plėtrą Šiaulių regione, Lietuvoje. Apie 2000 m. patriotizmo, komercijos, kompiuterizacijos bangai atslūgus, pradėjome galvoti apie tolimesnį tautodailės vystymą, išlikimą, tautodailės tradicijų tęsimą, amatų mokymąsi ir mokymą. Šiaulių regionas – tai ta vieta, kur ribojasi, susijungia aukštaičiai, žemaičiai, žiemgaliai. Tautodailininkai savo kūryboje aiškios ribos neturi, bet apskrities rajonuose jaučiamas atskirų žanrų meistrų susitelkimas, gausumas. Akmenės rajone – tapytojų

Iš kairės Zinaida Gaurilčikienė (neetatinė pirmininkė) ir Stasė Narbutienė (LMD pirmininkė, apie 1977-1980 m.).

(E. Adomaitienė, P. Raudonikienė, A. Reminienė, R. Valantis, R. Šiaulytienė). Kelmės rajone – akmentašių (V. Bandaza, L. Mockus), audėjų (O. Butvilienė, L. Račkauskienė, O. Kmitaitė), Pakruojo rajone – medžio drožėjų (E. Impolis, P. Miežis, E. Rimdžius, B. Gedminas), pynėjų iš vytelių (R. Prikockienė, Z. Adomaitienė), Radviliškio rajone – tekstilininkų (R. Kavaliauskienė, O. Plungienė, A. Norvaišienė), medžio drožėjų (E. Gaubas, E. Titas, E. Arbušauskas, J. Tikuišis), Šiaulių rajone – keramikų (V. S. Šufinskienė, brolių A. ir S. Tamašauskų šeimos, J. Kinelenė, R. Grunskis, A. Pigulevičienė, R. Mataitienė, S. Vilimas, V. Vertelis), Joniškio rajone – tekstilininkų (A. Krajnienė, F. Bogvilienė, B. Kybartienė), tapytojų (D. Sutkuvienė, D. Udrakienė, V. Peleniuvienė).

Šiaulių skyriuje priskaičiuojama beveik 400 narių. Iš jų – pusė tautodailininkų kuria ir gyvena Šiaulių mieste. Daugiau kaip trečdalis (140) tautodailininkų amžius 60 metų ir vyresni. LTS Šiaulių skyriuje yra 8 žanrinės sekcijos, kurioms vadovauja pirmininkai: 1) tekstilės (audėjai, mezgėjos, pirmininkė Z. Lukytė), 2) gintaro-metalo, pirmininkas E. Kupreščenko), 3) pynėjų-odos apdirbėjų ir paprotinio meno (pirmininkas Z. Tomkus), 4) keramikų (pirmininkė A. Ginčienė), 5) tapytojų-popieriaus karpymo, grafikų, (pirmininkė V. K. Lideikienė), 6) medžio drožėjų (pirmininkas A. F. Steponavičius), 7) akmens kalėjų

Audimo parodos atidarymas Šiaulių parodų rūmuose. Parodą atidaro Liongina Ambrozevičienė, apie 1980 m.

(pirmininkas J. Vaicekuskas), 8) kalvių (pirmininkas M. Stošius). Rajonuose – rajoninių sekcijų pirmininkai: Akmenės r. - A. K. Milevičius, nuo 2012 kovo mėn. A. Adomaitis, Kelmės r. – K. Lopetienė, Radviliškio r. – E. Arbušauskas, nuo 2012 vasario mėn. A. Norvaišienė, Šiaulių r. – B. Poškienė, Joniškio r. – A. Krajnienė, Pakruojo r. - S. Malinauskienė.

2002 m., po 20 metų pertraukos, nutarėme pradėti rengti kūrybinius seminarus–mokyimus. Organizavome tarptautinę–kūrybinę keramikų stovyklą „Keramika laiko tėkmėje“ Kuršėnuose. Miestas garsėjo puodžių karaliais (J. Paulauskas, V. Damkus, J. Vertelis, B. Radeckas), veikė Kuršėnų keramikos gamykla. Stovykloje dalyvavo keramikai iš visos Lietuvos, svečiai iš Lenkijos. Surengtoje konferencijoje pranešimus skaitė žinomi meno pasaulyje žmonės: profesorius Vytenis Rimkus, docentė keramikė Genovaitė Jacėnaitė, menotyrininkės Michalina Adomavičienė, Alė Počiulpaitė, LTS pirmininkas Jonas Rudzinskas. Projektą finansavo Kultūros rėmimo fondas, Šiaulių rajono savivaldybės administracija. Džiaugiuosi, kad mūsų pradėtos rengti keramikų kūrybinės dirbtuvės-stovyklos organizuojamos ir toliau. Atgaivinta tradicija rinkti puodžių karalių. Jas rengia naujai įkurtas Šiaulių r. savivaldybės Etninės kultūros ir tradicinių amatų centras (direktorė Birutė Poškienė).

Idėja surengti akmentašių seminarą Kuršėnuose sklاندė jau keletą metų, o tiksliau, po sėkmingai įvykusio 2002 m. tarptautinio keramikų seminaro. Su Šiaulių r.

valdžios žmonėmis, tautodailininkais planavome atgaivinti akmentašių kūrybinių dirbtuvių (seminarų) rengimą, mokyti jaunimą ir tobulintis patiems. Paskutinis akmens kalėjų susibūrimas įvyko daugiau nei prieš 20 metų, Pageluvyje, liaudies meistro Valerijono Kalino sodyboje.

Pokalbis su Kelmės Kultūros centro direktoriumi Arnu Arlausku, planus pakoregavo ir buvo nutarta – akmens kalėjų kūrybines dirbtuves, konferenciją organizuoti Kelmėje, tai būtų vienas iš būdų prisiminti akmeninės liaudies plastikos patriarchą Juozą Liaudanskį, minint jo gimimo 100-ąsias gimimo metines. Seminare dalyvavo šiauliškiai akmentašiai: K. Bimba, J. Vaicekuskas, A. Martinaitis, D. Martinaitis, R. Šležas, kelmiškis V. Bandza. Sukurtos skulptūros liko Kelmėje, nes mieste daug erdvių skulptūroms. Akmentašių kūrybinius seminarus rengti pradėta kas keleri metai Kelmėje.

2004 m. organizuotas respublikinis medžio drožėjų seminaras Kuršėnuose. Tai tęstinis projektas, atgaivinant kūrybinių seminarų rengimą Šiaulių regione. Tęsdami kūrybos tradiciją ir prisimindami medžio drožybos meistrus Z. Vaišvilą, A. Turauską, kūrėme skulptūras meistrų atminimui, Kuršėnų miesto papuošimui: medžio drožėjų darbai pastatyti prie Kuršėnų meno mokyklos, ligoninės, miesto parke prie Gruševskių dvaro, kur įsikūręs etninės kultūros ir tradicinių amatų centras.

Nei žmonės, nei tautos negali išsaugoti savo dvasinių šaknų be sąryšio su praeitimi. Tradicijų išlaikymo ir pratęsimo procesui ypač reikšminga tampa kuriančiojo asmenybė. Šiandieną dauguma vartotojų (parodų

lankytojų, pirkėjų, užsakovų) tų tradicijų, taip pat ir liaudies dailės šakų specifikos, visiškai nepažįsta, jų estetinė orientacija neturi nieko bendro ne tik su liaudies estetika, bet dažnai ir su elementariu skoniu. Bet jie diktuoja meistrui, formuoja paklausą. Tokioje situacijoje liaudies meistro misija – savo kūriniais įteigti, jog tradicijos – tai vertybė.

Gražia tradicija tapo kasmet nuo Šiaulių miesto parodų rūmų (dabar Dailės galerija) įkūrimo 1977 iki 2012 m. rengti tautodailės parodas bei aptarimus Šiaulių dailės galerijoje, kuriuose dalyvauja gausybė autorių (nuo 250 iki 380) ir eksponuojama daugiau nei 1500 vaizduojamosios ir taikomosios dailės, paprotinio meno darbų. „Tautodailės parodos išsiskiria keliais požiūriais: tai pačios lankomiausios ekspozicijos. Jų lankomumą inspiruoja tai, kad kūriniai artimi daugumai lankytojų, jie suvokiami kaip ne itin nutolę nuo žmogaus tiek savo atlikimo formomis, tiek siužetais, turiniu, idėjomis, kiekvienas jose randa ką nors sau artimo, suprantamo, atpažįsta pats save – „gi ir aš taip galėčiau padaryti...“. Tos parodos sukelia diskusijas, ginčus, labai platus jų vertybinis diapazonas. Ekspozicijos atspindi tautodailės išorinius ir vidinius poslinkius: iš anoniminio kolektyvinės kūrybos objekto ji tampa individualiu, autoriniu, šalia taikomosios dailės paspartintai plėtojasi vaizduojamoji dailė, tapyba“.

(Menotyrininkas Vytenis Rimkus).

Tautodailės parodos – ne tik darbų pristatymas miesto visuomenei, moksleiviams, liaudies meno gerbėjams, spaudai, televizijai, bet ir pasibuvimas, pabendravimas, kūrybos aptarimas su kolegomis, menotyrininkais M. Adomavičiene, V. Rimkumi, Liaudies kultūros centro atstovais A. Počiulpaite, T. Jurkuvienė, LTS ir LTKA pirmininku, dailininku J. Rudzinsku. Tautodailininkų folkloro ansamblis „Margulis“ (vadovė B. Poškienė) svečius, tautodailininkus pasveikina muzika ir dainomis. Parodos rengimas prasideda vasario mėnesį, kai Šiaulių apskrities rajonų centruose (Radviliškio, Šiaulių, Joniškio, Akmenės, Pakruojo, Kelmės) atidaromos tautodailės parodos, dažnai sutampančios su Lietuvos žmonėms reikšmingais įvykiais: vasario 16-ąja, kovo 11-ąja). Tą dieną pristatoma, aptariama paroda, atrenkami eksponatai metinei tautodailės parodai Šiauliuose.

2006 m. Lietuvos tautodailininkų sąjungai buvo jubiliejiniai. Ta proga Vilniuje, Taikomosios dailės muziejuje atidaryta respublikinė liaudies meno paroda „Amžių sutartinė“, kurioje dalyvavo 46 Šiaulių apskrities tautodailininkai. Po parodos keliolikos tautodailininkų darbus įsigijo Lietuvos dailės muziejus. Kovo mėnesį respublikinė tautodailės paroda atkeliavo į Šiaulių dailės galeriją, buvo gausiai lankoma šiauliečių ir miesto svečių. Tuo pačiu metu pirmą kartą vienoje iš Dailės galerijos salių pristatyta šiuolaikinė lenkų tautodailė.

„Senųjų tradicijų tęstinumas ir gebėjimas kurti savojo laikmečio poreikiams – bene vienas svarbiausių parodos ypatumų“ teigia menotyrininkė M. Adomavičienė parodos anotacijoje.

Metinėse tautodailės parodose nuo 2008 m. nemaža dalis autorių pateikia kūrinių kolekcijas respublikiniam

konkursui, nominacijai „Aukso vainikas“. Komisija išrenka regioninio turo nominantus, kurių darbai keliauja į respublikinę-konkursinę parodą. Rinktinių juostų audėjas Antanas Daundulis - 2009 m., o tapytoja Elena Adomaitienė - 2011 m. pelnė „Aukso vainiko“ nominaciją, pripažinti geriausiais metų tautodailininkais, apdovanoti premijomis.

Tautodailininkų darbų parodos rengiamos ir parodų salone „Devyni broliai“: tekstilininkės L. Lekienės lininių rūbų, O. Plungienės, A. Lamauskienės, A. Pocienės, F. Bogvilienės megztų pirštinių, J. Bražiūno skulptūrėlių, D. Pocienės papuošalų iš odos, A. Lampickienės margučių ir kt.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos Šiaulių skyriaus veikla – svarbus mūsų kultūros reiškinys. Jo gyvavimo pamatas pastovus, kryptingas organizacinis darbas, ieškant talentingų meistrų, rengiant tautodailės parodas, interaktyvius amatų mokymus, prisistatymus visuomenei, moksleiviams, vaikams. Puoselėjamos senos tautinio meno tradicijos sukuria palankią erdvę naujovėms, įvairiapusiškos kūrybos plėtrai.

Po Šiaulių krašto tautodailininkų kūrybos parodos LTS Šiaulių skyriaus darbuotojos: pirmoje eilėje - Genovaitė Ivanauskienė (buhalterė), Liogina Ambrozevičienė (pirmininkė), antroje eilėje - Laima Kelmelienė (parodų konsultantė), Ona Lažinskienė (parodų-pardavimų konsultantė), 1992 m.

Šiaulių Aušros muziejuje, Kuršėnų, Pakruojo kultūros centruose buvo organizuotos konferencijos etninės kultūros paveldo saugojimo, tautodailės klausimais, pristatomos jubiliatų darbų parodos, sveikinami ir nauji Lietuvos tautodailininkų sąjungos nariai. Konferencijoje „Lietuvių tautiškumas ir pilietiškumas globalizacijos akivaizdoje“ profesorius V. Rimkus pripažino, „kad lietuviai nors ir nedidelė tauta, bet turi ką pasakyti pasauliui. Džiaukimės ir didžiukimės kryždirbyste, įtraukta į pasaulio kultūros paveldą. Menas, kultūra ir tautodailė leidžia išlikti globalėjančiame pasaulyje. Kiekvienas autorius svarbus“, - teigė profesorius. Menotyrininkė M. Adomavičienė liaudies menininkus ragino „bendrauti su pasauliu, tačiau išsaugoti savitumą, atsispirti komercijai, kosmopolitinėms apraiškoms“.

2007–2012 m. vykdome projektą „Liaudies dailės ir technologijų mokymasis“. Mokėmės patys ir kitus mokėme rauti nagines, varstyti sodus iš šiaudelių, megzti riešines, tapyti ant šilko, austi juostas, rankšluosčius, karpyti iš popieriaus, marginti margučius, kurti žaislus iš molio, medžio, šiaudų, velti iš vilnos ir kitokių amatų. Įsigijome audimo stakles ir audėja Rita Kavaliauskienė pradėjo mokyti audimo meno. Džiaugiuosi, kad atsirado tautodailininkų, norinčių austi: tai A. Lamauskienė, I. Kryžanauskienė, N. Smailienė, A. Norvaišienė, G. Taraškevičienė, D. Areliūnienė, Z. Tomkus ir kt. Margučių marginimo vašku, dažymo geležies rūdžių ir juodalksnio tirpalu paslaptis perteikė tautodailininkė Dalia Rudauskaitė. Lietuvos tautodailės meno kūrėjų

asociacijos narė Rasa Daukšienė mokė juostų pynimo amato. Rukėme nagines, mezgėme šlepetes, audėme juostas ant rėmelių, mezgėme riešines – mokėmės patys ir kitus mokėme, tradicinės kūrybos metodu, technologijų, kūrėme individualiai.

LTS Šiaulių skyriaus darbuotojų, tautodailininkų nuolatinis bendravimas ir bendradarbiavimas su Šiaulių miesto, Šiaulių regiono savivaldybių įstaigomis, Kultūros skyriais, visuomeninėmis kūrybinėmis organizacijomis padeda globoti krašto tautodailės kūrėjus, sureikškina tautodailę, jos vertę.

2006 m. LTS Šiaulių skyriaus pasirašyta sutartis su Turizmo informacijos centru, pagal kurią tautodailininkai (K. Bimba, A. Januškevičius, A. F. Steponavičius, K. Samalionis, J. Vaicekuskas) sukūrė ir pastatė atrakcionus vaikams „Pasiek paukščius“, „Laiptai“, „Bokštas“, skulptūrą „Žynys“, dekoratyvinius gyvuliukus, sūpuokles-jautį, laipynę su žiedais, sūpuojančius arkliukus laisvalaikio ir pramogų parke Beržynėlyje, Šiauliuose.

2011 m. rugpjūčio mėnesį Šiauliuose organizuotas latvių-lietuvių medžio drožėjų pleneras, kuriame dalyvavo mūsų meistrai – K. Samalionis, J. Vaicekuskas. Šiaulių miesto Salduvės kalno papėdėje pastatyti devyni stogastulpiai, simbolizuojantys baltų gentis.

Kelerius metus iš eilės pynėjo Petro Grušo sukurtais pintais žaislais buvo puošiamos Šiaulių miesto Kalėdinės eglės.

Gražia tradicija tapo demonstruoti amatus Kaštonų alėjoje, Šiauliuose, kur daugiau nei 30 tautodailininkų

LMD Šiaulių skyriaus delegacija V-ajame LMD suvažiavime apie 1985 m.

Keramikų stovyklos „Keramika laiko tėkmėje“ dalyvai Kryžių kalno vienuolyne, 2002 m. rugpjūčio mėn.

prisistato ir moko amato miestelėnus bei svečius: siūti lėles, pinti iš vytelių, šiaudų, žiesti, lipdyti iš molio, verpti, megzti, austi. Aktyviausi amato mokytojai – valdybos nariai, kurie rūpinasi ir darbo vietos apipavidalinimu, papuošimu, sutvarkymu. V. Adomavičius sukūrė reklaminį stendą „Amatų mokymas“, o A. F. Steponavičius – plakatą „Liaudies menas – sielai penas“.

Šiaulių miesto Metų tautodailininko vardai suteikti ir skirtos premijos: 2002 m. – keramikei I. Vaidilauskienei, tapytojai K. V. Lideikienei, 2003 m. – kalviui, akmentašiui, muzikos instrumentų meistrui A. Martinaičiui, 2004 m. – medžio drožėjui A. F. Steponavičiui. 2005 m. Šiaulių miesto Kultūros ir meno premija už etninės kultūros puoselėjimą, parodų rengimą paskirta L. Kelmelienei. 2007 m. Šiaulių miesto Kultūros ir meno premija skirta Šiaulių skyriaus valdybos pristatytai menotyrininkei M. Adomavičienei. 2008 m. – skulptoriui, akmentašiui K. Bimbai, 2009 m. – pynėjams iš vytelių Laimutei ir Zenonui Tomkams. 2010 m. – tapytojai Antoninai Pukėnienei, 2011 m. – Kultūros ir meno premija paskirta Šiaulių skyriaus organizacijai.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos galerijoje, Vilniuje, buvo eksponuojama Šiaulių regiono tautodailininkų kūryba: K. Bimbos (akmens ir medžio skulptūrų), B. Gricienės (sodų), I. Rudienės (verbų), D. Rudauskaitės, G. Vyšniauskienės, G. Stugienės (margučių), A. Zibalio, V.

Kutkienės, D. Sutkuvienės (tapybos), E. Žickio (pynimo iš vytelių).

Kalvis Albertas Martinaitis etninės kultūros aruodą pildo edukaciniais užsiėmimais – moko drožti kaukes, gaminti muzikos instrumentus, rengia trumpalaikes parodas savo darbo vietoje, aktyviai propaguoja ir skatina Užgavėnių tradicijas. Užgavėnių kaukių parodos rengiamos Šiaulių „Aušros“ muziejuje bei Plateliuose, kur dalyvauja ir mūsų meistrai (S. Tamutis, E. Arbušauskas, A. Martinaitis, J. Vaicekauskas, K. Samalionis, V. Tamošaitis ir kt.).

Džiugu, kad ir rajonai turi metų tautodailininkų vardo premijas. Šiaulių r. Metų tautodailininkais išrinkti ir apdovanoti premijomis:

- 2003 m. – keramikas Stasys Vilimas;
- 2004 m. – pynėjas Aleksandras Stankus;
- 2005 m. – keramikė Virgilija Silvestra Šufinskienė;
- 2006 m. – keramikė Regina Mataitienė;
- 2007 m. – keramikas Alfonsas Timinskas;
- 2008 m. – keramikas Algimantas Tamašauskas;
- 2009 m. – Birutė Poškienė;
- 2010 m. – Alma Stugienė;
- 2011 m. – keramikė Virgilija Silvestra Šufinskienė.

Radviliškio r. Metų tautodailininkais išrinkti K. Švedaruskaitė, O. Plungienė, E. Arbušauskas, E. Belokopytovas, S. Špukas, B. Žundienė, E. Gaubas.

Tautodailės plėtrai ir propagavimui reikšmės turi respublikiniai ir tarptautiniai renginiai, plenerai: medžio drožėjų Rokiškyje, tapytojų Joniškyje, juvelyrų Palangoje, skulptorių Juodkrantėje. „Raganų kalno“ skulptūrų atstatyme dalyvavo J. Vaicekauskas, Z. Tomkus.

O. Plungienė, A. Lamauskienė, M. F. Bogvilienė megzta pirštines eksponavo Alytaus tautodailės parodų salone.

2008 m. balandžio mėnesį medžio drožėjas Z. Lažinskas dalyvavo tarptautinėje parodoje-konkurse „Šv. Jurgis Veisiejuose“, kur laimėjo II vietą, apdovanotas premija.

Labai svarbu vykdomą veiklą užfiksuoti, įamžinti. Informatyvus, reikšmingas nuo 1997 m. Lietuvos tautodailininkų sąjungos leidžiamas „Tautodailės metraštis“ bei kiti leidiniai. Jau keleri metai sukurta ir veikia interneto svetainė „Lietuvos tautodailė“. Šiaulių apskrities tautodailininkai taip pat neliko užmarštyje: išleistas žemėlapis „Šiaulių apskrities amatai“, Akmenės, Jonišio, Pakruojo, Šiaulių rajonuose išleistos knygos apie tautodailininkus ir jų kūrybą.

Mūsų šalies žmonės ir ypač jaunimas vis mažiau domisi tautodaile ir, kad netaptume tik suvenyrų gamintojais, turime ieškoti būdų, kaip tęsti tautodailės tradicijas: per parodas, konkursus, konferencijas, amatų šventes, kūrybines stovyklas-mokymus, kurių metu vyksta kultūriniai-kūrybiniai mainai, sukuriami didesni darbai,

pasikeičiama turima informacija, mokomasi ir mokoma. Pasak menotyrininkės Michalinos Adomavičienės, „tautodailės tradicijų puoselėjimas ir kūrybiškas jų tęsimas – gyvybiškai svarbi tautiškumo ir pilietiškumo išraiška visuotinėje globalizacijoje. Keičiasi kūrėjų meninė samprata, atsiranda didesnis laisvės pojūtis. Keičiasi ir visuomenės estetiški poreikiai, įtakojantys meistrų kūrybą. Pagaliau mūsų amžiaus naujos technologijos, sąveika su profesionaliuoju menu ir atviri ryšiai su pasauliu daro stiprų poveikį tautodailės raidai. Kai kurie meistrai neatlaiko tokio veržlaus naujų galimybių srauto, patenka į masinės, kosmopolitinės kultūros pinkles. Dailės parodos atveria ir žiūrovams, ir patiems autoriams tautodailės vystymosi kryptį, paremtą savojo krašto tautiniu charakteriu, ir sukuria palankią erdvę tradicijų išsaugojimui ir perimamumui.“

Šiaulių regiono tautodailę gyvena brandų kūrybinės veiklos metų. Apie 400 tautodailininkų sąjungos narių aktyviai dalyvauja savo krašto kultūros kūrime. Kiekvieno meistro, kiekvienos parodos ar kito tautodailės gyvenimo reiškinių indėlis svarbus bendram aruodui, turintis vienokį ar kitokį poveikį tautodailės raidai. Turime patys pažinti savo krašto kultūros paveldą, dabarties poreikius ir suvokti, bet neatmesti vykstančių pokyčių. Meistras, sugebantis perimti ir kūrybiškai pratęsti tautinio meno tradicijas, visais laikais buvo ir yra gerbiamas.

Nuotraukos iš LTS Šiaulių bendrijos archyvo

Šiaulių krašto tautodailininkų kūrybos ataskaitinė paroda Šiaulių dailės galerijoje, 2011.

KRYŽIAI IR KOPLYTĖLĖS SVETUR: PO EUROPOS ŠALIS PASIDAIRIUS

2011 m. dėka podoktorantūros stažuotės turėjau galimybę lankytis keletoje Europos šalių¹. Po mėnesį stažavausi Austrijos etnografijos ir liaudies meno muziejuje Vienoje, Nyderlandų Meertensio institute Amsterdame, kiek trumpiau – Slovėnijos etnologijos institute Liublijanoje, taip pat savaitę praleidau Prahos nacionalinėje bibliotekoje. Skaitytojui pateiksiu išpūdžius, patirtus stažuotčių metu. Šiuo metu tyrinėju šiuolaikinę liaudies skulptūrą, taip pat kryždirbystės tradicijas, todėl buvo įdomu pasižiūrėti, ar kitose Europos šalyse dar gyvuoja panašios tradicijos.

Tradicija statyti memorialinius paminklus su šventųjų atvaizdais pakelėse, miestelių, miestų aikštėse, prie namų nuo seno gyva visuose katalikiškuose Europos kraštuose. Europos šalys – agrarinės, todėl žmonėms buvo ypač svarbu apsaugoti derlių, gyvulius, turtą nuo įvairių negandų, nelaimių – kenkėjų, oro stichijų ir pan., kurias sukelia, kaip buvo tikima, piktosios dvasios. Pagrindinė apsauga – tai malda Dievui, Mergelei Marijai ir šventiesiems globėjams, todėl daugelyje katalikiškų kraštų būdavo statomi kryžiai, koplytėlės su šventųjų atvaizdais kaip auka Dievui už prašymų, malonių išpildymą, taip pat ir kaip padėka (taipogi auka) už išpildytus prašymus. Paminklų statymo motyvai buvo panašūs įvairiose šalyse: tai ir žūties vietų, karo ar kitos tragedijos, svarbių įvykių atminties ženklavimas. Taip pat paminklai buvo statomi ir kaip žemės ar kaimo ribų ženklai. Prie namų koplytėlės ar kryžius žmonės statėsi melddami geresnio derliaus, sveikatos, laimės ir pan. Nors paminklų statymo priežastys panašios visur, šiek tiek labiau skiriasi paminklų tipai, formos, medžiagos. Lietuvoje vyrauja mediniai memorialiniai paminklai, medinių paminklų taip pat daug statyta ir Lenkijoje. Mano aplankytose šalyse – Čekijoje, Austrijoje, Slovėnijoje, katalikiškose Olandijos dalyse dažniausiai buvo statomi mūriniai ar akmeniniai koplytstulpiai ir koplytėlės. Tik kryžiai buvo daromi iš medžio, bet taip pat ir kalami iš akmens, kalami ar liejami iš metalo. Vidurio ir Vakarų Europoje taip pat būta tradicijos kabinti koplytėles ant namų sienų, kai kur kryželiai ir nedidelės koplytėlės kabintos ir į medžius. Taip pat nemažai būta ištaipytų ant pastatų sienų šventųjų atvaizdų. Būdingas bruožas, kad daugelyje Europos miestų žmonės šventųjų skulptūreles įkeldavo į specialias nišas ar specialiai padarytas koplytėles ant namo sienos. Antai Slovėnijos pietuose tokios koplytėlės pastatų sienose buvo itin paplitusios, dabar jos yra tuščios, tačiau slovėnų paveldosaugininkai nori jas „atgaivinti“, t. y. atkurti ten buvusius šventųjų atvaizdus. Tiek šventieji koplytėlėse, tiek ir ištaipyti šventieji ant pastatų sienų atliko tą pačią

Koplytstulpis su Švč. Mergelės Marijos skulptūrele. Húrky vietovė, Čekija. Fotografuota 2008. Nuotrauka iš kn.: Hájek Pavel, Zděná boží muka v jižních Čechách, České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2009, p. 103.

namų, šeimos apsaugos – funkciją, kurią Lietuvoje turėjo sodybos kieme stovintis kryžius ar koplytėlė, sodybos medyje ar ant namo sienos pakabinta koplytėlė.

Austrijos-Vengrijos monarchijos miestuose buvo paplitę saviti akmeniniai (mūriniai) stulpai-kolonos su Švč. Mergelės Marijos, Švč. Trejybės arba kitų vardų šventųjų skulptūromis viršuje. Šios kolonos vadintos pagal paskirtį, pvz., „maro stulpais“, jei jų statymo motyvas buvo apsauga nuo maro. Taip pat vadintos ir pagal pagrindinį skulptūrų siužetą, antai kolonos su Švč. Trejybės skulptūriniu grupe įvardijamos Trejybės stulpais, su Švč. Mergelės Marijos skulptūra – Madonos, Švč. Mergelės Marijos, Dievo Motinos stulpais. Būta ir akmeninių koplytstulpių, kurių koplytėlėse įstatydavo žibintą arba žvakę, – tokie paminklai vadinti „šviesos stulpais“. Paprastai tokie stulpai buvo aukšti, neretai jų papėdėje dar būdavo įkomponuojamos kitos skulptūros. Kai kurie turtingi gyventojai įstengdavo pastatyti dar ir paaukuotomis detalėmis puoštus stulpus (ypač tai ryšku Vienoje stovinčiuose paminkluose). Yra išlikusių šios rūšies paminklų iš XVII a., yra statytų ir XX a. Tokio masto paminklai daugiausia buvo užsakomi miestiečių, ar tam tikrų gyventojų grupių, todėl statyti miestų aikštėse ar prie bažnyčių apsaugai nuo maro, epidemijų, karo,

kitų nelaimių, taip pat kaip miestelėnų padėka Dievui už kokią nors malonę ar ženklinant kokią svarbią miestui ar valstybei datą. Lietuvoje vargiai kuris miestas ar miestelis būtų įstengęs turėti tokio masto paminklą, bet mūsų panašias funkcijas – padėkos ar apsaugos nuo maro, gaisro, įvairių istorinių įvykių paminėjimo – atliko koplytstulpiai ir koplytėlės miestų ar miestelių aikštėse, šventoriuose, prie įvažiavimo į miestą (miestelį). Bendrai statytas paminklas su Jėzaus Kristaus ir Švč. Mergelės Marijos, taip pat ir kitų šventųjų atvaizdais dažniausiai išreikšdavo to miestelio ar kaimo gyventojų siekį užsitikrinti įvairiopą Dievo pagalbą. Koplytstulpiai su šv. Florijono figūra saugojo Lietuvos miestelius ir kaimus nuo gaisro. Miesteliuose dažnai tai buvo mūrinis koplytstulpis su medine šv. Florijono skulptūra (Plungėje, Tryškiuose, Utenoje ir kt.). Vadinamieji „karavyko“ (dvikryžmiai) kryžiai saugojo gyventojus nuo maro ir kitų epidemijų, taip pat nuo karo, bado nelaimių.

Lietuvoje įvairiuose memorialiniuose paminkluose būdavo patalpunami kuo įvairiausių vardų šventųjų atvaizdai. Labiausiai paplitę šventųjų Jono Nepomuko, Jurgio, Antano, Roko, Florijono, Juozapo, Barboros, Agotos, Onos atvaizdai. Šventųjų globėjų atvaizdai dažniausiai buvo komponuojami su Marijos ir Jėzaus figūromis. Kokie šventieji dominuoja kitose Europos šalyse?

Katalikiškose šalyse buvo populiarūs panašūs šventieji, kaip ir Lietuvoje. Kokios figūros bus statomos į paminklą, priklausė nuo toje vietoje katalikų bažnyčios diegiamų kultų, taip pat ir nuo paminklo statymo motyvų, vietovės ypatumų.

Įprasta manyti, kad Rūpintojėlio siužetas populiarus tik Lietuvoje. Tačiau anaipol – jis populiarus daugelyje šalių: Lenkijoje, Čekijoje, Slovakijoje, Austrijoje (ypač Pietų Tirolyje). Europoje labai populiarus ir šv. Jonas

Koplytstulpis Jelmo vietovėje, Čekija. Fotografuota 2008. Nuotrauka iš kn.: Hájek Pavel, Zděná boží muka v jižních Čechách, České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2009, p. 64.

Koplytstulpis su paveikslu „Marija su Kūdikiu“. České Žleby vietovė, Čekija. Fotografuota 2009. Nuotrauka iš kn.: Paloušová Zdenka, Kamenná boží muka v jižních Čechách a přilehlé Moravě, České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2009, p. 247.

Medinis kopyltstulpis Vienoje. S. Urbonienės nuotrauka, 2011 m.

Nepomukas. Jo kultas Europoje išplito kontrreformacijos metu. Šio čekų šventojo skulptūras, stovinčias prie tiltų pamatysime ne tik Čekijoje, Slovakijoje, taip pat ir Austrijoje, Slovėnijoje, Lenkijoje. Nemažai yra ir liaudiškų medinių šio šventojo statulėlių, dabar jau saugomų muziejuose. Tiesa, skirtingose šalyse gali varijuoti vieno ar kito šventojo vaizdavimo būdas. Antai Lietuvoje, Čekijoje, Austrijoje paplitusi šv. Jono Nepomuko ikonografija, kai jis vaizduojamas rankose laikantis krucifiksą ir lelijos šakelę (arba tik krucifiksą). O štai Slovėnijoje (pasitaiko ir Lenkijoje) dažniau šis šventasis vaizduojamas pridėjęs pirštą prie lūpų – gestas simbolizuojantis išpažinties paslapties išsaugojimą.

Be abejo, yra šventųjų, kurių Lietuvoje neaptiksi, kurie svarbūs tik konkrečiai valstybei. Kaip kad lietuviai turi savo šventąjį – šv. Kazimierą, kiti gerbia šv. Vendeliną – piligrimų ir piemenų globėją, šv. Kumernis (arba plačiau žinoma kaip šv. Vilgefortis – nukryžiuota ant kryžiaus barzdota mergina), sunkių vedybų globėją, šv. Liuciją – šviesos globėją, saugotoją nuo neregystės (fizinės ir dvasinės) ir kt.

Pasižvalgius po Čekijos, Slovakijos, Slovėnijos, Olandijos etnografinių muziejų ekspozicijas, o Austrijos

etnografijos muziejuje teko galimybė patyrinėti fonduose saugomus eksponatus, matyti, kad liaudiškoje skulptūroje šventųjų atvaizdų būta daug. Tai ir šv. Jonas Nepomukas, šv. Ona su Marija, šv. Ona Pati Trečia, šv. Barbora, šv. Antanas Paduvietis, šv. Juozapas, šv. Rokas, šv. Jurgis, šv. Mikalojus, šv. arkangelas Mykolas, šv. Vendelinas, šv. Veronika, šv. Florijonas, šv. Martynas, šv. Laurynas, šv. Liucija, įvairių siužetų Marijos ir Kristaus skulptūrėlės, tarp jų – Pieta, Marija su Kūdikiu, Marija Skausmingoji, Nekalto Prasidėjimo Švč. Mergelė Marija, Lurdo Švč. Mergelė Marija, Marija Maloningoji, Nukryžiuotasis, Rūpintojėlis, Jėzaus krikšto, Kristaus kančios, Bėgimo į Egiptą, Šventosios Šeimos, Švč. Trejybės scenos. Jei neskaitysi metrikų, kartais atrodo, kad matai lietuvių dievirbių išdrožtas skulptūras... Štai Austrijos Etnografijos ir liaudies meno muziejaus ekspozicijoje esantis šv. Jonas Nepomukas, bareljefu išskobtas medžio kamiene, – tarsi rytų aukštaičių dievirbių rankų darbas. Šiame muziejuje iš vitrinų žvelgė ir „žemaitiški“ šv. Florijonas, Rūpintojėlis, Nukryžiuotieji. Saugyklose bežiūrinėdama turtingą Eugenie Goldstern etnografinį rinkinį, surinktą ne vienoje Europos šalių, pamačiau „tikrą žemaitišką“ Maloningąją, net paprašiau kuratorės

Švč. Mergelės Marijos kolona Vienoje. S. Urbonienės nuotrauka, 2011 m.

Restauruota Švč. Trejybės kolona Vienoje. S. Urbonienės nuotrauka, 2011 m.

Elizabetos patikrinti metriką (o galgi netikėtai bus iš Lietuvos?) – pasirodo, tai skulptūrėlė iš Italijos...

Be to, Austrijos-Vengrijos monarchijoje valstiečiai baldus dekoravo tapytais šventųjų atvaizdais, siekdami užsitikrinti Dievo globą kasdienybėje. Tad šie tapyti atvaizdai balduose kaip ir minėti tapyti atvaizdai ant namų sienų taip pat praplečia siužetų įvairovę. Austrijoje-Vengrijoje taip pat buvo populiarios mažos, darytos pramoniniu būdu vaškinės šventųjų skulptūrėlės stiklo gaubtuose – jas žmonės įsigydavo kaip votus ir laikė namuose ant spintelės ar namų altorielyje.

Europos liaudies skulptūroje, skirtingai nei Lietuvoje, tarp Marijos atvaizdų labiau paplitusios Marijos su Kūdikiu skulptūrėlės. Visoje Europoje jos buvo drožiamos pagal tose šalyse garsius stebuklinguosius paveikslus ar skulptūras. O štai Lietuvoje ypač paplitusį Marijos Maloningosios atvaizdą, kai Marija vaizduojama nuleidusi rankas, iš kurių sklinda malonės spinduliai, kitose šalyse retai tepamatysi, be to ir vaizduojama Maloningoji tik nuleidusi rankas ir atsukusi delnus į žiūrovą – malonės spindulių, sklindančių iš rankų, kitų šalių liaudiškose Maloningosios skulptūrėlėse neteko pamatyti.

Atskirai paminėtinos Prakartėlės – tai ištisi pasakojimai apie Jėzaus gimimą ir Trijų Karalių pasveikinimą, sudėti iš figūrėlių, dažnai net ir keliais aukštais. Tokios Prakartėlės pradėtos ruošti XVII a. bažnyčiose, iš kurių paplito į aristokratų ir turtingų miestiečių namus, o XIX a. jos pradėtos įrengti ir kaimo gyventojų namuose. Beje, Prakartėlės labai populiarios ir šiandien, pvz., Slovėnijoje jos daromos iš įvairiausių medžiagų (popieriaus, medžio, molio, gipso), įvairaus dydžio, eksponuojamos parodose, bažnyčiose, namuose.

Man taip pat rūpėjo pasižiūrėti, kokia liaudies skulptūros ir kryždirbystės situacija šiandieninėje Europoje? Kaip ir Lietuvoje, taip ir kitose šalyse šiomis dienomis retai kur autentiškoje aplinkoje tepamatysi senąją skulptūrėlę. Paminklai, ypač mūriniai, akmeniniai yra išlikę iš XIX–XX a. pradžios ar netgi ankstesnio laikotarpio, bet dažniausiai jau stovi tušti, kartais į juos žmonės įdeda paveikslėlius ar naujas fabrikinės skulptūrėles. Daugelyje šalių senosios kopyltėlės bei kopyltulpiai ir dabar atlieka savo pirminę funkciją. Apie tai galima spręsti iš puošybos: jie dabinami gėlėmis, prie jų statomos žvakutės. Mediniai kryžiai dažniausiai nauji, tačiau statomi arba atkuriami remiantis sena ikonografinė medžiaga. Kopyltėlės ir kiti memorialiniai paminklai tvarkomi, restauruojami, kai kurie naujai atstatomi ar net naujai pastatomi, prie šventųjų atvaizdų dedamos gėlės, degamos žvakės. Antai Slovėnijoje ir iki šių dienų mediniai kryžiai puošiami raštuotais rankšluosčiais.

Norėčiau atskirai paminėti Čekiją. Čekai labai saugo savo krikščioniškąjį paveldą, rūpinasi juo, restauruoja ir tyrinėja, nežiūrint to, kad visuomenė yra labai sekuliarizuota. Smulkiosios architektūros paminklai kataloguojami, fotografuojami ir aprašomi. Tos fiksacijos pagrindu jau publikuota nemažai leidinių. Pavyzdžiui, jie yra išleidę arti 15 tomų knygų apie stulpus-kolonas su Švč. Mergelės Marijos, Švč. Trejybės, kitų šventųjų

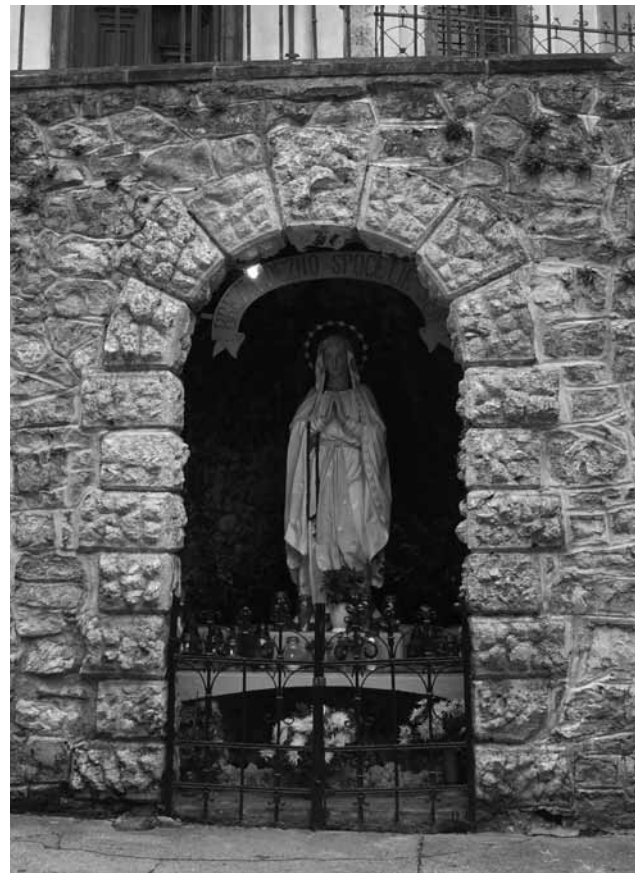
Prakartėlė, XVIII a. pab., Pietų Tirolis. Nuotrauka iš kn.: Weihnachtskrippen: Spiegelbilder vergangener Lebenswelten, Wien: Österreichisches Museum für Volkskunde, 2008, p. 13.

Šv. Florijono skulptūra Prahos etnografijos muziejaus ekspozicijoje. S.Urbonienės nuotrauka, 2011 m.

skulptūromis², kuriose šie paminklai suregistuoti pagal regionus, pateiktos jų fotografijos ir aprašai. Paminėtinos ir dvi knygos, skirtos akmeniniams kryžiams³ ir dviejų tomų albumas, pristatantis Pietų Bohemijos ir Moravijos mūrines koplytėles ir koplytstulpius⁴.

Tad pasidairius po Europą, matyti, kad dievdirbiai gyveno ir kūrė daugelyje katalikiškų šalių, kėlė skulptūreles į kryžius, koplytstulpius, koplytėles. Anksčiau maniau, kad galėtume prieš kitus pasididžiuoti liaudies skulptūros siužetų įvairove, dabar ėmiau tuo abejoti. Kitose šalyse jų taip pat gausu. Tad imi klausti savęs, kuo gi mes išsiskiriame? Reikia pabrėžti mūsų kryžių, jų formų ir ornamentų įvairovę, taip pat ir stogastulpių, koplytstulpių formas ir dekorą. Reikia taip pat pažymėti, jog išsiskiriame šios tradicijos gajumu. Lietuvoje vis dar statoma palyginti daug naujų kryžių, koplytstulpių, stogastulpių. Tuo tarpu kitose šalyse jie daugiausia tik restauruojami. Taip pat galim džiaugtis, kad turime daug puikių medžio drožėjų, skulptorių, kuriančių ne tik tradicinės religinės ikonografijos skulptūras, bet ir kitokios tematikos (mitologinės, istorinės ir kt.) kūrinius. Mano aplankytose šalyse skulptūrėlės gaminamos, tačiau jos turi daugiau suvenyrinį pobūdį. Būtent dėl tradicijos gyvybingumo UNESCO lietuviškąją kryždirbystę ir priskyrė prie saugotinų nematerialaus paveldo šedevrų.

Lurdo imitacija Škofja Loka miestelyje, Slovėnijoje. S. Urbonienės nuotrauka, 2011 m.

1 Podoktorantūros stažuotė, finansuojama pagal Europos Sąjungos struktūrinių fondų Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos, Mokslininkų ir kitų tyrėjų mobilumo ir studentų mokslinių darbų skatinimo priemonės (VP1-3.1-ŠMM-01) įgyvendinamą projektą

„Podoktorantūros (post doc) stažuocių įgyvendinimas Lietuvoje“.

2 Ivana Maxová, [et al.], Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okrese Svitavy, Praha: Státní ústav památkové péče, 1997; Ivana Maxová, [et al.], Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okrese Ústí nad Orlicí, Praha: Státní ústav památkové péče, 1998; Ivana Maxová, Vratislav Nejedlý, Pavel Zahradník, Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okrese Rychnov nad Kněžnou, Praha: Státní ústav památkové péče, 1999; Ivana Maxová, Vratislav Nejedlý, Pavel Zahradník, Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okrese Hradec Králové, Praha: JALNA, 2000; Ivana Maxová, Vratislav Nejedlý, Pavel Zahradník, Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okrese Náchod, Praha: Státní ústav památkové péče, 2002; Ivana Maxová, Vratislav Nejedlý, Pavel Zahradník, Mariánské trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okresech Chrudim a Pardubice, Praha: Státní památkový ústav v Praze, 2002; Vratislav Nejedlý, Pavel Zahradník, Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Libereckém kraji, Praha: Národní památkový ústav, 2003; Kateřina Adamcová ... [et al.], Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Karlovarském kraji, Praha: JALNA, 2004; Ivana Maxová, Vratislav Nejedlý, Pavel Zahradník, Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v kraji Vysočina, Praha: Národní památkový ústav, 2006; Vratislav Nejedlý, Pavel Zahradník, Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Pardubickém kraji, Praha: Argo, 2008; Ivana Maxová, Vratislav Nejedlý, Pavel Zahradník, Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Jihočeském kraji, Praha: Národní památkový ústav, 2009.

3 Zdeněk Procházka, Příběhy vepsané do kamene, aneb putování za drobnými kamennými památkami Domažlicka a Tachovska. Díl I. = Geschichten in Stein geschrieben, oder, Wanderungen zu den kleinen Steindenkmälern der Landkreise Taus und Tachau. Teil I., V Domažlicích: Nakladatelství Českého lesa, 2008; Procházka Zdeněk, Příběhy vepsané do kamene, aneb putování za drobnými kamennými památkami Domažlicka a Tachovska. Díl II. = Geschichten in Stein geschrieben, oder, Wanderungen zu den kleinen Steindenkmälern der Landkreise Taus und Tachau. Teil II., V Domažlicích: Nakladatelství Českého lesa, 2009.

4 Pavel Hájek, Zděná boží muka v jižních Čechách, České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2009; Zdenka Paloušová, Kamenná boží muka v jižních Čechách a přilehlé Moravě, České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2009.

Summary

Skaidrė Urbonienė

CROSSES AND CHAPELS ABROAD: EXPLORING EUROPEAN COUNTRIES

In 2011 due to the postdoctoral traineeship I had an opportunity to visit several European countries. I spent one month in the Austrian Museum of Ethnography and Folk Art in Vienna and one month in the Meertens Institute in Amsterdam (the Netherlands), moreover I spent a relatively shorter period of time in the Institute of Slovenian Ethnology in Ljubljana and one week in the Prague National Library. These are my impressions of what I have experienced during the period of my traineeship. At present, I am involved in exploring the contemporary folk sculpture and cross-making traditions; therefore it was interesting for me to find out whether similar traditions are still alive in other European countries.

The tradition of erecting memorial monuments with the images of saints on roadsides, in the squares of small and big towns and near houses has been alive in all Catholic countries in Europe since ancient times. Agriculture is a predominant feature of European countries, therefore people have particularly been concerned with the protection of the crop, livestock and property against different hardships and disasters, namely pests, natural disasters, etc. that were considered to

be caused by the evil spirits. The main means of protection – prayers to God, the Virgin Mary and the saints; therefore in many Catholic countries crosses and chapels depicting the images of saints were built to the Glory of God for fulfilling people's requests and for the grace of God as well as a sign of gratitude (a sacrifice) for the fulfilled requests. Motives for building monuments were similar in different countries: they marked the final resting places, locations of wars and tragic events likewise other important events. Additionally, monuments were built to mark the boundary lines of the adjoining parcels of land or villages. People were building chapels or crosses near their houses and prayed for a better harvest, health, happiness, etc. Although the reasons for building monuments were similar everywhere in the world, the types, shapes and materials of monuments were slightly different. Lithuania is a distinctive country for building wooden memorial monuments; however a great number of wooden monuments have been built in Poland likewise. In the countries which I have visited, that is, Czech Republic, Austria and Slovenia as well as the Catholic areas of the Netherlands, brick and stone wayside shrines and chapels were built most frequently. The only exception concerns crosses, since they were made of wood, stone or cast metal.

I was also concerned about the current situation regarding folk sculptures and the art of cross-making in Europe. The same as in Lithuania, in other countries one can seldom see ancient sculptures in an authentic environment. Monuments, especially those made of brick and stone and built at the beginning of the 19th-20th centuries or even in earlier periods of time, have survived though most of them have remained without any decorations and just occasionally people decorated them with pictures or factory-made sculptures. Nowadays, in many countries ancient chapels and wayside shrines serve their primary function. This is apparent from the elements of ornamentation: they are arrangements of flowers and candles. Generally, wooden crosses are new; nevertheless they are built or reconstructed according to the ancient iconographic materials. Chapels and other monuments are supervised and renewed, whereas some monuments are reconstructed or even built anew; the images of saints are decorated with flowers and candles. For example, in Slovenia wooden crosses have been decorated with patterned towels until recently.

Explorations in Europe have demonstrated that wood carvers lived and created works of art in many Catholic countries, moreover they set sculptures on crosses, wayside shrines and chapels. Earlier I used to think that my nation should boast itself for a diversity of stories for folk sculptures, though presently I have doubts about it. Other countries do not differ from us with respect to this particular matter. So, I sometimes ask myself "What is it that makes us uniquely different?" I should consider the diversity of shapes and ornamentation of our crosses as well as the shapes and decor of our chapels and wayside shrines. I should also stress the fact that we are distinguished for our persistent traditions. Many new crosses, wayside shrines and chapels are still being built in Lithuania, whereas in other countries they are merely reconstructed. We should be proud for we have a large number of wood carvers and sculptors who create not only traditional religious iconographic sculptures but also the works of art of different genres (mythological, historical, etc.). In the countries which I have visited, artists make sculptures but they are more like souvenirs. The viability of traditions is the basic factor indicating why the art of cross-making in Lithuania has been inscribed on the UNESCO list of masterpieces of intangible heritage for its protection.

Jonas Rudzinskas

VYTAUTO BABELIO SPALVŲ GYVYBIŠKUMAS

Vytautas Babelis ne vieną dešimtį metų sukasi kūrybos verpetuose. Atrodytų, reikia sakyti – tapybos, bet apie V. Babelį reikėtų šnekėti plačiau. Vaizdai Vytautui ne tik bendravimo su visuomene priemonė, paveikslas – autoriaus filosofinės sistemos fragmentas. Kiekvienas menininkas daugiau ar mažiau iliustruoja savo mintis. V. Babelio paveiksłai nėra iliustracijos. Paveiksło atsiradimo priežastis yra mintis, kurią norėtų atskleisti žiūrovui.

Vytauto pasirinktas spalvinis diapazonas pavasariškai optimistinis. Stebėdamas eksponuojamus paveiksłus ir visa, ką esu matęs dirbtuvėje (manau, kad meistras savo kūrybinėje virtuvėje kažką slepia nuo svetimų akių), vertinčiau kaip subrendusią, ieškojimų klystkeluose nesiblaškančią raišką. Gamtos, supančios realybės pažinimas, impresionistų darbų studijavimas – svarbus kriterijus, užimantis vieną aukščiausių pozicijų tapytojo kūrybiniame kodekse. Praeito amžiaus devintajame dešimtmetyje kartu teko dalyvauti tapytojų pleneruose. Pamenu užsispyrusį „žygeivį“, ryžtingą keliautoją, beieškančią savo ypatingo motyvo. Mėginantį jėgas pastelės technikoje. Tuomet pasižymėjęs kaip „amžinas gamtos mokinys“, Vytautas kūryboje išliko toks ir šiandien. Tada tai buvo studijavimas kopijuojant gamtą. Pleneruose visi naudojamės proga tapyti peizažus netrukdomi buitinės kasdienybės. Gera būti laisvam, nevaržomam laiko ar užsakovų, tapyti vieną drobę kiek manai būtina. Tai Sezaniškojo tapymo metodas. Manau, Vytautas, kaip ir daugelis menininkų, apie tai skaitė A. Periušo knygoje, gal susipažino ir su rimtesne analitine literatūra apie šį tapymo būdą. Didelį vaidmenį siekiant užsibrėžtų tikslų suvaidino ir jautrios asmenybės intucija. Nuojuota pasirenkant tikslus ir priemones. Polis Sezanas laukdavo blausaus ypatingo gamtovaizdžio apšvietimo, kurį jis vadino „le temp gris clair“, suteikiančio jam galimybę skaidyti spalvą į begalybę pustonų, spalvų, atspalvių ir „ne spalvų“. Tai tapymo būdas, leidžiantis „vytis“ gamtos nuotaikų kaitą, ją fiksuoti. Vytautas savame spalviniame registre skaido, trupina regimą vaizdą. Jo paveiksłų spalvinę struktūrą sudaro derantys, muzikalūs, harmoningi sąskambiai. Kartais paveiksluose atsiranda ir pointilistinių virpulių, bet jiems neleidžiama suviešėti.

Kodėl? Todėl, kad autorius sąmoningai suvokia siekiamą tikslą: virpėjimas sukuria gyvybę pulsuojančią visumą, susidaro keistas, realybę peržengiantis, inspiruojantis ieškoti svarbesnio vidinio turinio vaizdas. Skirtingai nei Sezanas, V. Babelis permatomais paverčia ir šešėlius. Visa paveiksło erdvė suprantama ir atpažįstama, visur gyva ir jauku. Ir naktį vaizduodamas meistras išlieka savimi. Nepereina į bevardę abstrakciją. Tamsoje viskas atpažinta ir suprasta visada paliekant erdvės paslapčia. Paslaptis įsileidžiama tiek, kiek deformuojama natūra. Naudojamas taiklų, gyvą, kartais šmaikštų potėpį, Vytautas stilizuoja vaizdą. Daiktų siluetai, spalvinių dėmių kontūrai sutelkiami bendram kompoziciniam sumanymui. Paveiksluose menininkas tampa kūrėju, sutvarko gamtovaizdį, parodo per savo asmeninę prizmę. Tai vienas iš postimpresionistinių principų, esančių V. Babelio tapybos kodekse. Šiuolaikiški avangardistiniai bandymai meistrui virto paveiksłų ciklu, eksponuotu Vilniuje, Lukiškių aikštės galerijoje, apie 2007 metus. Tai drąsiai sumanyti geometrinės abstrakcijos kūriniai, kuriuos pavadinčiau vizualizuota filosofija. Pasaulinėje meno istorijoje žinome ir daugiau vizualinės plastikos eksperimentų pavyzdžių, išeinančių iš filosofinių apmąstymų.

Profesionaliai vaizduodamas gamtą, Vytautas kompozicines schemas ar ritmiką išgauna medžių, kalnų, debesų ar išdidintų žiedų pagalba. Nepamenu jo kūryboje figūrinės kompozicijos. Sodo obelys savo kresnais siluetais primena susirinkusius pasišnekėti senolius. Liauni berželiai lyg besiplaikstantis jaunimėlis brandžių pušynų pakrašty. Pakrantės medžiai lyg laumės, žengiančios iš ežero. Žiemos miškelis virpa, klega lyg žmonių minia. Turbūt ir filosofinėje sąrangoje žmogus jam antraeilis. Iš tokių kriterijų išeinant sąmoningai atsiribojama nuo šiuolaikinės negatyvios informacijos srauto. Tapytojas ignoruoja šiuolaikiniame mene madingą dirbtinumą, farsą, sarkazmą, eklektiką, kičą. Jis neleidžia sau šaipytis iš žiūrovo. Štai ir dar vienas iš svarbiausių menininko kūrybos kodekso kriterijų – nuoširdumas. Tapytojas sąžiningai dėsto žiūrovui tiesas. Džiaugsmas gyvenimu yra spalvinio registro pasirinkimo pagrindas. Koloritas

ir ekspresyvas komponavimas teigia optimizmą, tikėjimą būties prasmingumu. Tapytojo požiūris į urbanistinį peizažą kaip žmogaus veiklos rezultatą pasireiškė pastaraisiais metais kuriamame koliažinių fotografijų cikle „Pražydes Vilnius“. Ir čia autorius liko ištikimas sau. Tai optimistiniai, pulsuojantys gyvybe vaizdiniai, persmelkti saulės ir šviesos.

Ekspresija ir gyvybingumas kuriamas įvairiomis plastinėmis priemonėmis. Šalia kolorito, potėpio išradinai naudojamos ir linijinės kompozicijos schemas. Jos nėra primityviausi linijinės perspektyvos variantai. Pabrėžiamas horizontalių ir vertikalų ritmas. Horizontalės ekspresyviai lankstomos, trūkčiodamos atsiranda ir išnyksta. Dažnai pagrindinė horizontalė „munkiškai“ išlenkiama lyg gaublio siluetas. Kartais vertikalės sulinksta apie pagrindinį medį lyg maldoje.

Priklausomai nuo temos dramatiškumo, organizuojama paveikslo toninė architektūra. Tapytojas vengia akivaizdžių kontrastų: tamsūs ir šviesūs plotai švelniai keičia vienas kitą. Kaip jungimo priemonė naudojamas spalvos intensyvumas, potėpiai, dažo faktūra. V. Babelis yra pastozinės tapybos meistras. Jam paveikslo faktūra – svarbus ir reikalingas komponentas. Faktūrų sukuriama blikai harmoningai dera su skaidomos spalvos mirgėjimu, potėpiais.

Lietuvių tautodailės tradicinės tapybos srityje Vytauto Babelio kūryba prasminga ir reikšminga kaip šiuolaikiškumo pavyzdys. Jame susipina lietuvių tradicinės tapybos tęstinumas su postimpresionistinės kultūros elementais.

Vilnius, 50x60, kart., al., 1984.

Žiema - A, 76x90, drb., al., 2010.

Žmonių ir Dievo šventykla, 50x60, pop., pastelė, 1988,

Rojus-1, 76x90, drb., al., 2007.

Prisikēlimas, 76 x90, drb., al., 2006.

Kalėdos, 76x90, drb., al., 2006.

Nuotraukos R. Virkučio

Gailė Jurgaitytė

ILONA JANULIENĖ: TARP TRADICIJOS IR ROMANTINIO POLĖKIO

Ilona Daujotaitė-Janulienė – kūrybinga romantiškos prigimties tapytoja. Tautodailininkės darbai žavi subtilumu bei moteriškumu. Janulienės paveiksai lietuvių tautodailę praturtino baltiškųjų tradicijų, etnografiškumo pajautimu, jautriu dailininkės požiūriu į ją supančią aplinką.

Janulienė gimė Šiauliuose 1963 metais. 1987 metais baigė Šiaulių Pedagoginį Institutą, kuriame įgijo braižybos, darbų ir piešimo mokytojos specialybę. Studijuojant tautodailininkei atsivėrė galimybės pažinti Lietuvos dailę. Užsienio meną ji pirmiausia pažino iš albumų bei savarankiškai keliaudama po muziejus, galerijas. Janulienė mėgo išbandyti savo galimybes įvairiose dailės šakose – keramikoje, grafikoje, šiek tiek drožyboje, tekstilėje, tačiau svarbiausia tapo – aliejinė tapyba. Autorės tapybos darbus galima būtų suskirstyti į keturias pagrindines temines grupes: gėlių paveikslus, etnografinius peizažus, fantastinius miesto vaizdus ir portretus.

Gėlių paveikslų tapymas autorei – vienas iš atsipalaidavimo būdų. Janulienė visuomet piešia tik gyvas gėles, siekia perteikti jų koloritą bei akimirkos nuotaiką. Kompozicijos su gėlėmis autorei nėra vien tik mėginimas kuo tiksliau pavaizduoti natūrą. Dailininkei įdomu stebėti

Chrizantemos, drb., aliejus, 60x80, 2011

spalvinį augalų žaismą, pavidalų įvairovę. Šis žvilgsnis turi impresionistinių bruožų – mėginama pagauti momento žavesį, gėlės pateikiamos per pačios autorės žvilgsnį, jų būties ir sustojusios akimirkos patyrimą. Paveiksle „Pavasario gėlės“ Janulienė žaidžia spalviniais kontrastais, išryškindama vaizduojamų augalų charakterį. Žaliame paveikslo fone tiesiog švyti violetinės alyvos, kurios kontrastuoja su balsvais ir rausvais gėlių žiedais. Šiam kūriniui nėra būdingi tradiciniai naturmorto su gėlėmis bruožai. Augalai nevaizduojami puokštėje, surinktoje žmogaus rankomis, o laisvai komponuojami visame paveikslo plote. Nors autorė ir nevengia realistiškos formos traktuotės, gėlės perteikiamos per emociją, išpūdzio prizmę. Kompozicija nėra uždara ar sukaustyta, priešingai – ji dinamiška, gyvybinga. Paveikslo nuotaika romantiška, vasariška, ryškus koloritas suteikia jai linksnumo, o kontrastai – lengvo dramatiškumo.

Kur kas subtilesnėmis spalvomis pasižymi kūrinyje „Chrizantemos“, kuriame dominuoja šilti, rudeniški tonai. Rudame fone Janulienė laisvai komponuoja šviesius gėlių žiedus, kurių šviesumą sustiprina sodriai žali lapai. Šiame paveiksle gėlės tarsi gyvos – autorė puikiai perteikia jų medžiagiškumą. Augalų žiedai, rodos, ranka apčiuopiami, minkšti, švelnūs, pilnaviduriai. Šis išpūdis pasiekiamas ne tik dėl realistinės prieigos bet ir dėl dailininkės sugebėjimo suvokti konkrečios gėlės žiedo esmę. Janulienė puikiai jaučia formos visumą, augalo struktūrą ir visa tai perteikia kūrinyje per vizualų ir emocinį patyrimą. Svarbu paminėti, kad fonai tiek šiame, tiek ir kituose dailininkės gėlių paveiksluose nėra plokšti. Kūrinyje „Chrizantemos“ fonas kuriamas iš daugybės šiltų rudeniškų tonų, sukuriant nesibaigiančios erdvės išpūdį. Ši erdvė nėra sukaustyta ar negyva, ji apjungia paveiksle vaizduojamus augalus ir kuria nesibaigiančios pievos išpūdį. Tai svarbu kadangi autorė tapo tik gyvas gėles, ir nors komponuoja jas laisvai ir savarankiškai, augalai tarsi išlieka juos supančios gamtos dalimi.

Kita Janulienės paveikslų grupė – etnografiški peizažai. Dailininkė mėgsta keliauti po Lietuvą ir stebėti senovines sodybas, pakelėse rymančius koplytstulpius, stogastulpius, koplytėles, kryžius. Autorė nuotraukose įamžina užmirštus

Pavasario gėlės, drb., aliejus, 60x80, 2011

Lietuvos kampelius – senovinius dvarus, išlikusius medžio drožybos pavyzdžius. Taip pat dailininkė daug skaito apie Lietuvos istoriją bei liaudies meną – jo išraišką, savitumą. Šitaip ir gimsta noras įamžinti mūsų kultūros paveldą ir unikalų kraštovaizdį tapybos darbuose. Tokių paveikslų koloritas pasirenkamas sąmingai. Autorė mėgsta naudoti kontrastus, siekdama savo kūrinuose atspindėti Lietuvos istorijos pakilimus ir nuosmukius, džiugias ir skaudžias akimirkas. Spalvinės išraiškos priemonėmis siekiama pabžrėti išlikusio kultūros paveldo emocinę jėgą ir grožį, sužadinti žiūrovo jausmus, nukelti jį į tam tikro istorinio laikotarpio ar įvykio nuotaiką.

Janulienė yra sukūrusi triptiką etnografiniais motyvais, kurį sudaro trys paveikslai: „Koplytėlė medyje I“, „Koplytėlė medyje II“ ir „Lietuvių liaudies meno motyvais“. Paveiksluose „Koplytėlė medyje I“ ir „Koplytėlė medyje II“ vaizduojamos medžiuose įkeltos koplytėlės. Tapytoja savo kūrinuose perteikia pagrindinius tokio tipo koplytelių formos bruožus, dekorą. Koplytėlės Janulienės paveiksluose pasižymi autentiškumu. Tiek savo pavidalais,

Moteris su skrybėle, drb., aliejus, 50x70, 2011

Koplytėlė medyje I, drb., aliejus, 100x90, 2011

Koplytėlė medyje II, drb., aliejus, 100x90, 2011

Lietuvių liaudies meno motyvais, 100x160, 2011

ties ir spinduliuojama nuotaika koplytėlės perteikia lietuvių liaudies meno savitumą. Paveikslo „Koplytėlė medyje I“ koplytėlės pagrindinė figūra – Rūpintojėlis. Dekorui pasirinkti augaliniai motyvai, būdingi lietuvių liaudies medžio drožybai. O kūrinyje „Koplytėlė medyje II“ koplytėlėje vaizduojamas pietos siužetas. Pagrindinis šio paveikslo koplytėlės dekoru elementas – ant stogelio iškelta saulutė. Šio liaudies meno objektų svarbą paveiksluose išryškina koloritas. Janulienė, pasitelkusi spalvinius kontrastus, sukongcentravo žiūrovo dėmesį į koplytėles. Jos vaizduojamos neutraliai rudos spalvos medžiuose, o fonas, nors ir gyvas, geltonas, yra santūrus savo tolygumu.

Trečiasis triptiko paveikslas – „Lietuvių liaudies motyvais“. Šį kūrinį gaubia dramatiška nuotaika, kuri sukuriama per saulėlydžio žarą. Ugingas raudonis liejasi per paveiksle vaizduojamus kryžius, stogastulpius, ant kalnelio stovinčią koplytėlę. Dramatiškumo suteikia ir belapis raudonas medis, tarsi iš nuovargio ar kančios svyrančiomis šakomis. Tokioje kūrinio nuotaikoje tarpsta pagrindiniai paveikslo elementai – liaudies meistrų kūriniai. Janulienė kairiojoje drobės pusėje vaizduoja kryžius, stogastulpius, krikštus, kurie atspindi mūsų tautodailei būdingas tradicijas. Pagrindinis kūrinio objektas – koplytėlė – patraukia žiūrovo akį kontrastingu toniniu sprendimu ir žarose tirptančia saulute – kalvystės dirbiniu. Dailininkė sumaniai ir efektingai šiame triptike suderina tradiciškumą, istoriją, emocinį lygmenį bei individualią raišką.

Kūrybinių ieškojimų ir architektūros istorijos dermės kupini Janulienės fantastiniai peizažai. Šiuose peizažuose dailininkė nesiekia atkurti fotografiško, realaus vaizdo. Autorei svarbiausia perteikti nuotaiką per kadaise pačios matytus architektūrinius objektus. Janulienę nuo vaikystės domino senoji architektūra, griuvėsiai, nukeldavę ją į fantazijų pasaulį, subrandinę romantinį požiūrį į mus supančius statinius. Todėl ir tokios tematikos kūrinuose dailininkė neapsiriboja tik matytų vietų tikslu atkūrimu, bet ir siekia jas pavaizduoti per asmeninę patirtį, atmintyje užsifiksavusį įspūdį, nuotaiką. Vienas iš tokių kūrinių – „Miestas“. Jame tapytoja atkuria senovinio miesto gatvės vaizdą, jungdama įvairius regėtus statinius, tarsi kurdama savo fantazijų miestą. Svarbiausia tokiaime kūrinyje yra atmosfera. Užuoat stengusis pavaizduoti smulkias architektūrines detales, autorė susikongcentruoja į nuotaikos šydą, gaubiantį vaizduojamą gatvę. Taip sukuriama dramatiška, variu ir auksu spindinti nuotaika, nukelianti mus į seniai praėjusius laikus.

Didžiulę svarbą Janulienės meninėje kūryboje turi portreto žanras. Tautodailininkė kuria kelių rūšių portretus: paremtus baltų meno elementais, grįstus lietuvių tautinio kostiumo tradicija ir romantizuotus, istorijos tėkmės įkvėptus. Kurdama portretus su baltų meno elementais, papuošalais, Janulienė remiasi sukauptomis žiniomis, kurių semiasi iš literatūros bei meno ekspozicijų, susijusių su baltų kultūra. Savo paveiksluose ji siekia atkurti autentišką baltų papuošalų dekorą, formą, simboliką. Portretuojami personažai yra

išgalvoti ir jų vaizdavimas autorei nėra esminis – tai tik pagalbinė priemonė, siekiant perteikti papuošalų praktinę ir estetinę paskirtį.

Baltų galvos, kaklo papuošalų bei segių autentiška atsispindi paveiksluose „Iš praeities I“ ir „Iš praeities II“. Portretų personažų veidai ramūs ir dvasingi, leidžiantys sukongcentruoti dėmesį ties juvelyrikos dirbiniais. Dailininkė subtiliai perteikia papuošalų medžiagiškumą – atkuria metalo žvilgesį, ažūrinio dekoru lengvumą. Nors tapytoja ir nesistengia idealiai atkurti dirbinių išvaizdos,

Miestas, drb., aliejus, 50x70, 2011

visi pagrindiniai elementai yra matomi. Šie paveiksliukai pasižymi jaukia nuotaika. Ji kuriama per šiltas spalvas, spinduliuojančius šviesius pustonius, sodrius šešėlius.

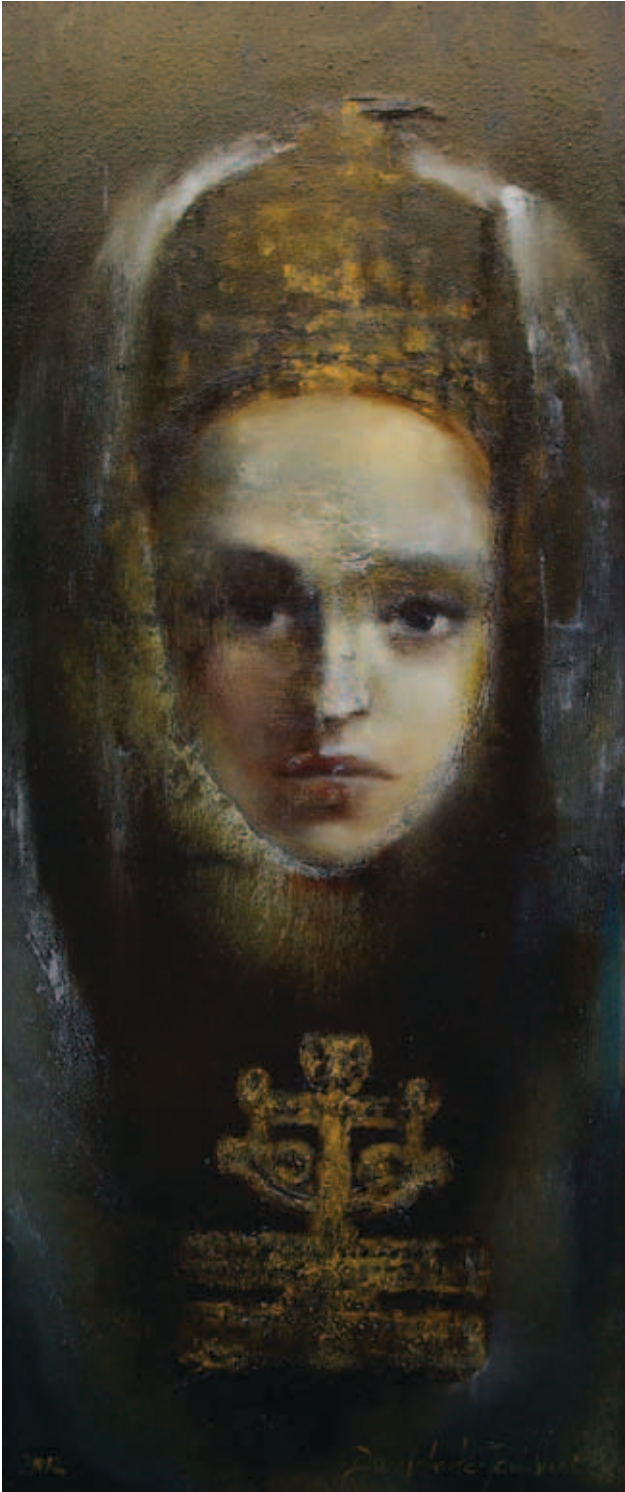
Kalbant apie Janulienės portretus su baltų papuošalais, svarbu paminėti triptiką. Šiuose paveiksluose juvelyrikos dirbiniai labiau detalizuoti. Rodos, dailininkė mažiau koncentravosi į kūrinio nuotaiką, siekdama tikslaus, informatyvaus papuošalų perteikimo. Vis dėlto centrinis triptiko paveikslas išsiskiria dvasinga atmosfera ir spalviniu sprendimu. Šiame kūrinyje tarpusavyje subtiliai sąveikauja šalti ir šilti tonai, šviesos ir tamsos žaismas. Išskirtina yra tai, jog didesnis dėmesys, nei anksčiau minėtuose darbuose, skiriamas portretuojamo personažo aprangai. Janulienės portretai su baltų papuošalais pasižymi tamsiais, santūriais fonais, išryškinančiais portretuojamų personažų siluetus. Tapytoja šiuose kūrinuose sumaniai ir originaliai perteikia baltiškiosios kultūros palikimą, tiksliai ir meniškai vaizduoja juvelyrikos dirbinius, kuria ramią ir kartu solidžią atmosferą.

Svarbią vietą tarp Janulienės portretų užima kūriniai

Senovės lietuvių papuošalai (triptikas), drb., aliejus, 40x90, 40x130, 40x90, 2011

Iš praeities I, drb., aliejus, 30x70, 2011

Iš praeities II, drb., aliejus, 30x70, 2011

su XIX a. lietuvių tautiniu kostiumu. Dailininkė, domėdamasi tautinių rūbų spacificka ir įvairove, savo paveikluose atkuria įvairių Lietuvos etnografinių regionų kostiumus. Kaip ir portretuose su baltų papuošalais, tapytojai svarbu išigilinti į šį objektą, tiksliai ir autentiškai perteikti tautinių rūbų regioninius savitumus, spalvinius derinius, audinių raštus. Didelis dėmesys skiriamas galvos apdangalams, kurie atskirai vaizduojami triptike „Jaunamartės iš Klaipėdos krašto“. Tapytoja subtiliai perteikia audinių tekstūras, galvos apdangalų ryšėjimo tradicijas.

Janulienė yra sukūrusi didžiulį devynių paveikslų pano. Jį sudarančiuose paveikluose galima atpažinti įvairių regionų moterų tautinius rūbus. Paveikslas „Žemaitija“ skirtas Žemaitijos tautiniam kostiumui. Jame vaizduojamos moterys vilki įvairius šiam regionui būdingus apdarus. Dailininkei pavyko perteikti Žemaitijos kraštui būdingus sodrius, ryškius spalvinius derinius, daugiasluoksnią kostiumo struktūrą, skarų rišimo papročius. Šiame darbe svarbus yra ir fonas, vaizduojantis senosios architektūros statinius, apgaubtus vakarėjančios nuotaikos, būdingos visam pano. Būtent toks išlaikytas ir santūrus fono sprendimas leidžia atsiskleisti Lietuvos tautinio kostiumo žavesiui – jo spalvingumui, raštų turtingumui. Portretų su tautiniais rūbais atmosfera siejasi ir su lietuvių mentalitetu. Vakarų nuotaika ir tvyranti ramybė tarsi nukelia žiūrovą į lietuvišką sodybą, juosiamą lygumų ir klonių. Nuotaikos sukūrimas portretuose

Jaunamartė iš Klaipėdos krašto, drb., aliejus, 65x55, 2012

Žemaitija, drb., aliejus, 60x100, 2012

labai svarbus ir pačiai autorei, kuri nevensgia žvelgti į mūsų tautos praeitį romantikės žvilgsniu, siekdama savo kūryboje išsaugoti tai, kas lietuviams nuo seno buvo sava ir artima.

Vis dėlto Janulienės kūryboje esama ir portretų, nutolusių nuo tautinės tematikos, tačiau ne mažiau emociškai pakylėtų. Dailininkė kuria fantastinius portretus, kuriuose jai svarbiausia moteriškumo ir estetikos sąsaja. Tokiuose portretuose vaizduojamos autorės sugalvotos moterys, vilkinčios įvairių epochų rūbais, dažnai pasipuošusios skrybėlėmis, įvairiais papuošalais. Paveiksle „Moteris su krybėle“ vaizduojama mergina, dėvinti gėlėmis dekoruotą skrybėlę ir pečius apnuoginančia suknele. Tai – itin romantiškas ir švelniu koloritu išsiskiriantis darbas. Galima pastebėti, kad Janulienės kūryboje dominuoja dramatiški, kontrastingi spalviniai deriniai, ryški šviesos ir šešėlių dinamika. Tačiau šiuo atveju dailininkė atskleidžia visai kitokį savo požiūrį į dažų paletę, nutapydama paveikslą lengvomis, pastelinėmis spalvomis, kurdama žaismingą, pavasarišką nuotaiką. Kaip ir kituose tapytojos darbuose, įspūdis ir emocija čia išlieka labai svarbūs. Tautodailininkė teigia, niekad neplanuojanti, kaip kūrinyje atrodys darbo pabaigoje, o netikėtumas ir atradimas kelia jai didelį kūrybinį džiaugsmą.

Paveiksle „Retro“ vaizduojamos trys damos, dėvinčios puošnias skrybėles. Ši portretą būtų galima pavadinti ode moteriškumui. Moteris jame pateikiama kaip visad pasitempusi, patraukli, elegantiška.

Tapytojos kūryboje moteriškumo apraiškų labai daug, visi jos paveikslų personažai – moterys. Dailininkė siekia perteikti esminius moteriškumo bruožus per portretą, per vidinę jauseną.

Aukštaičių kostiumai, drb., aliejus, 165x100, 2012

Janulienės kūryba apjungia ir į unikalią visumą tapyboje suvienija Lietuvos istorinę praeitį, kultūros tradicijas, dvasingą emocinį lygmenį ir subtilų moteriškumo pajautimą. Ši originali ir labai meniška dermė nulemia Janulienės kūrinių išskirtinumą bei aktualumą lietuvių mene ir tautodailėje.

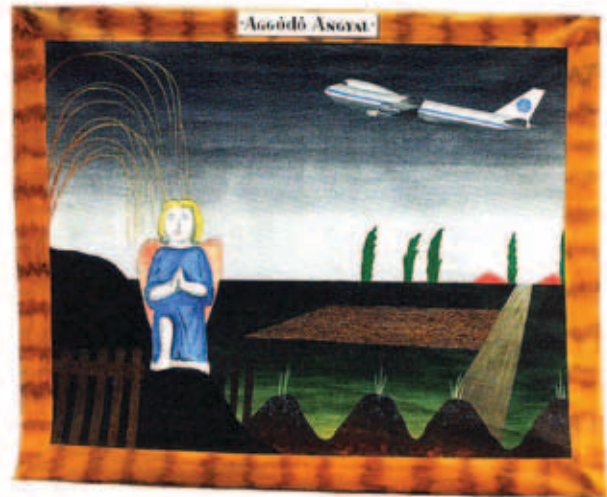
Aukštaitija, Žemaitija, Dzūkija, Suvalkija ir Klaipėdos kraštas, drb., aliejus, 100x165, 2012

ISTVAN REGOS (Vengrija) KŪRYBA

1985 metais išaušo diena svarbiam kultūriniam įvykiui, kai Lajos Vajda studijoje Szentendre (Vengrija) įvyko Istvan Regos debiutinė autorinė paroda. Naujai sukaupta kolekcija pranoko ankstesnes, prieš dešimtmetį eksponuotas giminėje ir svetur. Teigiamai parodoje įvertinti paveikslai turėjo didelės įtakos tolimesnei kūrėjo raidai. Kūriniuose visa pateikta realiai, išsradingai, tikslių formų. Tapytojo siekiai atskleidžia ir apibūdina jo darbų kūrybiškumą. 1980 m. Istvan Regos lankė Lajos Svaby studiją, kur išklusė intensyvų, meno mokyklos lygio, dailės kursą. Jo ankstyvieji darbai buvo tradiciniai, kaip kiekvieno pradedančiojo, nekūrybiški. Puikus debiutas atvėrė autoriui vartus į meno pasaulį, įsuko į jo verpetą ir tapo svarbiu gyvenimo įvykiu. 1985 m. parodos surengimas Szentendre mieste, Lajos Vajda dirbtuvėse, žymėjo tylos ir savęs izoliavimo nuo oficialaus parodinių salių meno pabaigą. Autoriaus paveikslai atsidūrė garbingoje šiuolaikinės kūrybos vietoje kaip progresyvaus ir alternatyvaus meno išraiška.

I. Regos kūrybiniai pasiekimai, sąmoningai ar intuityviai, atsiranda iš aiškaus tikslo ar sėkmingo atsitiktinumo. Saikingumu ir rafinuotumu pasižymintys jo darbai išlieka meniški, figūriški, savo esme lyriški, dažnai stebinantys ir nevaldomai gyvybingi, primenantys dailininko Zambo-Lugossy-Vahorn braižą. Jei panagrinėtume Istvan Regos ir Zambo-Lugossy-Vahorn kūrybą, rastume intelektualinių ir vaizdinių panašumų (pasirenkamos panašios temos, formų inovacijos, realaus ir nerealaus vaizdo susiliejimas). Didesnių ar mažesnių paralelių rastume mažiau žinomo Gyorgy Roman paveiksluose.

Kas yra svarbiau I. Regos mene už netikėtumą, palyginimus, motyvo ir braižo unikalumą? Paveiksluose randame dviprasmybių - norą tęsti tapybos tradicijas ir tuo pačiu jas ardyti. Dailininko tapyti paveikslai įveda žiūrovą į daiktų pasaulį. Unikalus plokščio drobės paviršiaus išnaudojimas, įvairių mastelių kompozicijos su kintančiu viršumi ir apačia, kurie susukami kaip mokyklos žemėlapiai ar teoremų iliustracijos - iliuzijas demonstruojantys meno kūriniai. Išskirtinis I. Regos kūrybos bruožas – grupavimas ciklais: VAIKYSTĖS paveikslai, PILIŲ serija, REFORMŲ era, SIELOS IŠLAISVINIMAS - tai vaizdinių ir įvairiausių daiktų samplaika. Kitas junginys – paveikslai skirti VĖJAMS, LAIKUI. Paveikslai su veikiančiais laikrodžiais ir jų detalėmis. Naujas centrinis motyvas parodoje - AUTOMOBILIAI. Kaip praėjusios eros simbolis dažnai vaizduojamas Trobantas, daug pasakantys vaizdai per automobilių langus ir galinio vaizdo veidrodėlius. Tapytojo komponuojami peizažai, miesto vaizdai,

Perspėjantis angelas, drb., akrilas, 150x170, 1988

Šv. Martynas, drb., akrilas, 150x170, 1988

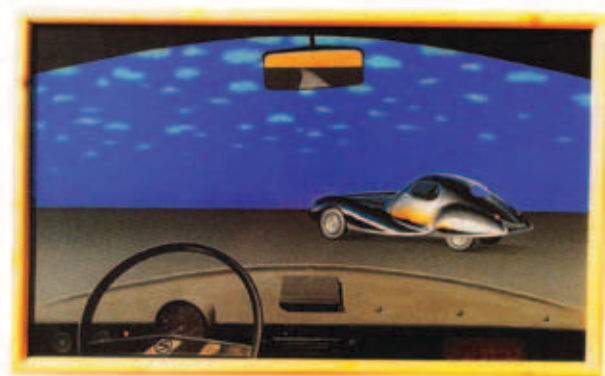

Regata, drb., akrilas, 90x150, 1990

Aerouostas II, kart., akrilas, veikiantis laikrodis, 24x18, 1993

Aerouostas I, kart., akrilas, veikiantis laikrodis, 24x18, 1993

Saulėlydis, drb., akrilas, 60x100, 1995

natiurmortai, lyg prisiminimai apie daiktus: žaislinis vilkėlis, garo mašina, karo laivas, žvejų valtis, irkluotojų baidarė, oro balionas, patranka, lošimų ruletė, vandens fontanas, propeleris, radijo aparatas, požeminis tunelis, tiltas – viskas pateikiama istorinės praeities dvasioje. Fenomenai, pasakojimai, prisiminimai, primenantys originalus, bet pagaliau iškylantys virš ir sukuriantys ypatingą aurą. Su išskirtine nuotaika ir įkvėpimu I. Regos atkartoja dangų, pasipuošusių skirtingų atspalvių debesimis, dūmais, rūkstančiais kaminiais, motociklininkų išmetamų dujų kamuoliais. Panašiai reikėtų išnagrinėti erdvės reikšmę paveikluose. Autorius savaip pateikia linijinę perspektyvą. Naudojasi spalvų ir savotiško vaizdo nukirtimo savybėmis: šešėliai mistiškai apšviečiami, tamsėjančios erdvės. Kiti I. Regos kūrybos tyrinėtojai, kaip Tihamer Novotny ir Erno P. Szabo įvardino tapytojo

kūrybą kaip primityvistinę: populiarius, provincialus paveikslų kūrimo metodus ir tautodailininkiškas turinys. Tačiau I. Regos kūryba gali būti interpretuojama kaip realistinė, o kartais siurrealistinė.

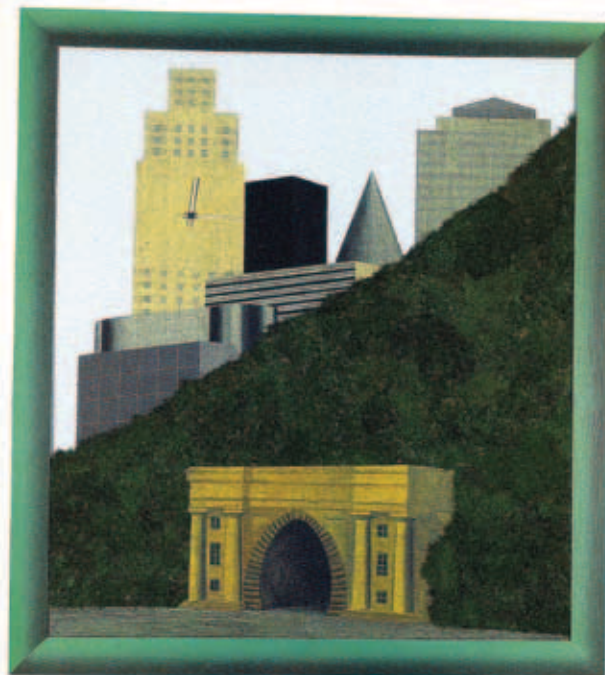
Tapytojo paveikslai nėra neigiantys ar giriantys: kiekviena detalė svarbi ir reikšminga, turinti krūvį, švelni ar sunki transcendentinė žinia sklinda iš praeities; kartais slegianti, kartais svaiginanti. Kai stebint paveikslus praeina pirmoji susižavėjimo banga pajuntame, kad kūrinius sudaro keliais lygiais interpretuojamos erdvės, kupinos metaforų, suteikiančių paveikslams naujų ir netikėtų prasmų.

Vertė J. Rudzinskas

Funikulierius Budoje, drb., akrilas, 43x55, 1992

Tunelis, drb., akrilas, 80x70, 1994

Bronius Grušas

JAUNIMO DAILĖS STOVYKLA YLAKIUOSE

Po karo pradėjau mokytis Ylakių (Skuodo r.) progimnazijos pirmoje klasėje ir taip Ylakai tapo mano jaunystės miestu. Po daugelio metų, atrodo, tai buvo 2000-ieji, kalbėdamas kraštiečių suvažiavime pasidžiaugiau galėdamas sugrįžti į Tėviškę, susitikti su seniai po pasaulį pasklidusiais jaunystės draugais, kurie, Ylakių bendruomenės pakviesti, taip pat atvykdavo į tokius susijėjimus. Aikštėje matydamas susirinkusį miesto jaunimą, atėjusį pažiūrėti į suvažiavusius svečius iš tolimų pokario laikų, garsiai prasitariau, kad man būtų malonu vasarą atvažiuoti į Ylakaius su molbertu ir padirbėti, ir, kad šis, mus stebintis, jaunimas ateitų susipažinti su manimi, gal susidomėtų daile ir galimybe patapyti. Po pusmečio pas mane į Vilnių atvyko Ylakių kultūros centro direktorė Virginija Žitkuvienė su Skuodo rajono Kultūros skyriaus vedėja Jadvyga Laureckiene. Pasak jų, jau suformuota kūrybingo jaunimo grupė, pasiruošusi darbui stovykloje. Taip viskas ir prasidėjo...

Parengėme projektą, suradome rėmėjų, prisikalbinome Ylakių seniūną Vytautą Litviną, kad aprūpintų molbertais, o aš, supirkęs dažus, teptukus ir kitas kūrybiniam darbui būtinas medžiagas, 2001 metų birželio pabaigoje išvykau į Ylakaius. Pirmoji kūrybinė dailės stovykla įsikūrė tuometinės vidurinės mokyklos patalpose. Susirinko trisdešimt vaikų. Užėmėme dvi klases ir koridorių, molbertų turėjome tik penkiolika, o jaunieji tapytojai pageidavo turėti po molbertą. Teko pasiskirstyti į grupes. Vaikų entuziazmas buvo didelis, darbas nuoširdus, o rezultatai nustebino visus. Mūsų stovykloje apsilankė rajono valdžia ir žiniasklaidos atstovai. Jaunieji dailininkai nutapė po du paveikslus, sukūrė piešinių ir grafikos darbų. Surengėme parodą. Tapo aišku, kad vaikų kūrybinis aktyvumas neleis apsiriboti vienos vasaros eksperimentu. Aptarus pirmos kūrybinės stovyklos rezultatus, buvo nuspręsta rašyti projektą Švietimo ir mokslo ministerijai, pasitelkti daugiau rėmėjų ir siekti, kad jaunimo dailės stovyklos Ylakiuose taptų tradicinėmis. Norėdami pajavairinti stovyklos programą, nutarėme kitąmet pasikviesti jaunimą ir iš kitų Žemaitijos vietovių. Kvietimus išsiuntėme Skuodo, Mažeikių, Kretingos rajonų Švietimo skyriams.

Į antrąją stovyklą susirinko trisdešimt penki moksleiviai, tarp kurių buvo vilniečių, kauniečių ir klaipėdiečių, atvykusių atostogų pas senelius į Ylakaius. Antroji kūrybinė stovykla buvo įdomesnė ne tik dalyviams, bet ir ylakiškiams. Pamažu dailės stovyklos Ylakiuose įgavo pagreitį ir tapo žinomos Lietuvoje.

Norą dalyvauti trečiojoje stovykloje pareiškė jaunimas iš įvairių Lietuvos miestų. Joje dalyvių skaičius išaugo iki 54.

Dailininkas Bronius Grušas moko tapybos.

Mokytoja Irena Zacharova su stovyklos jaunąja tapytoja Živilė aptarinėja darbo eigą.

Jaunieji dailininkai darbo metu.

Stovyklautojai švenčia mokytojos gimtadienį.

Tačiau darbo patirtis parodė, kad toks dalyvių skaičius per didelis. Kad darbas vyktų produktyviai, pakanka 30-35 tapytojų. Nuo tada norinčiųjų skaičius buvo ribojamas.

2012 metais rengiama dvyliktoji dailės stovykla. Per tuos metus susibūrė puikus pedagogų kolektyvas. Nuo pirmos stovyklos atsiradimo man talkina Ylakių mokyklos dailės mokytoja Neringa Daukšienė ir iš Vilniaus atvykusi dailininkė ir pedagogė Irena Zacharova. Nuo antrosios dailės stovyklos (2002 m.), kuri įsikūrė Ylakių kultūros centre, visus organizacinius rūpesčius (atrankos konkursus, dalyvių maitinimą, kultūrinę programą, pažintines ekskursijas ir kt.) profesionaliai sprendžia Ylakių kultūros centro direktorė Virginija Žitkuvienė. Palaipsniui į stovyklos organizatorių ir pedagogų gretas įsijungė Ylakių gimnazijos mokytojos Remigija Daukintienė ir Roma Grubliauskienė. Į dvylikąją stovyklą su originaliomis programomis savanoriais pedagogais atvyksta pirmųjų stovyklų dalyviai (buvę moksleiviai), dabar aukštųjų dailės mokyklų studentai – Aistė Lazickaitė, Gintautas Grušas, Kristijonas Marcinkevičius. Tikiuosi, kad prie jų prisijungs ylakiškiai, buvę dailės stovyklų dalyviai, šiuo metu dailės mokyklų studentai. Tai geras ženklas, teikiantis vilties, kad prieš dvylika metų pradėtas darbas bus tęsiamas.

Stovyklos kūrybinio darbo programą suformavo pirmųjų stovyklų patirtis. Ją sudaro tapyba, grafika, akvarelė ir piešimas. Jaunieji menininkai mokosi gruntuoti kartonus, pasidaryti rėmus, pasigaminti kitas darbo priemones. Rugpjūčio mėnesį Ylakių kultūros centras aštuoniolikai dienų virsta didele dailės studija. Kiekvienais metais stovykloje moksleiviams pasiūloma nauja pagrindinė tema ir keletas laisvai pasirenkamų temų, pvz., Tėvynės gynybos, kovų už Lietuvos laisvę, Lietuvos tūkstantmečio, krašto legendų, Lietuvos etnografijos ir kt. Stovykloje sukurtus darbus moksleiviai įrėmina patys. Baigiamasis stovyklos akcentas – sukurtų darbų paroda Ylakių kultūros centre. Paprastai parodoje eksponuojama apie 80 paveikslų. Parodos atidarymas tradiciškai vyksta Žolinių arba Šv. Roko atleidų dieną ir visuomet sulaukia Ylakių bendruomenės dėmesio. Paroda atidaroma jaunųjų menininkų sukurta koncertine programa, stovyklos dalyviams įteikiami diplomai. Jaunųjų kūrėjų pasveikinti atvyksta atstovai iš rajono savivaldybės.

Stovykloje sukurtų darbų parodos surengiamos ir Vilniuje. Čia parodos atidaromos taip pat iškilmingai. Į jas suvažiuoja stovyklos dalyviai susitikti su sostinės žiūrovais ir rėmėjais. Žemaitijoje gyvenantiems vaikams kelionė į Vilnių tampa savotiška ekskursija: aplankomos žymiausios vietos, muziejai.

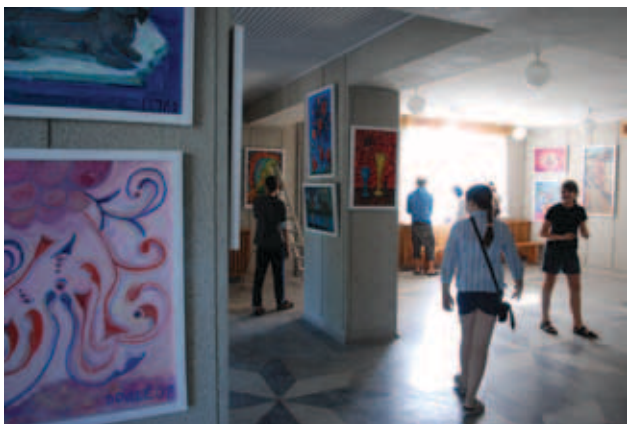
Dažnai kūrėjų saviraiška būdavo dekoratyvi ir abstraktus pobūdžio, o rezultatai visuomet originalūs. Mano nuomone, dailės kūrinio vertę nusako ne autoriaus amžius, o saviraiškos nuoširdumas, entuziazmas ir kūrybinė aistra, o jos jaunųjų stovyklautojų širdyse tiek, kad žiūrovas patiki jų paveikslų įtaigos galia. Vieną vasarą kraštiečiui rašytojui Bronislovui Bušmai pristačius savo sukurtą pasaką „Saulytė dingo“ mes kūrėme jai iliustracijas. Buvo sukurta daugiau nei dešimt solidaus

formato tapybos darbų. Leidykla „Mintis“ susidomėjo vaikų darbais ir 2011 metais išleido gausiai mūsų vaikų kūriniais iliustruotą knygą.

Per vienuolika metų Ylakių dailės stovykloje sukurtų paveikslų idėjinis ir meninis brandumas mane, keturiasdešimt metų dirbantį dailės srityje, stebina ir žavi. Sukaupta vaikų dailės kūrinių kolekcija sudaro rimtą pagrindą muziejaus įsteigimui.

Projektai, kurių programos orientuotos į estetinį-meninį auklėjimą, miestelyje palieka ryškų pėdsaką. Jaunųjų dailininkų apsilankymai senelių namuose, susitikimai su miestelio gyventojais pakeitė vietos bendruomenės požiūrį į kūrybą. Stovyklose sukurti paveiksai puošia Ylakių gimnaziją, kultūros centrą, senelių namus, seniūniją ir kitas viešąsias erdves. Projekto tęstinumas sudaro sąlygas jaunimui atskleisti ir realizuoti savo kūrybinius sugebėjimus, išmokti tapyti gamtoje, susipažinti su dailės istorija, gilinti tapybos technologijų žinias, dalintis patirtimi, analizuoti. Atsižvelgiant į vaikų kūrybinę sėkmę, kurią jie demonstruoja paveiksluose, Ylakių gimnazijoje buvo įsteigtas Skuodo meno mokyklos Dailės skyrius. Iš didelio būrio jaunimo, kūręs dailės stovyklose, dalis iš jų mokosi aukštosiose dailės mokyklose ir būsima profesija pasirinko dailę. Kiti pasirinko kitus kelius, bet, mano manymu, dailė jų gyvenime visuomet liks sesuo-palydovė. Bet kuri profesija turi savo vietą ir vertę, bet sėkmė lydės tuos, kurie savo darbe realizuos jaunystėje pajustas kūrybines galias.

Kūrybinės vaikų vasaros stovyklos populiarėja visoje Lietuvoje. Įdomias stovyklas organizuoja Marijos Pečkauskaitės vidurinė mokykla Židikiuose (Mažeikių r.), kur jaunimas gali pasireikšti ne tik dailės, bet ir mokslinio tiriamojo darbo bei etnografinės saviveiklos sekcijose. 2010 m. buvau pakviestas į Židikių mokyklos stovyklą padirbėti su jaunaisiais dailininkais ir pasidalinti patirtimi. Dirbti buvo įdomu: stovykloje kartu su Židikių, Mažeikių vaikais kūrė jaunimas iš Latvijos ir Lenkijos. Darbas tarptautinėje aplinkoje suteikė naujas patirties. Mokyklos direktorė Rima Širvinskienė pasiūlė steigti jaunųjų talentų ugdymo laboratoriją, kurią 2011 metais sėkmingai

Stovykloje sukurtų darbų paroda Ylakių kultūros centre.

Stovyklos svečias ir rėmėjas buvęs Lietuvos ambasadorius Jungtinėje Karalystėje V. Ušackas pristatytas prie darbo.

įgyvendino minėtoje kūrybinėje stovykloje. Buvo įkurtos dailės, muzikos ir teatro sekcijos, kuriose su jaunimu dirbo meninio ugdymo pedagogai. Eksperimentas pasiteisino. Stovykloje sukurtų darbų paroda iškilmingai buvo atidaryta LR Seimo rūmuose.

Summary

Bronius Grušas

YOUTH ART CAMP AT YLAKIAI

Twelve years ago the artist Bronius Grušas and the employees of the House of Culture of Ylakai came up with the idea of bringing together children who liked painting and inviting them to the Summer Art Camp at Ylakai. It was intended to provide the children with the opportunity to paint independently, get a wider access to the history of art, learn about the native land through travelling, visit art galleries and meet Lithuanian artists. Due to the joint efforts of the staff of the House of Culture of Ylakai, the secondary school, the neighbourhood and the artist B. Grušas, easels and other tools that were needed for the initial phase of creative work were made accordingly. The camp was attended not merely by the schoolchildren of Ylakai secondary school but also by children from Klaipėda, Švenčionys, Ukmergė, Vilnius, Mažeikiai and Plungė likewise their neighbourhoods. The purpose of the Summer Camp was to provide schoolchildren with the opportunity to create 2-3 works of art suitable for exhibitions, to engage them in the creative process and organize art exhibitions of their own works. The works of art that were created during the Summer Camp for Kids and Teens were exhibited at the Officer Club at the Lithuanian Ministry of Defence in Vilnius, in Skuodas district municipality, at Rietavas Museum, the Seimas of the Republic of Lithuania, the Exhibition of Children's Works in Washington, etc. An abundant number of works of art made by gifted children is stored in the House of Culture of Ylakai. The continuity of the project enables young people to discover and realize their creative abilities, learn to paint outdoors, share their experiences and analyse different issues related to art.

Nuotraukos iš B. Grušo archyvo

Vaclovas ADOMAVIČIUS

Gimė 1937 m. Verškainių k., Ukmergės r. Gyvena Šiauliuose.
Medžio drožėjas.

Parodose dalyvauja nuo 1976 m.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos narys nuo 1978 m.

Suteiktas meno kūrėjo statusas.

Lietuvos tautodailės kūrėjų asociacijos narys nuo 2005 m.

Dalyvavo 37 liaudies meno parodose. Aktyvus kūrybinių seminarų, amatų mokymų, liaudies meno švenčių dalyvis.
Medžio drožėjų dienos laureatas Plateliuose (1987).

Zita PASTAUSKIENĖ-ČEKANAUSKIENĖ

Gimė 1934 m. Rakandžių k., Šiaulių r. Gyvena Kuršėnuose.

Keramikė.

Parodose dalyvauja nuo 1972 m.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos narė nuo 1973 m.

Kūrinius eksponavo 36 tautodailės parodose, surengė 4 autorines parodas.

Olė PLUNGIENĖ

Gimė 1940 m. Kryžokų k., Anykščių r. Gyvena Radviliškyje.

Tekstilinė, mezgėja.

Parodose dalyvauja nuo 1969 m.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos narė nuo 1971 m.

Kūrinius eksponavo 33 tautodailės parodose.

Aktyvi kūrybinių seminarų, amatų mokymų, švenčių dalyvė. 1990–1999 m. dainavo tautodailininkų folkloro ansamblyje „Margulis“. Parodos–konkurso „Gražiausios pirštinės“

I vietos laimėtoja (2006).

Aurelija NORVAIŠIENĖ

Gimė 1978 m. Radviliškyje. Gyvena Radviliškyje.

Tekstilinė, audėja, mezgėja.

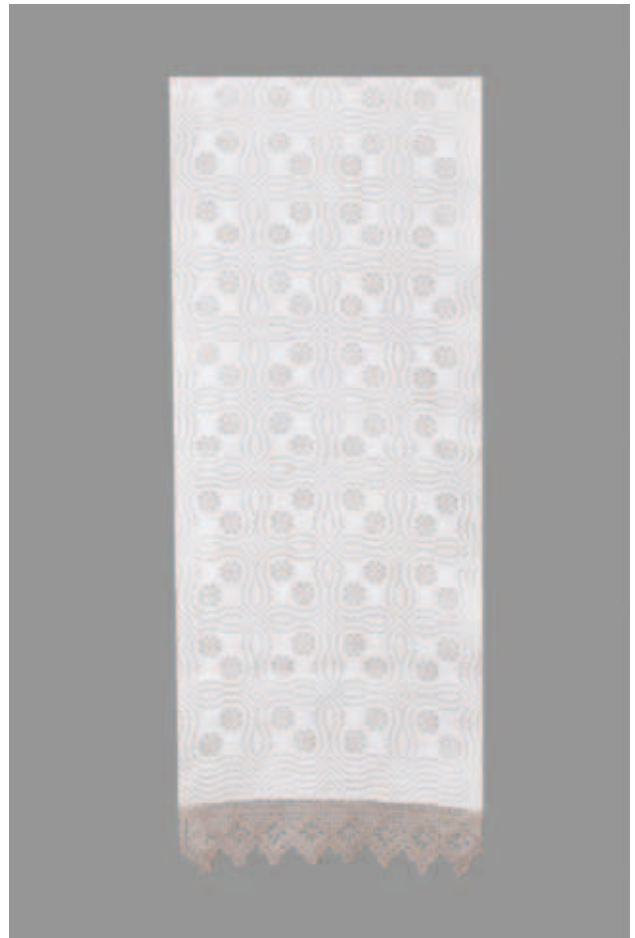
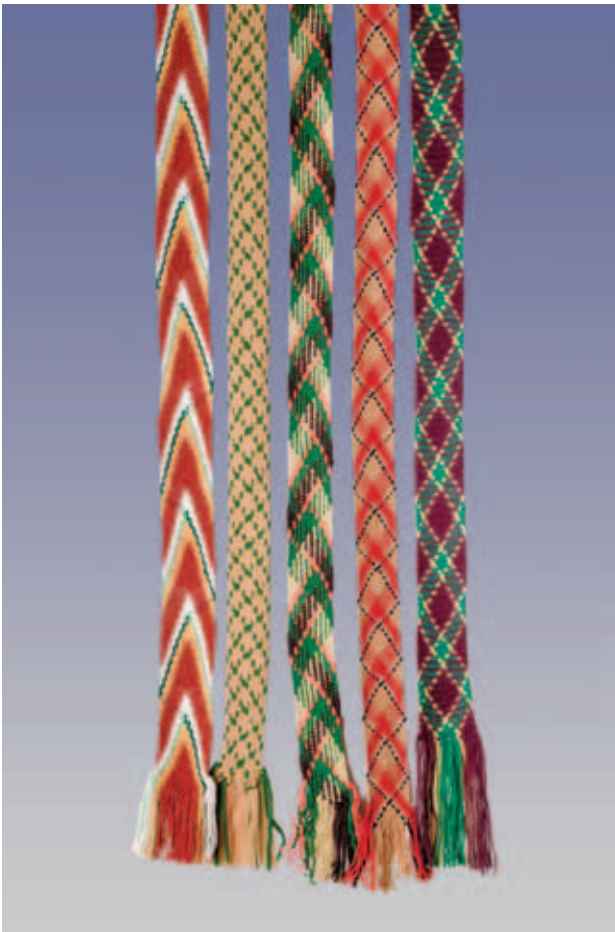
Parodose dalyvauja nuo 2000 m.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos narė nuo 2005 m.

Kūrinius eksponavo 33 tautodailės parodose.

Šiaulių krašto tautodailininkai

Hendrikas KALINAS

Gimė 1945 m. Bazilionuose, Šiaulių r. Gyvena Šiauliuose.

Gintaro, metalo juvelyras.

Parodose dalyvauja nuo 1966 m.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos narys nuo 1966 m.

Darbai eksponuoti 39 tautodailės parodose, surengė 1 autorinę parodą.

Tautodailininkų folkloro kolektyvo „Margulis“ dainininkas, muzikantas. Aktyvus kūrybinių seminarų, amatų mokymų, švenčių dalyvis.

Šiaulių krašto tautodailininkai

Irena KRYŽANAUSKIENĖ

Gimė 1942 m. Užpaliuose, Utenos r. Gyvena Šiauliuose.

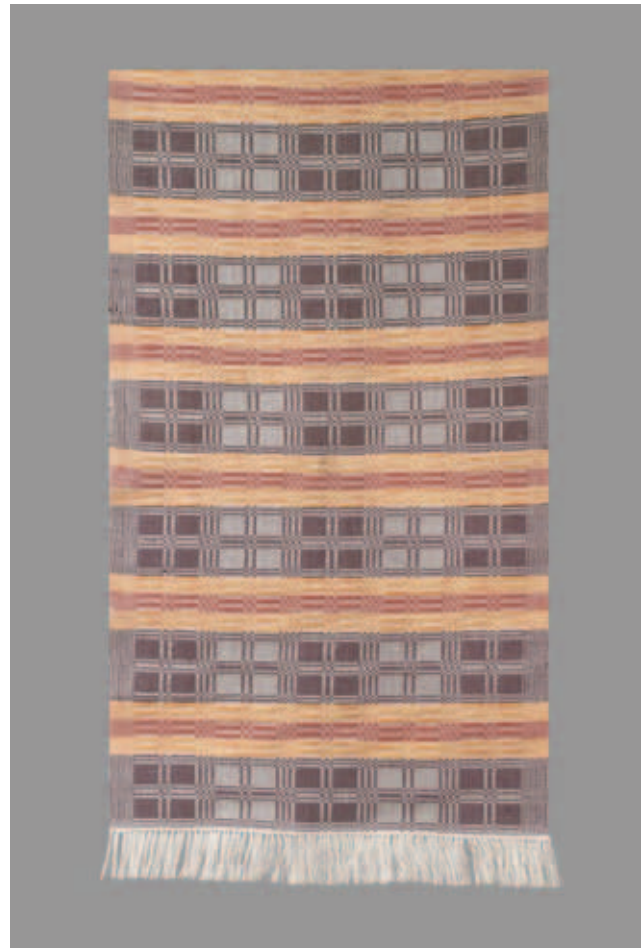
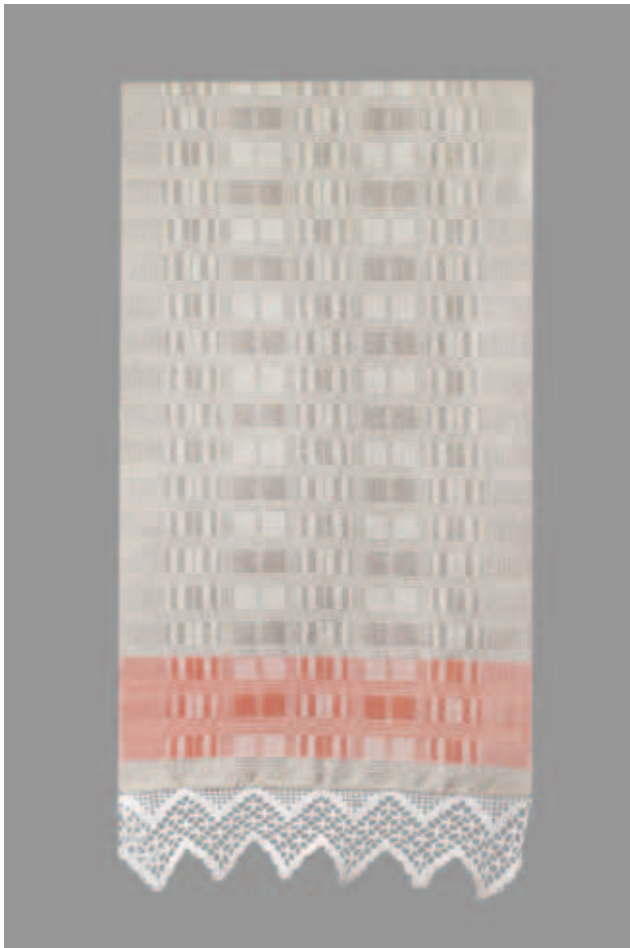
Tekstilinkė, audėja, verbų rišėja.

Parodose dalyvauja nuo 1990 m.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos narė nuo 1993 m.

Kūriniai eksponuoti 18 tautodailės parodų, surengė vieną autorinę parodą.

Tautodailininkų folkloro kolektyvo „Margulis“ dainininkė (narė), aktyvi kūrybinių seminarų, amatų mokymų, švenčių dalyvė.

Asta GINČIENĖ

Gimė 1962 m. Šiauliuose. Gyvena Šiauliuose.

Keramikė.

Parodose dalyvauja nuo 2000 m.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos narė nuo 2001 m.

Suteiktas meno kūrėjo statusas.

Lietuvos tautodailės kūrėjų asociacijos narė nuo 2007 m.

Dalyvavo 14 liaudies meno parodų, surengė 2 autorines parodas.

Suteiktas tautinio paveldo produkto sertifikatas.

Tautodailininkų folkloro kolektyvo „Margulis“ dainininkė (narė), aktyvi kūrybinių seminarų, mokymų amatų, švenčių dalyvė.

Danutė JANULYTĖ

Gimė 1957 m. Žalgirio k., Šiaulių r. Gyvena Šiauliuose.

Tapytoja.

Parodose dalyvauja nuo 1987 m.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos narė nuo 1989 m.

Suteiktas meno kūrėjo statusas.

Lietuvos tautodailės kūrėjų asociacijos narė nuo 2012 m.

Dalyvavo 28 liaudies meno parodose. Aktyvi kūrybinių seminarų, amatų mokymų, švenčių dalyvė.

Kazimieras Vytautas BUDRAITIS

Gimė 1942 m. Palangoje. Gyvena Šiauliuose.

Juvelyras, pynėjas.

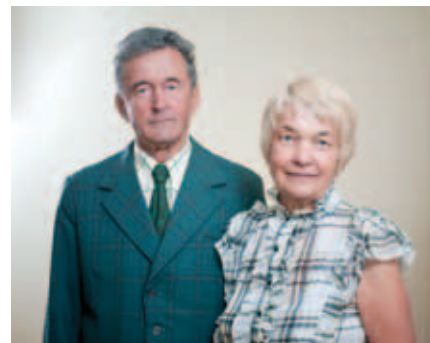
Parodose dalyvauja nuo 1969 m.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos narys nuo 1970 m.

Suteiktas meno kūrėjo statusas.

Lietuvos tautodailės kūrėjų asociacijos narys nuo 2005 m.

Kūrinius eksponavo 56 parodose, surengė vieną autorinę parodą.

Vanda BUDRAITIENĖ

Gimė 1948 m. Kūtalių k., Šilalės r. Gyvena Šiauliuose.

Pynėja, juvelyrė.

Parodose dalyvauja nuo 1980 m.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos narė nuo 1981 m.

Suteiktas meno kūrėjo statusas.

Lietuvos tautodailės kūrėjų asociacijos narė nuo 2005 m.

II-ojo sąjunginio liaudies meno festivalio Maskvoje laureatė (1987).

Kūrinių įsigijo Šiaulių „Aušros“ muziejus.

Dalyvavo 35 liaudies meno parodose, surengė vieną autorinę parodą.

Vidmantas VERTELIS

Gimė 1953 m. Kuršėnuose, Šiaulių r. Gyvena Kuršėnuose.

Keramikas.

Parodose dalyvauja nuo 1979 m.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos narys nuo 1981 m.

Kūrinius eksponavo 18 parodų, 2008 m. savo namuose įrėngė keramikos muziejų, kur vyksta edukaciniai užsiėmimai, įrengta puiki senelių (Onos ir Jono Vertelių), tėvų (Jono ir Jadvygos Vertelių) ir autoriaus darbų ekspozicija.

Zenonas TOMKUS

Gimė 1959 m. Šiauliuose. Gyvena Šiauliuose.

Pynėjas.

Parodose dalyvauja nuo 1982 m.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos narys nuo 1984 m.

Lietuvos tautodailės kūrėjų asociacijos narys nuo 2005 m.

Kūrinius eksponavo 32 parodose, surengė vieną autorinę parodą.

Apdovanotas Šiaulių miesto savivaldybės kultūros ir meno premija už etninės kultūros ir paveldo puoselėjimą (2009). Tautodailininkų folkloro kolektyvo „Margulis“ dainininkas, aktyvus kūrybinių seminarų, amatų mokymų, švenčių dalyvis.

Laimutė TOMKUVIENĖ

Gimė 1961 m. Raudondvaryje, Kauno r. Gyvena Šiauliuose.

Pynėja.

Parodose dalyvauja nuo 1982 m.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos narė nuo 1984 m.

Apdovanota Šiaulių miesto savivaldybės kultūros ir meno premija už etninės kultūros ir paveldo puoselėjimą (2009). Tautodailininkų folkloro kolektyvo „Margulis“ dainininkė (narė), aktyvi kūrybinių seminarų, amatų mokymų, švenčių dalyvė.

Kūrinius eksponavo 22 parodose.

Asta LIAUDANSKIENĖ

Gimė 1969 m. Gūdžiūnuose, Kėdainių r. Gyvena Šiauliuose.

Tekstilinkė, žaislų kūrėja.

Parodose dalyvauja nuo 2004 m.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos narė nuo 2005 m.

Dalyvavo 11 liaudies meno parodų. Aktyvi kūrybinių seminarų, amatų mokymų, švenčių dalyvė.

Dalytė KAVALIAUSKIENĖ

Gimė 1949 m. Kašeliškių k., Biržų r. Gyvena Šiauliuose.

Odos apdirbėja.

Parodose dalyvauja nuo 1978 m.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos narė nuo 1978 m.

Suteiktas meno kūrėjo statusas.

Lietuvos tautodailės kūrėjų asociacijos narė nuo 2005 m.

Kūrinių įsigijo Šiaulių „Aušros“ muziejus. Septyni odos galanterijos etaloniniai gaminiai pripažinti išradimais.

Dalyvavo 30 liaudies meno parodų, surengė 2 autorines parodas.

Tautodailininkų folkloro kolektyvo „Margulis“ dainininkė (narė), aktyvi kūrybinių seminarų, amatų mokymų, švenčių dalyvė.

Liucija LEKIENĖ

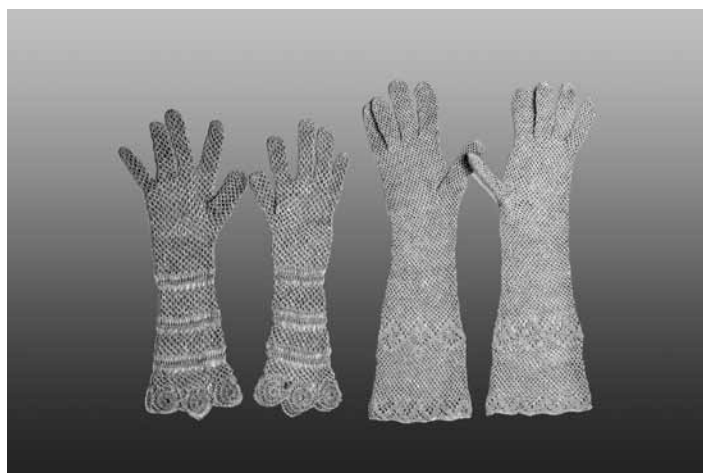
Gimė 1945 m. Minkūnų k., Rokiškio r. Gyvena Šiauliuose.
Tekstilinkė.

Parodose dalyvauja nuo 1996 m.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos narė nuo 1997 m.

Tautodailininkų folkloro kolektyvo „Margulis“ dainininkė (narė), aktyvi kūrybinių seminarų, mokymų amatų, švenčių dalyvė.

Kūrinius eksponavo 22 tautodailės parodose, surengė vieną autorinę parodą ir lininių drabužių kolekcijos pristatymą „Supkit, meskit mane sesės“ (2001).

Egidijus IMPOLIS

Gimė 1966 m. Garliavoje, Kauno r. Gyvena Rozalime, Pakruojo r.

Medžio drožėjas, muzikos instrumentų kūrėjas.

Parodose dalyvauja nuo 1996 m.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos narys nuo 2005 m.

Darbai eksponuoti 13 tautodailės parodų. Aktyvus kūrybinių seminarų, amatų mokymų, švenčių dalyvis.

Šiaulių krašto tautodailininkai

Rita Veronika KAVALIUSKIENĖ

Gimė 1940 m. Marijampolės r. Gyvena Radviliškyje.

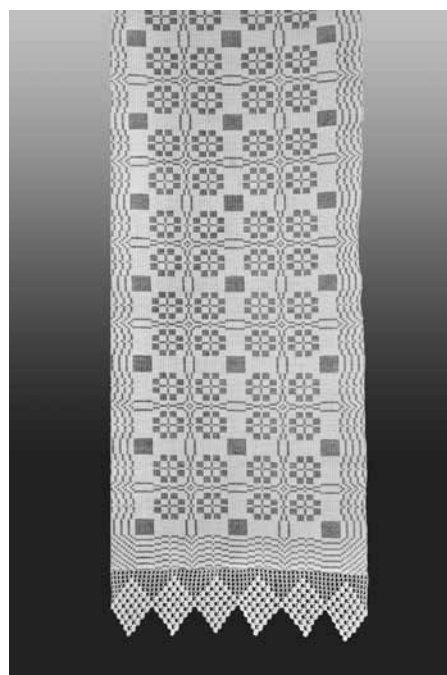
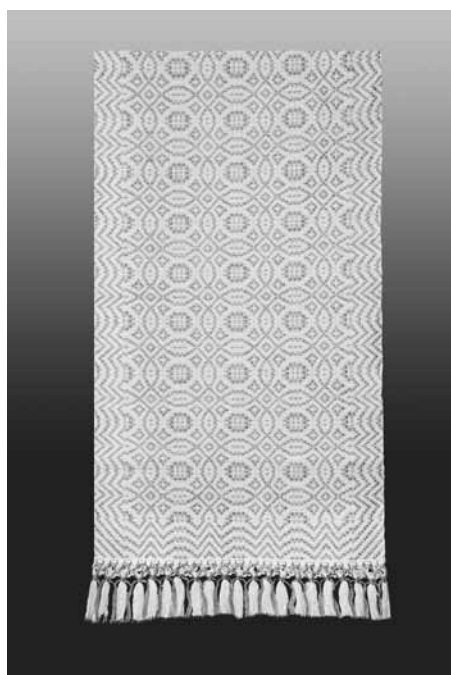
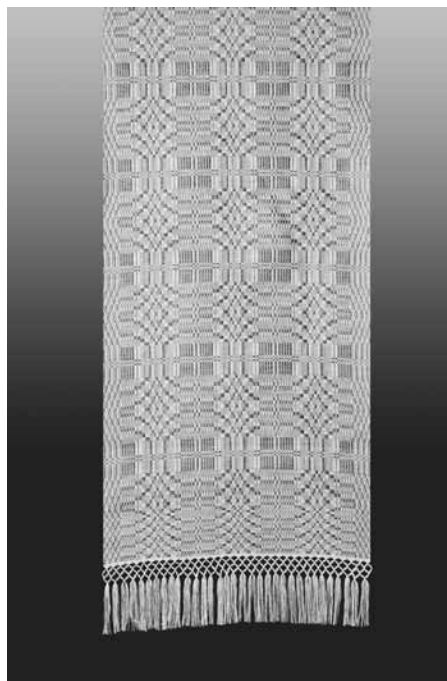
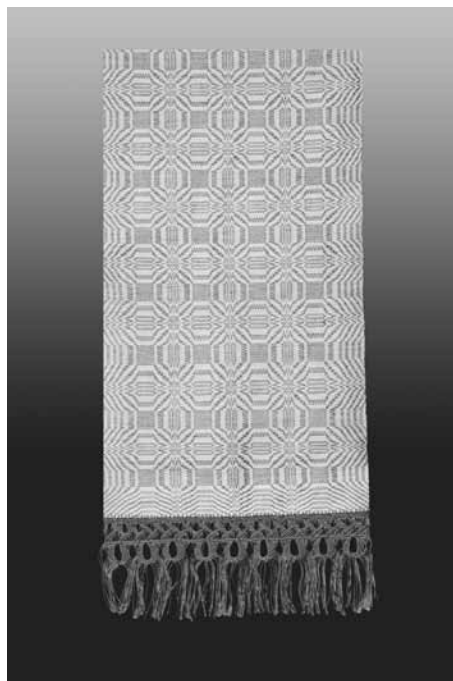
Tekstilinkė, audėja.

Parodose dalyvauja nuo 1966 m.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos narė nuo 1966 m.

Kūrinius eksponavo 46 tautodailės parodose, surengė vieną autorinę parodą.

Kūrinių įsigijo Šiaulių „Aušros“ muziejus.

Rimantas BALČIAUSKAS

Gimė 1964 m. Marškonės k., Mažeikių r. Gyvena Ventoje, Akmenės r.
Medžio drožėjas.
Parodose dalyvauja nuo 2000 m.
Lietuvos tautodailininkų sąjungos narys nuo 2007 m.
Darbai eksponuoti 6 tautodailės parodose. Aktyvus amatų švenčių dalyvis.

Jolanta BALČIAUSKIENĖ

Gimė 1968 m. Tauragėje. Gyvena Ventoje, Akmenės r.
Medžio drožėja.
Parodose dalyvauja nuo 2008 m.
Lietuvos tautodailininkų sąjungos narė nuo 2009 m.
Kūrinius eksponavo 4 tautodailės parodose.

Šiaulių krašto tautodailininkai

Valdas BANDZA

Gimė 1964 m Šiaulių r. Gyvena Kelmėje.

Akmens skulptorius.

Parodose dalyvauja nuo 2001 m.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos narys nuo 2002 m.

Suteiktas meno kūrėjo statusas.

Lietuvos tautodailės kūrėjų asociacijos narys nuo 2010 m.

Kūrinių „Rūpintojėlis“ įsigijo Lietuvos dailės muziejus.

Nuo 2004 m. akmentašių simpoziumo, skirto J. Liaudanskui atminti dalyvis.

Tradicinio akmens tašymo moko jaunimą.

Kęstutis SAMALIONIS

Gimė 1955 m. Radviliškyje. Gyvena Šiauliuose.

Medžio drožėjas, skulptorius.

Parodose dalyvauja nuo 2003 m.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos narys nuo 2004 m.

Kūrinius eksponavo 10 tautodailės parodų. Aktyvus kūrybinių medžio drožėjų seminarų dalyvis.

Šiaulių krašto tautodailininkai

Petras BANDZA

Gimė 1959 m. Gruzdžiuose, Šiaulių r. Gyvena Šiauliuose.

Medžio drožėjas.

Parodose dalyvauja nuo 1981 m.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos narys nuo 1982 m.

Suteiktas meno kūrėjo statusas.

Lietuvos tautodailės kūrėjų asociacijos narys nuo 2005 m.

Kūrinių įsigijo Šiaulių „Aušros“ muziejus. Aktyvus kūrybinių medžio drožėjų seminarų dalyvis.

Zita LUKYTĖ

Gimė 1967 m. Gulbinų k., Joniškio r. Gyvena Meškuičiuose, Šiaulių r. Tekstilinkė.

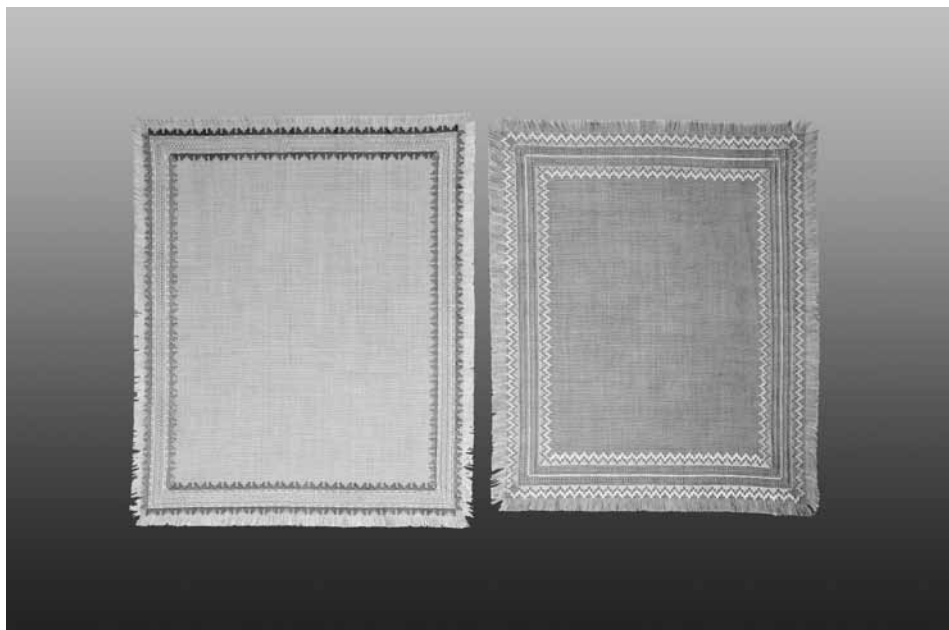
Parodose dalyvauja nuo 1994 m.

Lietuvos tautodailininkų sąjungos narė nuo 1997 m.

Suteiktas meno kūrėjo statusas.

Lietuvos tautodailės kūrėjų asociacijos narė nuo 2007 m.

Kūrinius eksponavo 18 parodų, surengė vieną autorinę parodą.

Michalina Adomavičienė

LIAUDIŠKUMO TRADICIJOS LAUKO BALDUOSE

Visais laikais buvo ir yra gerbiami, vertinami savo amata išmanantys meistrai. Tautodailėje amato samprata išlieka aktuali. Tik aukštos kvalifikacijos, tobulai įvaldę amato paslaptis ir turintys kūrybinę gamtos dovaną, gali tapti kūrėjais. Profesionalumas, amato meistrystė ir meninė pajauta nusako kūrėjo kompetenciją tai yra žinių, gebėjimų ir estetinių nuostatų derinys.

Taikomoji dailė glaudžiausiai siejasi su žmogumi, jo buitimi, todėl jai tenka vienas svarbiausių uždavinių sukuriant jaukią darbo ir poilsio aplinką. Tarpe kitų taikomosios dailės šakų kaip tekstilė, keramika, nemažiau svarbi yra baldininkystė. Šioje srityje didelis patyrimas yra sukauptas lietuvių liaudies mene. Kaip suprasti ir vystyti nacionalinius bruožus baldininkystėje klausimas iškilo dar XX a. pradžioje. Apie sodžiaus meno kaip kultūros vertybę ir jo išsaugojimą rašė to meto spaudoje P. Galaunė, J. Keliuotis, M. Glemžaitė („Amatininkas“, „Naujoji Romuva“, „Lietuvos aidas“, „Mūsų sodžius“). Straipsniuose išreikštas susirūpinimas savo krašto tautodaile, tame tarpe baldininkyste, raginant ieškoti lietuviškumo. Netvirti buvo pirmieji žingsniai. Dauguma manė, kad „sulietuvinti“ moderniškus baldus galima dekoruojant juos liaudiškais ornamentais paimtais net iš tekstilės. Kūrėsi baldų dirbtuvės, plėtėsi stalių amatų mokyklų tinklas: Marijampolėje, Kaišiadoryse, Panevėžyje, Seirijuose, Šiauliuose, Telšiuose, Ukmergėje. Į tautinių baldų kūrybą įsijungė ir dailininkai profesionalai: Petras Rimša, Gerardas Bagdonavičius, Jonas Prapuolenis. Baldų kūrėjai dirbo kiekvienas atskirai, taip kaip jiems atrodė, vadovaudamiesi savo protu ir jausmais.

Sudėtingesnės formos liaudies baldai atsirado XVIII a., pradėjus naudoti skersinius pjūklus. Dirbo staliai, sugebėję pagaminti ir įvairios paskirties buities reikmenis. Meistrai tobulino baldų konstrukciją, proporcijas, dekoratyvinius elementus, savotiškai varžydami tarpusavy. Turguose galėjo pamatyti vieni kitų darbus, palyginti. Jų gaminius vertino ir pirkėjai. Senieji baldų meistrai iš kartos į kartą perdavė savąją giliai vertingą savybę ieškant daikto formos, konstrukcijos ir grožio pačioje medžiagoje. Atsiranda kėdžių pintų iš karklų, pušies šaknų, lazdynų. Septintame dešimtmetyje Lietuvoje atgijo vytelių pynimo menas, kurį greitai išpopuliarino kuršėniškio Aleksandro Stankaus šeima. Šalia smulkių buitinių-dekoratyvinių darbų pradėjo pinti ir lauko bei verandos poilsio baldus. Geras pynimo amato įvaldymas, puiki savo gamybos techninė įranga, vytelių paruošimo technologija sparčiai vedė kūrybinių ieškojimų ir atradimų link. Aleksandro Stankaus baldai elegantiški, puošnūs. Visa tai išgauna surasdamas lengvumą baldų konstrukcijoje,

Eligijaus Žickio pinti baldai.

eksperimentuoti. Gimsta netikėti ir tik jam būdingi darbai. Funkcionalumas, kurį vaizdžiai įkūnijo balduose, įgyja naują prasmę. Netikėtumai, išmonė persipina su realybe ir atsiranda visai naujos formos taikomojoje dailėje. Autoriaus meistrystė pagrįsta tvirtu senojo amato žinojimu ir gebėjimu kūrybiškai, savitai pajungti tai laikmečio dvasiai yra vienas labiausiai išsiskiriančių pynėjo kūrybos bruožų.

Mūsų dienomis daug dėmesio lauko baldams skiria medžio drožybos meistrai. Remdamiesi senųjų meistrų palikimu kai iš paprasto kelmo, rąsto ar lentos padarydavo lauko suolelius prie pakelėse rymančių kryžių, namų palangėje ar sode panaudodami natūralios medienos formą, šakas, minimaliomis darbo sąnaudomis sukurdami organišką ryšį su aplinka. Medžio drožybos

Egidijaus Impolio mediniai baldai.

Vaclovo Adomavičiaus mediniai baldai.

proporcijose ir žaismingame pynimo dekore.

Greitai perpratusi pynimo meną tautodailininkė Irena Bučiūnienė praturtino tautines tradicijas savito meninio sprendimo balduose. Įdomių baldų yra sukūrę pynėjai Zita ir Juozas Sobotai, Antanas Povilaitis, Česlovas Kybartas, Laimutė ir Zenonas Tomkai.

Išskirtinė, originali, profesionaliai įvaldyta jauno pynėjo Eligijaus Žickio kūryba. Meistras mėgsta nustebinti, šokiruoti, leidžia sau laisvai fantazuoti,

meistrai įsitraukė į kiek primirštą lauko baldų kūrybos žanrą, atnaujindami ir pritaikydami savo laikmečio poreikiams.

Nauji, bet nepraradę liaudiškumo dvasios yra Egidijaus Impolio sukurti lauko baldai. Stalas su dviem suolais aptakių formų, paprastos tvirtos konstrukcijos, puoštas originalia drožyba. Komplektas patogus, harmoningai dera gamtoje. Žaismingai suręsti pavieniai

suoliukai, kurie dekoruojami skulptūrinėmis figūrėlėmis arba tiesiog patogus žemas suoliukas šuniuko formos. Sukurtas originalus vardinis lauko suolas skirtas 2007 metų „Atžalyno“ laidai. Liaudiškos konstrukcijos suolo atramoje įkomponuotas simbolinis plunksnos motyvas.

Daug sodo baldų yra sukūręs medžio drožėjas Vaclovas Adomavičius. Meistro darbuose yra didelė įvairovė. Mėgsta masyvias, monumentalias perpjauto ąžuolo rąsto formas, sąmoningai išryškinant natūralias, minkštai plaukiančias medžio linijas, pabrėžti silueto grožį, medžio faktūrą, rąstinę konstrukciją. Skirtingai sukurti pavieniai rąstiniai suolai, kelmai dekoruoti tvirta gilia drožyba gamtos, gyvūniniais motyvais, liaudiškai išskaptuoti, pritaikyti patogiam prisėdimui.

Kęstutis Samalionis savo sukurtuose lauko balduose sumaniai išnaudoja medžiagos, konstrukcijos, funkcionalumo ir estetikos tarpusavio ryšį, jo baldai natūraliai prigyja gamtos aplinkoje.

Tai viena esminių savybių, išskiriančių lauko baldus nuo buto, interjero baldų. Šiuo požiūriu meistras turi didesnės kūrybinės laisvės padedančios susilieti su gamta paprasta „rustik“ konstrukcija, vietine medžiaga ir liaudišku dvasios dekoru. Puošyba tarsi išauga iš baldo, žaismingai sušvelnindama medžiagos sunkumą. Dažnai meistras tiesiog pasiduoda gamtos formoms, išradingai pritaikydamas jas suolo konstrukcijai ar išdaigiškam dekorui. Lauko suoliukų puošyboje komponuoja augalinius reljefinius motyvus kaip ąžuolo lapija, gilės, kuriuos išdidina, sudekoratyvina priartėdamas prie natūralios aplinkos. Suolų puošybai naudoja fantastinių žvėrių, žuvų skulptūrines kompozicijas. Prie lauko baldų priskirčiau ir originalius gėlių vazonus, primenančius natūralų kelmą, kurį meistras išraižo laisvos kompozicijos augalų motyvais.

Tautodailės meistrai, remdamiesi ilgamete liaudies meno patirtimi, atranda originalių sprendimų lauko baldų kūryboje, padedančią formuoti savitą, itin patrauklią ir šiandien naujai atgimusią lauko baldininkystę su savitu, tautiniu charakteriu. Naudojamos vietinės medžiagos, dažniausiai ilgaamžis ąžuolas, paprasta konstrukcija, diktuojanti formų plastinį grožį ir laisvas, džiaugsmingas dekoras. Baldai funkcionalūs, logiškai prisitaikę ne tik prie žmogaus poreikių, bet drauge sukuria harmoningą žmogaus darbo ir gamtos erdvės vienvė. Baldai sukurti iš natūralios vietinės medžiagos lengvai tampa gamtos dalimi, yra matomi, daro poveikį aplinkai ir žmogui. Savo krašto tradicijų suvokimas, tęstinumas ir kūrybingas perimamumas rodo, kad talentingi meistrai žino, jog jie yra ne tik sodžiaus meno tęsėjai, bet ir dabarties tradicijų kūrėjai.

Kęstučio Samalionio mediniai baldai.

Nuotraukos iš M. Adomavičienės archyvo

Summary

Michalina Adomavičienė

FOLK TRADITIONS IN HAND-CRAFTED OUTDOOR FURNITURE

Skilful and gifted artists are and will everlastingly be acknowledged and honoured. The concept of art remains relevant in folk art. Merely those artists who are highly qualified and perfectly master craft secrets as well as those who have innate creative powers may become creators.

Among such types of applied art as textiles and ceramics, furniture making is a sufficiently important field of art. Lithuanian folk art is particularly distinguished in this field of art.

Hand-crafted furniture of much more complex shapes emerged in the 18th century when the cross saw was applied in the furniture making process. Craftsmen improved the design of furniture, its proportions and decorative elements, thus it did seem like they were competing with each other. Craftsmen of older generations transferred their singular and extremely valuable properties that involved their concern about the shape, design and refinement of the material intended for furniture making from generation to generation. Shortly, chairs woven from willows, pine tree roots and hazelnut trees emerged. In the sixties willow weaving art recovered and it was immediately popularized in Lithuania by the family of Kuršėnai resident Aleksandras Stankus. Small household decorative items were emerging along with woven outdoor furniture and the furniture for recreation sites. A good mastery of weaving craft as well as excellent equipment and technology for willow preparation were the factors that have led to rapid creative explorations and discoveries.

Before long, the folk artist Irena Bučiūnienė mastered the craft of weaving and enriched national traditions with distinctive artistic furniture making solutions accordingly. The weavers Zita and Juozas Sobutai, Antanas Povilaitis, Česlovas Kybartas, Laimutė and Zenonas Tomkai are distinguished for their original furniture. The works of Eligijus Zickis can boast for his singular, original and skilful weaving. The craftsman likes to surprise and astonish others as well as to freely interpret and experiment.

At present, wood carvers are particularly concerned with outdoor furniture making. They are influenced by the legacy of craftsmen of older generations who transferred an ordinary stump or a plank of wood into outdoor benches that were placed near the wayside crosses, window sills or gardens; moreover they incorporated the natural shape of wood or branches and created an organic entirety with the environment for minimum labour costs. Though the furniture made by Egidijus Impolis is new, it preserves the spirit of folk lore. A large number of garden furniture has been made by the wood carver Vaclovas Adomavičius. The craftsman is distinguished for diverse forms of his works. He prefers massive and monumental shapes of oak logs obtained from cutting oak trees and purposefully enhanced natural and lightly floating tree lines that reveal the refinement of the silhouette, wood texture and the log-type construction. In his outdoor furniture Kęstutis Samalionis has ingeniously used materials and design likewise combined functionality and anaesthetics, therefore his furniture naturally takes root into the environment.

Considering a long-term experience in folk art craftsmen are discovering original solutions for outdoor furniture making that helps to design distinctive and highly attractive contemporary outdoor furniture that is reborn to a new life as well as convey a unique national character. Craftsmen employ local materials, namely long-lived oak trees and a simple design that can be distinguished for attractive pliant shapes and a singular and playful decor. Furniture is functional and not merely meets demands of people but also helps to create a harmonious entirety between the creative process and the natural environment. The furniture that is made of natural local materials becomes part of nature, is visible and has an impact on the environment and a person. The perception of Lithuanian national traditions, the continuity and creative transferability of the traditions demonstrate that gifted craftsmen are aware of the fact that they are not merely successors of the Peasant arts but also the creators of contemporary traditions.

Albertas Martinaitis

ATSIŠAUKĖ MAN DALELĖ... (apie kanklių būtį)

1000-ųjų kanklių kūrimas.

2011 m. lapkričio 19 d. Šiaulių universiteto folkloro ansamblis „Vaiguva“ šventė savo trisdešimtmetį. Ansamblio vadovė Diana Martinaitienė ruošė koncertinę programą apie vandenį „Lygūs laukai be takų“, o aš tuo metu labai įsijautęs užbaigė savo tūkstantąsias kankles ir svarsčiau kaip, kada ir kur jas įteikti. Kadangi lietuviškos kanklės kildinamos iš luotelio, man buvo pasiūlyta jas „išplukdyti“ į gyvenimą būtent to jubiliejinio koncerto metu. Vėliau paaiškėjo, jog tai buvo dieviška likimo dovana, nes į susitikimą susirinko gausi Šiaulių folkloro „gvardija“ – buvę studentai, įvairiu metu dalyvavę Šiaulių folkloriniame judėjime. Išstisus tuos tris dešimtmečius man teko artimai su jais bendradarbiauti: dalyvauti vakaronėse, šventėse, kraštotyrinėse ekspedicijose, padėti jiems ką nors meistrauti. Teko net piršliu pabūti vadovės Laimos vestuvėse... Scenoje privalėjau per trumpą laiką parodyti, kas iš tiesų yra lietuviškos kanklės, atskleisti kuo daugiau tame instrumente esančių prasmų. Svarbu buvo kartu su visais susirinkusiais simboliškai padėkoti praėityje nepalyginamai sunkesniais laikais Šiaulių „Aušros“ muziejų įsteigusiems ir išsaugojusiems iškiliems mūsų kraštiečiams.

Tūkstantąsias kankles jau gerokai anksčiau buvau pažadėjęs Kaune gyvenančiai Gintautei, savo mokytojų Rimanto ir Vitos Braziulių dukrai, jos vestuvių proga. Tuomet niekas dar negalėjo net nujausti, kad tose pažadėtose kanklėse bus lemta įrašyti nuotakos senelio – muziejininko, etnografo ir poeto Stasio Daunio vardą. Darydamas tokias vardines kankles privalėjau labiau pasidomėti koks buvo to žmogaus gyvenimas: dirbęs „Aušros“ muziejuje, Rokiškio krašto muziejuje,

Muzikantų rankose vardinės kanklės (K. Eitmančiui, V. Šidlauskiui-Visuomiui, M. Daunorui, S. Griciui, A. Raudoniui).

Anukė Viltė su savo kanklėmis.

Vilniuje, dalyvavęs steigiant Rumšiškių liaudies buities muziejų, išstremtas į sibirą, paskelbęs daug mokslinių straipsnių, išleidęs daug poezijos rinkinių. Bene labiausiai norėjosi publikai priminti, ką savo atsiminimuose Stasys Daunys rašė apie įvykius karo audrai einant per Šiaulius vakarų link. Tuo metu per labai trumpą laiką jaunas muziejininkas sugebėjo nuo pražūties išgelbėti Peliką Bugailiškį su žmona, nuvežęs juos į kaimą pas savo tėvus. Tame kaime Bugailiškienei buvo kilusi mintis kažkaip bėgti nuo artėjančių rusų į vakarus (emigruoti), bet jauni vyrai neįsivaizdavo, kaip reikėtų toliau gyventi be savo tėvų ir tėviškės. „Kaip tėvai čia gyvens ir darbus dirbs, jei aš pabėgsiu su arkliuku ir vežimu?“ – taip samprotavo dvidešimtmetis Stasys Daunys. Pasiliko jie pasvarstę maždaug pusdienį su Peliksu Bugailiškiu tokį svarbų reikalą. Dėl to buvo lemta daug ką iškentėti, išgyventi, bet ir daug ką sukurti. Anuomet jų padarytas apsisprendimas buvo lemtingas, kilnus, rizikingas, bet logiškas. Jeigu jie būtų išvykę, tai ir aš tikriausiai nebūčiau atsiradęs tarp kanklių, viskas būtų susidėlioję kažkaip kitaip. Poetiška kalba šnekant, jie savo rankomis išlaikė labai svarbias tautos gyvenimo nytis, kurios leido daugeliui kultūra besidominčių žmonių pažinti, naudotis ir papildyti gyvenimo juostą savais ornamentais. (Atidžiau pasidomėjus iš Lietuvos pasitraukusių žmonių palikimu irgi galima būtų daug gero rasti, bet tai yra kažkur toli ir sunkiau pajaučiama).

Taip atrodo 100-osios kanklės, skirtos senelio K. Eitmančio atminimui.

Vadinamų „vardinių“ kanklių darymo poreikis atsirado, kai norėjau pagerbti kelmiškio liaudies meistro Juozo Liaudansko atminimą, jas padovanojau aktyviai kankliavimą puoselėjusiam Kelmės jaunimo folkloro centrui. Šimtąsias kankles pašvenčiau savo senelio, smuikininko, meistro Kazio Eitmančio atminimui, savo dukroms irgi padariau po instrumentą, vienose yra senelio Mykolo Daunoro, o kitose Lietuvos žaliųjų vedlio Sauliaus Griciaus vardas. Šiauliuose yra kanklės etnologui Gintarui Beresnevičiui, skulptoriui Vitalijui Lukošaičiui, Vilniuje – Peliksui Bugailiškiui, Domui Šidlauskiui-Visuomiui ir dar daugybei kitų. Taip yra saugomas neeilinių ar asmeniškai svarbių žmonių atminimas.

Tikėtina, kad pirminė kanklių darymo priežastis buvo laiveliu išplaukusio (arba nuplukdyto) žmogaus atminimo įprasminimas. Vaikai visais laikais žaidžia tai, ką iš tiesų daro suaugę žmonės. Gali būti, kad vaikų gaminti žaisliniai luoteliai tapo tęstiniu pagrindu muzikos garsams išgauti. Kadangi spėjama šį instrumentą atsiradus maždaug prieš du tūkstančius metų, reiškia, jog privalėjo būti labai svarbi emocinė priežastis jo evoliucijai, kuri tuo pačiu saugojo bei ugdė žmonių dvasinius poreikius ir gebėjimus. Šiuolaikiškai tai galėtume pavadinti maždaug mobiliuoju telefonu, kuriuo galima paskambinti į dausas, tenai amžinai iškeliausiam asmeniui, pabendrauti, pasiguosti.

Etnografinės kanklės pradėjo trauktis iš mūsų gyvenimo, buities, pradėjus veikti dekalogą pakeitusiems komunistiniams kodeksams. Visur buvo kalama į galvas: „netikėkit bobučių pasakomis, tai buržuazinės atgyvenos, kosmonautas sakė, kad danguje Dievo nėra, visi privalom kurti komunizmą visame pasaulyje“ ir t.t. Iš tiesų privalom neabejoti, kad tarp mūsų egzistuoja kažkas tokio, ko negalima pakeisti jokių paragrafų, blizgančiu ar kvepiančiu saldainiuku arba tariama žvaigždine laime. Vardinėmis kanklėmis kankliuodami savo protėviams jautėmės pakylėti, dėkinga buvo ir susirinkusi publika. Tai reiškia, jog norint suprasti kankles, jas reikia ir išgirsti, ne tiktai pamatyti.

Dar būna, kad mano kankles žmonės užuodžia, nes kai kurias nudažau bičių pikiu arba kokiais nors kitais

sugalvotais dažais. Tokias kankles žmogus jaučia jų nematydamas ir negirdėdamas. Labai svarbūs visi tie „burtai“ yra mano kanklių gerbėjai Laimai iš Kauno, Vidai, Danguolei iš Vilniaus, Auksei iš Ventos miestelio, Aušrai iš mano tėviškės, šiauliečiui Arūnui ir daugybei kitų. Visi mes jaučiamės esantys artojų elniai, atradę savo dalelę ir norintys pasidalinti ja su visais, kurie ieško ir nori išsaugoti kuo daugiau vaikų nuo pragaištingų beprasmiškų pagundų. Visada norisi būti optimistu ir tikėti, kad kanklės sulauks daugiau pasišventusių mokytojų ar šiaip entuziastų dėmesio.

Džiaugiuosi, kad ir man buvo lemta plaukioti skambančiu luotelium...

Nuotraukos iš A. Martinaičio asmeninio archyvo.

NUO POREIKIO IKI POMĖGIO

Iš kažkelinto amžiaus glūdumos aidi ausylo žmogaus pastebėtas audimo staklių muzikos (pakojų ir muštuvų su skietu) ansamblis. Darniai sutaria audėjos rankos ir kojos. Ausys klausosi ritmingo garso, ir galvoje susiformuoja jo žodinis paveikslas ir džiugus nustebimas: esu dailiai išmokyta, moku gražiai austi. Šaudyklėlė garsiai šauna, siūlų neužgauna! Pykšt pokšt, tapu tapu, pupu pupu, klepu klepu...

Ir Kristijonas Donelaitis gėrėjosi:
*Ar ne smagu žiūrėt, kad Gryta, jau prisiverpus,
Skirsto verpalus aust ir audus baltina drobes?
O paskui, kas namui reik, rokuodama rėžia,
Taip kad ir dailiems auteliams gals pasilikty. (...)
Jums garbė, kad vindas jūsų, sukriai besisukdams,
Pakulų bei linų kuodelį nupėša greitai.
Jums garbė, kad staklės prieš pavasarį trinka
Ir šaudyklė su šėiva šokinėdama tarškia.
Jums garbė, kad audeklėliai jūsų nauusti
Ant margų lankų kaip sniegs pavasario blizga.*

Tai XVIII amžius.

Mano atmintis siekia šimtą metų. „Mano“ reiškia mano plius mano Motinos, a. a. prieš pusantrų metų išlydėtos 96 metų bliviai ir darbščiai nugyvenusios Mamytės, atmintis. XX amžiaus pradžioje jų didelė šeima dar valgė mediniais Tėvo, mano senelio Antano, skobtais šaukštais. Nesu senelio mačiusi, bet žinau, kad sėdavo šiek tiek kanapių ūkyje reikalingoms virvėms, pančiams ir pakinktams. Vadžias mokėjo pats iš tos žaliavos pasigaminti (išsiausti). Naminį apavą savo penkiems vaikams parūpindavo, o jo žmonos Marijonos suverptas, išaustas, išbalintas ir kultuve išvelėtas „prastas aprėdas marškonis“ apdengdavo sąnarius visų. Vos prakutusi vyriausioji duktė Stasikė, kruvinai nusidraskiusi pirštus, kol išmoko nerti išvirkščiąsias akis, privalėjo apauti visų, o ypač vaikų, kojas. Kol numegzdavo paskutiniam, pirmutinis, žiūrėk, jau kiaurais kulnais ar pirštais bevaikštąs. Todėl išmoko ne tik adyti, bet ir meistriškai skyles užmegzti, primėgzti, imėgzti... Paskui atėjo laikas sėsti į stakles. Iš linų – drobė, iš pakulų – storesnis audeklas paklodėms, dar galėjo būti ir pašukinis – maišams.

Visus juos esu mačiusi audžiamus, dėvimus, skalbiamus pelenų šarmu, skalaujamus prie šulinio ar Nemune. Esu liudininkė, kaip ruošiami, metami, veriami į skietą bei nytis, riečiami ant riestuvų metmenys, žinau, kaip pripildomos į šaudyklę telpančios šėivos, regiu, kaip mindo pakojas ant pasostės sėdinčios Motinos kojos, o rankos mikliai šaudo, vis prispausdamos ataudų siūlą muštuvais. Išmanau, kuo skiriasi milas nuo čerkaso, ką veikia milvelis. Rodos, dar ir dabar jaučiu šiltą matuojamų būsimų veltinių drėgmę.

Ar tai ir yra tautodailė?

Ar tautodailė yra iš rudens pasėti rugius, kviečius, o

pavasari – vasarojų, linus, žirnius, dobilus? Užsiauginti bulvių ir daržovių sau ir savo gyvuliams? Velykoms ir Kalėdoms pasipjauti savo kiaulę, žąsį, antį ar veršį? Užsitverti tvorą darželiui ar žardį avims? Nuvažiuoti į malūną, o paskui turėti savo kruopų ir miltų košei, blynams, virtiniams, pyragams? Ar menas yra užmaišyti, minkyti bei kepti duoną? Ar menas pasiruošti malkų žiemai bei turėti medienos smulkiai padarynei – kirvakočiams, dalgiakočiams ir t. t. ir visa tai daryti kasdien, kas savaite, metų metais?

Ne, sakyčiau, ne. Nebūti nuogiems, basiems, alkaniems ir bejėgiams – nėra nei dailė, nei menas. Tai yra gyvenimas.

Tačiau jame yra ir tautodailės pradžia. Kai visi aprenkti ir apauti, pavalgę, gimsta noras gyventi ne tik sočiai, bet ir gražiai. Pavyzdžiui, suriesti pyrago tešlą į riestę ar supinti į kasą. Suformuoti iš sviesto avinėlių, privirti ne tik spalvotų, bet ir gražiai margų velykaičių šventiniam stalui, numėgzti ne tik šiltas, bet ir margai raštuotas pirštines, kojines, saulutėmis padabinti klumpes, kultuvę ar prieverpstę. Pradžiuginti ne tik nauju, patvariu, bet ir dailiu daiktu savo bei artimo akis ir širdį. Darbas ne tik reikalauja laiko, pastangų, bet ir teikia džiaugsmą. Dailus darbas džiaugsmą keleriopai padaugina. Iš būtinumo, iš poreikio dirbti pamažu randasi pomėgis. Sėkmė pomėgį skatina.

Šimtmečiui įpusėjus, regime, kad išstobulinti įrankiai, mechanizmai darbą daro lengvesnį, civilizacijos, ekonomikos raida darbus lengvina, skatina dirbinių įvairovę ir mainus. Jau ne kiekvienas žmogaus darbas gali būti dirbamas ilgai ir kruopščiai, o jo rezultatas – gludinamas iki dailės dirbinio. To nebereikia. Tai nėra būtina.

Mano atminties šimtmečiui baigiantis, maksimose, ikiukuose, akropoliuose visokių gerų ir gražių daiktų galime rasti ir nusipirkti. Dar yra turgų, mugių ir ponių laimių parduotuvių. Poreikius galima paprastai, smagiai ir ne visada brangiai patenkinti.

O pomėgius? Tiksliau sakant, pomėgius dirbti ilgai ir kruopščiai, pagaminti ne tik puikų, bet ir dailių daiktą? Vieni mėgsta gaminti (megzti, austi, drožti, kalti), kiti – įsigyti ir naudotis. Gėrėtis, džiaugtis, dovanoti. Pomėgius dirbti tebeturime, tebepuoselėjame, iš kartos į kartą perduodame mes, tautodailininkai.

Tokia būtų trumpa praėjusių laikų tautodailės apžvalga, diagnozė.

O kokia būtų prognozė?

Žinome, kaip buvo. Spėliojame, nors visai nežinome, kaip bus. Norime, kad būtų gerai. Tikimės, prognozuojame, kad gyvensime ir kursime. Nes žinome, kad praeities, dabarties ir ateities Viešpats, į kiekvieno žmogaus sielą įdiegęs gėrio ir grožio sėklą, ją sudygusią ir laisto, augina, brandina, nes pats yra Gėris, Grožis, absoliuti Harmonija, – lietuviškai tariant, – Darna.

Aleksas Feliksas Steponavičius

ŠAUKŠTAI – NE VIEN KOŠEI KABINTI

Girioj augęs į medžius žiūrėjęs – parėjęs į trobą, burną drasko. Kas? Žinoma, kad šaukštas. O kas tituluotas šaukštų drožimo karalius? Prisiminkim. Tai bus ne rašinys, o menotyrininkų Vytenio Rimkaus, Michalinos Adomavičienės, gero „karaliaus“ draugo – „medžio kirmino“ Zenono Lažinsko, Stasės Uogintienės-Narbutienės, Prano Narbuto ir kt. amžininkų austa prisiminimų juosta, skirta garsiam medžio drožėjui Feliksui Vargonui atminti. Šiais metais jam būtų sukakę 100 metų!

Feliksas Vargonas gimė 1912 m. vasario 5 d. Šiauliu valsčiuje, Kuzavinės kaime netoli Kužių, valstiečių šeimoje. Feliksą – vienatinį sūnų šeimoje pasitiko šaltas, pilka skurdo spalva nudažytas pasaulis. Tėvai mažažemiai, turėjo 4 ha žemės ir kuklius namelius, kurie per Pirmąją pasaulinę karą sudegė. Anksti vaikystėje netekęs tėvų (tėvų pašovė vokiečiai lipant ant aukšto – kaip žmonės šnekėjo „kulka paklydėlė pakirto“). Tuomet Feliukui tebuvo vos dveji metukai. Motina mirė nuo džiovos, palikdama penkiametį sūnelį visiškai „siratelij“.

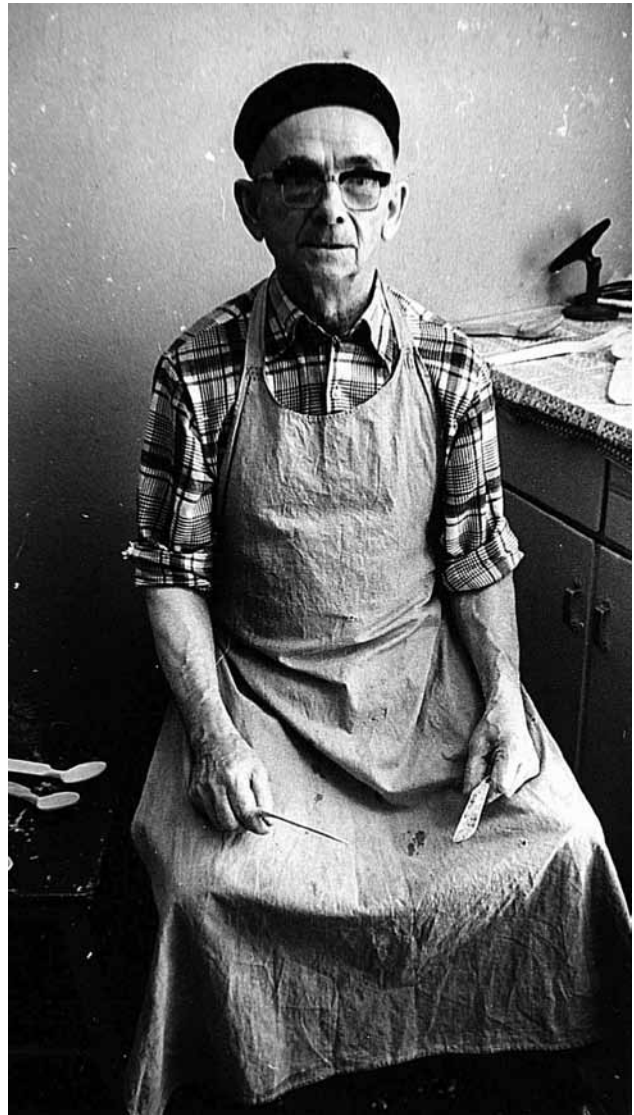
Glaudėsi Feliukas dėdės Vinco Vargono šeimoje kažkur Padubysio valsčiuje, Juškaičių kaime – netoli Bazilionų. Anot Zenono Lažinsko, „buvo labai skriaudžiamas, silpnų kojelių – net nepaeidavo, o šliauždavo“.

Išgirdęs apie Feliuko „vargus“ netikėtai pamislijau, kad net jo pavardėje užkoduotas „Vargas“. Taip ir pragyveno Feliksas savo vaikystę su paukšteliais, gyvulėliais, su gerais ir ne visai gerais kaimynais. Užtat gerai pažino ir perprato prakaitu prisisunkusį žemdirbio triūsą per mėšlavežį, per sėją, šienapjūtę, rugiapjūtę, per linaminį ir, žinoma, kuliant javus. Tačiau sunkus fizinis darbas neužslopino meninės prigimties, mokėjimo jautriai susikalbėti su medžiu.

Feliksas Vargonas į šį pasaulį atėjo, kai Europoje (ir Lietuvoje) liaudies menas jau buvo pradėjęs atgimti. 1900 m. pasaulinėje parodoje Paryžiuje Amerikos lietuviai suorganizavo Lietuvos etnografinius skyrius, kur eksponavo Suvalkijos ir Mažosios Lietuvos liaudies dirbinius. Jau po 7 metų Vilniuje įkurta Lietuvių dailės draugija, kuri rūpinosi liaudies meno dirbinių rinkimu ir populiarinimu. Draugijos surengtose pirmosiose lietuvių dailės parodose buvo organizuojami tautiškieji skyriai, kur savo darbelius rodydavo ir medžio drožėjai.

Tuo tarpu pirmoji paroda Šiauliuose įvyko 1910 m. rugsėjo mėn. Parodoje jau buvo rodomi audėjų, mezgėjų, „rimorių“, pynėjų, keramikų, na ir, žinoma, – medžio drožėjų darbai.

Tuo metu Lietuvoje garsėjo medžio drožėjas Juozas

Gužas, kuris pirmose parodose parodė „smulkiu ištisiniu ornamentu išraižytus“ medinius šaukštus ir kitus medžio dirbinius. Meistras sulaukdavo išskirtinio organizatorių dėmesio. Kadangi kiekvienas meistro šaukštas, šakelė, peilis, – „įvairiais režimais padailinta“.

Tuo tarpu Feliukas tik pradėjo kabintis į gyvenimą: vasarą „kaip prisiuęs“ vaikščiojo paskui žąsiukus, vėliau – ganė gyvulius, o žiemomis mokėsi Bazilionų pradžios mokykloje, kur baigė tris skyrius.

„Duoną, kaip sako Zenonas Lažinskas, Feliksas pradėjo užsidirbti jau nuo dvylikos metų.“ Baigęs piemenavimo laikotarpį bernavo pas ūkininkus.

Kur begyvendamas, ką bedirbdamas Feliksas visą laiką drožinėjo. O drožinėti pradėjo kaip ir dauguma medžio drožėjų piemenaudamas. Na, o kai ūkininkas, pas kurį tarnavo Feliukas, matydamas didelį berniuko polinkį drožybai, nupirko „Fiskars“ firmos lenktinį peiliuką, Feliksas jo nebepaleido iš rankų ir drožė beveik viską su juo. Tik vėliau įsigijo įvairesnių įrankių. Kaimo vyrai prašydavo kandiklių, pypkių, spaustukų riešutams, moterys – kultuvių, kabyklų, rankšluostinių, kartais rūpintojėlių. Už darbą kaimiečiai atsilygindavo saldinais,

sūriais, o kartais ir litais.

Drožė Feliksas tai, ką geriausiai pažino, kas arčiausiai širdies buvo – paukštukas, gyvulėlius, žvėrelius, arklius, kiškius ir t. t.

Gerokai vėliau meistras pradėjo drožti ir kitus dekoratyvinius buitinius dirbinius – dėžutes, rėmelius nuotraukoms. Savo drožinius puošdavo reljefinėmis gėlėmis, žvaigždutėmis, trilapiais, gėlių pumpurais. Žodžiu, kaip ir praeities liaudies meistrai droždami nemėgsta palikti „tuščių vietų“, taip ir Vargonas savo dirbinius gausiai išgražindavo. Ypač jo mėgstami ažuolo lapų, gilių, rožių ir lelijų motyvai.

F. Vargonas sparčiai tobulėjo. Tačiau 1930 m. Šiaulių miesto parodų paviljone, kur veikė didžiulė liaudies meno paroda, aštuoniolikmetis meistras dar nedalyvavo. Parodoje buvo apie 300 dalyvių, rodė jie apie 3000 eksponatų surinktų iš viso Šiaulių krašto. Didžiausio dėmesio susilaukė tie meistrai, kurie rėmėsi senosiomis tradicijomis.

Alinantys ūkio darbai ir drožyba sustiprino Feliksą – užaugo stiprus bernas. Kaip Z. Lažinskas pasakoja: „šokuose jo nemušdavo – pats apsigindavo, o kai nusinešęs į šokius parodydavo savo darytus kandikius iš sausamedžio (toks baltas medienos krūmas), o įvores padarydavo iš šovinio gilzės – jo prestižas dar labiau augo“.

Dar prieš tarnystę kariuomenėje Feliksas susidraugavo su aludariu Staradomskiu iš Bubių, kuris dailiai ir patikimai iš medžio dirbdavo bačkas alui, agurkams, kopūstams, skobdavo šaukštus, indus ir visokius kitokius ūkyje reikalingus daiktus.

Taip, matyt, buvo lemta, kad abu draugai 1933–1935 m. drauge atliko karinę prievolę Šiaulių 8-tajame pėstininkų pulke. Feliksas Z. Lažinskui pasakodavo, kad „Lietuvos kariuomenė – aukšto lygio“. Sako, kad rusai „pamatę lietuvius jojant ant širmų žirgų“, didžiai stebėjosi.

Grįžęs iš kariuomenės Feliksas dar šešerius metus dirbo „prie plentų“ tiesimo darbininku, po to – iki atvažiuojant gyventi į Šiaulius – meistru. F. Vargono darbas buvo akmenų skaldymas. Kaip Z. Lažinskui yra pasakojęs pats Feliksas, akmenis suspausdavo kažkaip su guminėmis naginėmis ir sunkiu kūju skeldavo. Uždarbis buvo geras – „bekonas iki pietų“.

Tačiau Feliksas liko ištikimas medžio drožybai. Medienos parūpindavo Staradomskis, su kuriuo abu buvo nusižiūrėję tą pačią panelę Mortą. Gražiuoju draugai susitarė, kad merginą gaus tas, kuris gražesnę dirbinį padarys, kad ir panelėi patiktų. Laimėjo F. Vargonas.

Žmona Morta visą gyvenimą rūpinosi savo vyru, didžiavosi juo, globojo ir labai tikėjo jo talentu. Kada Feliksas savo geriausiam draugui Zenonui atėjęs į svečius rodė savo išdirbinius ir kalbėjo, kad ir jis galys taip padaryti – iš virtuvės pasigirdo pašaipus žmonos Mortos „cha cha cha“. Suprask – ne tavo nosiai toks darbas. F. Vargonas rengdavosi tvarkingai – žmona skatino, padėdavo susitvarkyti.

1941 m. meistras apsigyveno Šiauliuose. Dirbo „požarnoj“ gaisrininku, išsimokęs vairuotoju dirbo pašte, „Vairo“ gamykloje darbininku, precizinių staklių

gamykloje šaltkalviu-surinkėju, vėliau – melioracijoje. 1972 m. išėjo į pensiją. Tada Feliksas jau galėjo daugiau laiko skirti drožybai. Tuo metu tautodailės padangėje „žibėjo“ ir jo amžininkai medžio drožėjai: Andrius Urba, Juozas Rušinas iš Akmenės, Felikso vienmetis Stasys Kinčius, neatsiliko ir Vytautas Valiukas iš Papilės ir kt. F. Vargonas su savo kūrybos draugais jau dalyvavo pirmoje pokario metų tautodailės parodoje, įvykusioje 1952 m. Ekspozatai buvo surinkti iš viso Šiaulių krašto. Be drožinių iš medžio buvo rodomi ir audiniai, mezginiai bei siuvenėjimai.

1966 m. Feliksas Vargonas tampa Liaudies meno draugijos nariu. Nuo to laiko drožėjas dalyvauja beveik visose liaudies meno parodose, iš kur jo darbai iškeldavo į respublikines, sąjungines ir užsienio parodas. Kaip prisimena tuometinės liaudies meno draugijos pirmininkė Stasė Narbutienė, – „Vargonas būdavo pagerbiamas po kiekvienos parodos“ – apdovanojamas daugybe diplomų, garbės raštų, padėkų, sveikinimų ir ne tik. Meistrui buvo suteiktas LTSR meno saviveiklos žymūno vardas, apdovanotas LTSR kultūros ministerijos premija. F. Vargonas išliko nuoširdus, su visais draugiškas ir labai „produktyvus“. Dalyvavo daugybėje parodų, parodėlių.

Svarbesnės iš jų:

1970 m. paroda „Aušros“ muziejuje.

1972 m. liaudies meno paroda Joniškyje.

1974 m. liaudies meno paroda Vilniuje „Šlovė darbu“.

1974 m. liaudies menininkų darbai Murmanske.

1975 m. medžio drožėjų seminaras Šiauliuose „Kūriniai vaikams“ miesto parke.

1977 m. didelė liaudies meno paroda Šiauliuose (atrinkta 12 autorius šaukštų į Maskvą).

1982 m. Felikso Vargono Jubiliejinė medžio drožinių paroda Šiaulių parodų rūmuose.

2002 m. pomirtinė F. Vargono darbų paroda Šiaulių „Aušros“ muziejaus Venclauskių namuose. Eksponuota apie 268 vnt. drožinių.

F. Vargonas drožė ne vien šaukštus – ne mažiau puošnūs ir preciziškai padaryti samčiai, lėkštės, rankšluostinės, lazdos, pypkės, riešutų spaustukai, prieverpstės ir kt. taikomosios paskirties daiktai. Visi jie „išsiskiria iš kitų autorių ornamentų darna, dailumu ir drožimo kokybe.“

Felikso Vargono dirbtuvė – tai daugiabučio namo Krymo gatvėje vieno kambario buto virtuvės kampelis prie lango, kur išdėstyti savadarbiai peiliukai, skaptukai, pjūkleliai iš dviračio „špykio“, dildelės ir kt. Čia ir buvo drožiami nuostabūs darbeliai, pasklidę plačiam pasaulyje. Felikso Vargono darbų įsigijo privatūs asmenys, Lietuvos muziejai bei užsieniečiai, apsilankę Lietuvoje.

Anot Z. Lažinsko, „nenoriai F. Vargonas parduodavo savo šaukštus, nors pirkėjų būdavo gana daug“. Meistras brangino ir vertino savo padarytus šaukštus, samčius ir kitus meniškų daiktelių. Kaip būta, kaip nebūta, F. Vargono šaukštų galima aptikti Indijoje, Amerikoje, Rusijoje, Slovakijoje, Vokietijoje, Šveicarijoje, Japonijoje.

Feliksas draugui Lažinskui pasakojo, kad Vilniaus

mugėje Kutūzovo aikštėje vokiečių pirmiausia šaukštą įsikišo į kišenę, ir tik paskui paklausė, kiek jis kainuoja. Argi ne „unoras“ meistrui. Vargonas nesigirdavo puikiai padaręs, buvo kuklus nuo pirmųjų parodų, kur sėkmė ir pripažinimas į širdį įliejo pasitikėjimo ir ryžto.

„Kiekvienas šaukštas – tai tikras liaudies kūrybos sedevriukas, vis naujas, vis kitas...“ – Vytenis Rimkus. Tuo tarpu Michalina Adomavičienė antrina: „Patyrusio meistro kūrybos veterano F. Vargono rankose medis virsta trapia, subtilia plastine medžiaga“. Liaudies meistras grafikas Juozas Prielaidas sakydavo: „Vargonas tarsi lieja savo šaukštus“.

Tačiau Feliksas didžiausią dėmesį ir paramą patyrė iš tuometino „Aušros“ muziejaus direktoriaus Juliaus Naudužo, kuris Vargoną „paremdavo, reklamuodavo į muziejus pasiūlydavo“ – prisimena Zenonas Lažinskas.

Vargonas buvo linksmas, dainininkas, štukorius, teisybę režiantis moteriškėm į akis: „kaip čia atrodai – piklius nukritęs“. Pasišaipydavo ir iš ūsoriaus Adolfo Turausko – „pacą įsikandęs“. O po kiek laiko ir pats užsiaugino ūsus ir barzdą. Savo linksmus pokštus drožėjas perkėlė ir į skulptūreles. Teko matyti kompoziciją, kur Vargonas išdrožė mergą lipančią ant kupsto. Žioplys žiūri iš apačios į viršų, o merga tai be nieko. Ne mažiau nuotaikingas drožinys „Bobų pliažas“.

„Aušros“ muziejuje saugoma dar viena šmaikšti skulptūrinė kompozicija vaizduojanti ožkos melžimą – vyras ant taburetės sėdi gale ožkos ir nutvėręs už spenių tampo, tuo tarpu ožka įsirėmusi užpakalinėmis kojomis melžėjui į krūtinę. Moteriškė tarp kojų laiko suspaustą ožkos galvą. Ožka ragais laiko iškėlusi gospadinės sijoną.

Įsimintinos dar dvi skulptūros: vienoje – žmona lydi savo vyrą (su batais ant peties) į bažnyčią. Antroje – žmona jau vilkte velka nusigėrusį savo vyrą namo.

Rinkdamas medžiagą rašiniui apie F. Vargoną apsilankiau „Aušros“ muziejuje, kur, anot dailės skyriaus vedėjos Odetos Stripinienės, saugoma apie 300 F. Vargono kūrinių ir 577 memorialiniai eksponatai. 210 kūrinių paties autoriaus pageidavimu pateko į Šiaulių „Aušros“ muziejaus rinkinius.

Vargonas svajojo išdrožti 100 šaukštų su šakutėmis porų, bet nebespėjo. Per savo gyvenimą F. Vargonas yra padaręs apie 3000 šaukštų, kur panaudojo 72 savo sukurtus ornamentus.

Labai mane nudžiugino tai, kad Vargono darbai (kaip ir kiti) labai saugomi. Į muziejaus fondus galima patekti tiktai prašymą vizavus muziejaus direktoriui.

F. Vargono šaukštai, samčiai, kandikliai, spaustukai riešutams ir kiti smulkūs darbeliai gražiai sudėti kartoninėse dėžutėse ir perdengti audiniu. Tuo tarpu

skulptūrėlės spintoje sustatytos viena šalia kitos. Viskas matosi, visur pasiekiamas.

Štai skulptūrėlė: gaspadorius laiko karvę už ragų, o skrybėlėtas ponas tempia į save. F. Vargono išdrožtas tekstas „NE-A-TI-DUO-SIU“.

Skulptūrėlė „Futbolininkas“ taip spyręs į kamuolį, kad net klumpė nulėkė. Lentynoje radau: ir kareivį iš „Prisikėlimo aikštės“ su žvaigžde ant šalmo (skirtą Šiaulių išvadavimo 30-mečiui), ir „Pjovėjo“ skulptūrėlę su užrašu „Smetonos laikų darbo valstietis“, šalia „Žvejo su lydeka“ drožinys. Apžiūriu ir drožinėną lentelę: gaublio fone lietuvaitė ir lietuvaitis su balandžiu rankoje. Autoriaus užrašas: „LTSR 20-mečiui. 1960 m. TAIKA VISAM PASAULIUI“.

Muziejuje saugomi ir trys stovai-rašalinės. Du stovai – su biustais: vienas lyg ir Smetonos, kitas jaunesnio vyro. Trečioji rašalinė-stovas, kur arklys pasilenkęs prie žuvusio kario. Autorius patogiai įkomponavęs rašalines. Jos uždengtos gražiais dangteliais, kur įstatyta po du plunksnakočius. Viskas gausiai puošta. Šalia – dvi rankšluostinės, viena puošta skulptūrėlėmis (trys muzikantai – akordeonas, smuikas ir būgnelis) ir dvi šokėjų poros apačioje.

Dar giliau spintoje – laikikliukai-indukai, karštai stiklinei įstatyti. Puošyboje dominuoja geometrinė ir augalinė ornamentika, tai ir reljefai, kiaurapjūvis, įbrėžimai. Tiesa, radau vieną dėkliuką puoštą žvėrelių figūrėlėmis: priekyje eina katinas su kibiru ir meškere, antra, rodos, lapė, po to – vilkas ir meška. Puošyba kiaurapjūvė. Muziejus saugo ir keletą rėmelių nuotraukoms: vienas puoštas pakalnutėmis, kiti du „audėjų“ ornamentais ir tulpių žiedais. 1954 m. darytuose riešutų spaustukuose F. Vargonas įprasmino velnią ir vienuolę su akiniais.

O kur dar moteriškos apyrankės, skalbinių kultuvė, puošta augaliniais motyvais ir smagios moters atvaizdu, pypkės, prieverpstės ir toks liaunas (apie 30 cm) kryželis puoštas žiedlapiais (darytas 1991 m.). Meistras nedrožė šventųjų skulptūrų – „savo mintis ir fantazijas atskleidė per pasaulietines, istorines temas“.

Ilgą laiką liaudies meistras iš lūpų į lūpas perdavinėjo žinią, neva, už tuometinio politbiuro išdrožimą, priešaky su Stalinu F. Vargonas gavęs stalininę premiją. Deja, niekas iš mano klausinėtų pašnekovų to nepatvirtino. Yra toks drožinys muziejaus saugykloje. Kompozicija tokia „nuotraukinė“: prie stalo susirinkę solidūs vyrai (tarp jų du kariškiai), o Stalinas žemėlapyje kažką rodo, visi įdėmiai stebi. Z. Lažinskas sako, kad visus išdrožtus politbiuro narius drožinyje galima buvo atpažinti. Drožinį 1952 m. autorius išdrožė iš vientisos lentos. Drožinys ir viršuje, ir apačioje puoštas ažuolų-giliukų ornamentu, kairiajame drožinio pakraštyje – Kremliaus siluetas su laikrodžiu ir žvaigžde, po kuriuo Feliksas išdrožęs užrašą: „ДЛЯ СЧАСТЬЯ НАРОДА.“

Įspūdingiausiai atrodo šaukštų ir samčių kolekcijos: puošti tulpytėmis, lapeliais, žiedų pumpurais, saulės motyvais.

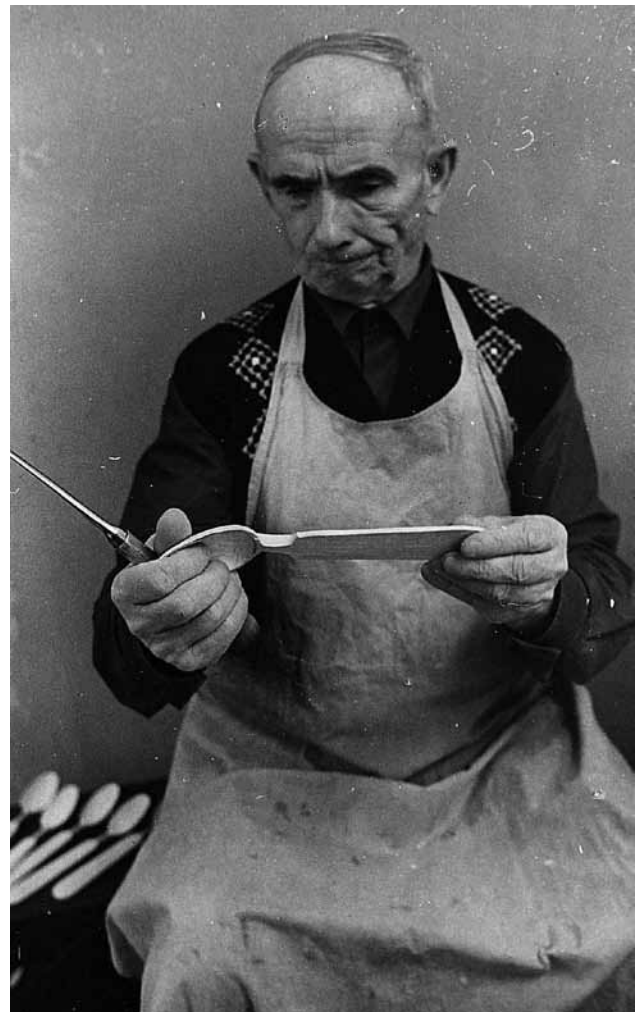
Tačiau, kaip sako Vytenis Rimkus, „vyrauja apskritimų,

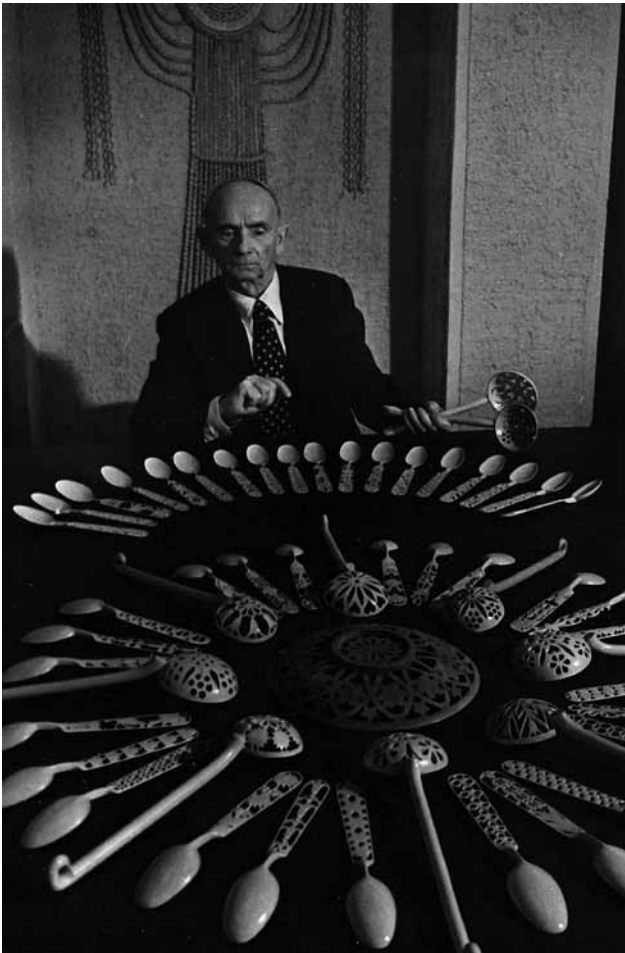
kvadratų, rombų, trikampių ornamentika“. Dėžutėje radau du tonuotus šaukštus. Šaukštų drožyboje autorius pamini tam tikrus jubiliejus: Pergalės 40-mečio 1984 m., kur įamžinta kario skulptūrėlė su rankose aukštai iškeltu automatu ir ordinu su žvaigžde. Samčiai kiaurapjūviai – koteliai pasibaigia avino, arklio ar gaidžio galvutėmis. Šalia kitų dirbinių veidrodis su praskečiamu stovu. Ilgai tyrinėjau, kol atradau, kurioj vietoj suklijuota. Tai bent meistrystė! Spintos gale pastatytos dvi spalvintos skulptūrėlės – mergina su ryškiai raudona suknele ir kita skulptūrėlė, kur autorius išdrožė dvi merginas (šviesią ir tamsią), suglaudusias nugaras. Drabužiai jau dažyti švelniomis spalvomis, aprėdai skirtingų spalvų.

Iš gamtinės medžiagos (medžio žievės) Feliksas sukomponeavo įdomią situaciją: medžiotojas, išdrožtas su šautuvu prie olos, laukia, tuo tarpu lapiukai iš olos lenda jau kitoje pusėje. Gaila, kad meistras skulptūrėlę priklijavo, o ne kitaip pritvirtino, klįjai, matyt, išgaravo, ir medžiotojas „klajoja“ po dėžutę.

Ką bežiūrėčiau, akį vis traukia šaukštai puošti tulpytėmis, voveriukais yra identiški, tik viršuje saulės motyvas skiriasi.

Muziejus įsigijęs ir kelis šaukštų ruošinius dar be puošybos, o vienas šaukštas tik su pjūkleliu išpjaustytas. Gaila, bet jis nebebus meistro pabaigtas.

Pajutau keistą jausmą atgal sudėdamas drožinius į spintą ir į dėžutes...

Vis šalia besisukinėjanti dailės skyriaus vedėja O. Stripinienė atlaisvina mane nuo to malonaus darbo, sako sutvarkysianti pati. Dėkoju už puikią progą pamatyti, prisiliesti prie šaukštų, drožtų karaliaus Felikso Vargono! Dar kartą peržvelgiau fondų patalpą ir buvau maloniai nustebintas, kad mano „mechaninė tarškalyne vaikams“ patikimai saugoma, pridengta audiniu.

Einu namo ir prisimenu tuos kelis mano pasiūnekėjimus su a. a. F. Vargonu. Tuomet paklausiau meistro, kaip padaryti, kad šaukštai darant nesuskiltų ir nepersisuktų? Feliksas man kuo nuoširdžiausiai paaiškino, kad „šaukštų ruošinius dar šlapius apdrožia, apdirba ir į polietileninį maišelį sukišęs laiko, kol „apibrinks“. Išėmęs iš maišelio apžiūri kuris deformuotas, tas į pečių...

Atminty atgijo ir 1975 m. vykusio medžio drožėjų seminaro Šiauliuose akimirkos. Tuomet įrengėm vaikų žaidimo aikštelę parke, šalia kultūros namų. F. Vargonas su A. Juozapaičiu padarė suolus su nykštukais. Nemažiau gražūs ir kitų meistrų darbai.

Vyrai, puikiai žinodami linksmą Vargono būdą, sugalvojo ir jam iškrėsti „štuką“. Kai Feliksas trumpam kažkur užtruks, dabar jau a. a. Zigmas Vaišvila čiupo kaltą ir Vargono nykštukui vieną akį padarė „žvairą“. Sulaukėm grįžtančio Felikso ir tikėjomės malonaus pašmaikštavimo, bet jis paprasčiausiai nepastebėjo „iškados“. Mes, laukę jo

reakcijos, likome „išdurti“.

Vargonas yra jėgas išbandęs ir monumentaliojoje skulptūroje. 1973 m. tautodailininkai pastatė paminklą „Saulės mūšiui paminėti“ netoli Salduvės. Kompoziciją iš trijų ažuolo kamienų kartu su kitais (O. Lukošaičiu, Z. Vaišvila, S. Kinčiumi, Z. Lažinsku, O. Onaičiu, J. Užkurniu, A. Juozapaičiu) kūrė ir Feliksas Vargonas.

Paklausus Z. Lažinsko apie tai, kaip Vargonas droždavo šaukštus, atsakė: „su skriestuvu matavo, kartais nusipiešdavo ant popieriaus, beveik viską išdroždavo peiliuku, jei reikėdavo, skylutes pragrėždavo rankine drėle ir po to, iš dviračio „špykio“ pasidarytu pjūkleliu, išpjaudavo. Ilgai dar, kol šaukštas bus dailus, dildydavo, šveisdavo švitriniu popieriumi, gavęs lako, šaukštus noriai lakuodavo.“ Muziejuje visi šaukštai ir samčiai lakuoti.

Kai jau sužinojau apie Felikso kūrybą, panorau sužinoti ir apie jo kasdienybę. Pirmas klausimas, kuris „pakibo“ ant liežuvio, buvo, ar tas linksmuolis mėgdavo stikliuką? Jo draugas Zenonas buvo atviras: „gėrė, nespjovė, ale išgėręs nesipriklinėjo, nešūkavo, nors buvo smarkuolis ir aštriažodis“.

Domėjosi moterimis, mirus žmonai Mortai, ieškodamas kitos „turėdavo išmėginti“. Po pirmos žmonos mirties nepraėjus nei pusei metų jau piršosi kitai. Kai kas piktinosi jo poelgiu.

Zenonas pateisina jo poelgį – visai nemokėjo šeiminkauti. Už tai Feliksas leido sau pasišaipyti iš moterų: neduodavo joms išgerti, sakydavo, kad „ir taip durnos“... „Žiūrėk kokios jos kulšys“ – sakydavo pamatęs storulę. Tačiau moterys Feliksą mylėjo. S. Narbutienė yra sakiusi – be Vargono niekur, visada su juo. Važiuojant į ekskursijas ir sėdant į autobusą organizatoriai klausia: „ar Vargonas yra?“ Feliksas atsakydavo: „kokia kelionė be muzikos?“ (suprask, vargonų).

F. Vargonas apsuptas miesto kultūros labai brangino kaimo tradicijas, papročius. Didelę reikšmę Vargono vidiniams išgyvenimams ir kūrybai turėjo gyvoji gamta, tačiau jos akiai nekopijavo, bet gana originaliai stilizavo. Jis matė pasaulį savaip ir nebijojo būti apšauktas keistuoliu ar naivuoliu. F. Vargonas ilgėjosi prarastos tėviškės šilumos, širdyje išsaugotos visam gyvenimui.

F. Vargonas mėgo klajoti po miškus grybaudamas, uogaudamas. O kartą begrybaudamas su Z. Lažinsku pasiklydo, ieškodamas išeities, pasidarė švilpynę su galingu gaudimu, kurios garsą išgirdo Zenonas. Tik Vargonas sugebėjo tokias švilpynes padaryti. Feliksas labai mėgo žvejoti, anot Zenono, jis buvo „meškeriojimo fanatikas“. Keldavosi dar nepradėjus švisti, sėsdavo ant mopedo ir... į Kentrių durpyną. Pasakoja, kad Feliksas du sykius su mopedu buvo patekęs po mašina. Gulėjo ligoninėje. Daktarai sakė, kad nevaikščios. Vargonas savo iniciatyva, kad greičiau pasveiktų, nešiodavo kažkokius popierinius svorius. Kad būtų sveikesnis daug vaikščiodavo. Iki pietų, anot Zenono, droždavo, o po to „pasileisdavo po Šiaulius pasivaikščioti“.

Per amatų šventes, Feliksas darbo vietą „gražiai“ įsirengdavo pats, mielai bendraudavo su žmonėmis. Tačiau nelabai norėjo vaikų, nes jie išdykaudavo,

trukdydavo susikaupti, nors meistras atlikdavo tik baigiamuosius darbus.

„Štai šaukštus drožia garsusis Feliksas Vargonas. Jo staliuką aplipę visi: ir senas, ir jaunas. Kiekvienam maga pažiūrėti, kaip juda meistro rankose peilis, kaip ryškėja vienas ar kitas liaudiškas ornamentas...“ – „Šiaulių Naujienose“ rašė Pranas Narbutas.

Nuotraukose matom F. Vargoną tvarkingą – ant galvos kepurikė, kostiuminis švarkas, balti baltinukai ir „šlipsas“, o kai kuriose nusipaveikslavęs su medaliais bei kažkokiais ženklais ant krūtinės.

Mirė Feliksas 1992 metais gegužės 16 dieną. Palaidotas Ginkūnų kapinėse.

A. a. Feliksas ruošėsi savo drožinius palikti Z. Lažinskui: „Zenel, tu man kaip sūnus, aš tau paliksiu savo darbus...“ ne sykį kalbėjo apie dovanojimą, bet antroji Felikso žmona nebuvo patenkinta draugyste su Lažinsku, jai visai nerūpėjo Felikso menai. O rengiant pomirtinę F. Vargono parodą, anot Z. Lažinsko, žmona nedavė meistro darbų.

Plačiai po Lietuvą ir kitose vietose, pasklidę Felikso Vargono drožiniai tarsi šaknim įaugo į mūsų kultūrą.

Literatūra :

V. Rimkus. *Tautodailė Šiauliuose*, 1998.

L. Šatavičiūtė. Tautodailės sąjūdis 19 a. pabaigoje – 20 a. pradžios Lietuvoje, *Raudonoji vėliava*.

M. Adomavičienė ir V. Rimkus. Zoninių parodų aptarimai, *Šiaulių naujienos*.

Nuotraukos A. Dilio

Summary

Aleksas Feliksas Steponavičius

TABLESPOONS – NOT MERELY FOR SCOOPING THE PORRIDGE

Feliksas Vargonas was born on February 5, 1912 in the village of Kuzavine of Šiauliai parish. Wherever he lived or whatever he did, Feliksas was constantly carving things of wood. Like the majority of carvers of those times, he began carving when he pastured animals. He carved cigarette holders, pipes and nut crackers for male villagers as well as paddles, hangers, towel racks and casually the sculptures of the Pensive Christ for female villagers. Villagers “rewarded” him with sweets, cheese and casually they gave him money in litas.

Feliksas carved those items that were familiar to him and close to his heart. These were birds, animals, game, horses, hares, etc. Much later the artist got involved in carving of other decorative household articles – boxes and picture frames. He decorated his carvings with embossed flowers, stars, shamrocks and flower buds. F. Vargonas’ techniques and skills were rapidly improving.

F. Vargonas carved not merely tablespoons; he was also engaged in carving ladles and plates, towel racks, sticks, pipes, nut crackers, distaff and other items as well as the items for domestic use that were fairly ornate and made with precision. All his carvings were distinguished for a harmonious ornamentation, refinement and a high carving quality. F. Vargonas was a cheerful person, a singer and humorist who was always telling the truth straight in one’s face. His funny jokes were embodied into his sculptures.

F. Vargonas had an ambition to carve 100 tablespoons and forks; however his dream did not come true. Throughout his life F. Vargonas have carved 3000 tablespoons and created 72 original patterns.

F. Vargonas employed his skills in monumental sculpture likewise. In 1973 the folk artist made the monument “In Remembrance of the Sun Battle” that was erected near Salduvė. The composition of the sculpture – the arrangement of three oak trunks - was created by a number of artists (O. Lukošaitis, Z. Vaišvila, S. Kinčius, Z. Lažinskas, O. Onaitis, J. Užkurnis, A. Juozapaitis), including Feliksas Vargonas.

Although F. Vargonas was surrounded by the urban culture, he cherished rural traditions and customs. The natural environment had a significant impact on Vargonas inner experiences and his creative activities; however he did not blindly copy the nature but originally stylized it instead. He perceived the world in his own way and was not afraid of what people might think about him or even call him a stranger or a naive person. F. Vargonas was longing for the lost warmth of his homeland that was hidden deep in his heart throughout his entire life.

Feliksas died on May 16, 1992. He was buried in Ginkūnai cemeteries. Wood carvings made by Feliksas Vargonas are widely spread everywhere throughout Lithuania and other locations and are deep- rooted in our culture.

MITOLOGIJA MOKINIŲ ŽVILGSNIU

Mūsų protėviai į mitologiją įdėjo paslapties kodą, kurį kiekviena kartą bandome vienaip ar kitaip išpėti. Senoji lietuvių mitologija, religija ir su jomis susijusios apeigos yra vienas seniausių žmonijos dvasinės kūrybos reiškinių. Nors per tūkstantmečius keitėsi stilistiniai meno įvaizdžiai, bet pagrindiniai simboliai, svarbiausi dievai ir dievybės išliko tie patys. Tai sudievinta ir sudvasinta gamta (medžiai, žalčiai, gyvuliai, paukščiai), dangaus kūnų kultas ir visatos (kosmoso) modelis. Simbolių magija pasako daugiau negu žodis. Tai protėvių kalba, turinti maginę reikšmę. Liaudies kūryba savyje talpina visa, kas neišnyko iš sakmių, legendų, padavimų. Išsamiai susipažinę ir apmąstę kūrybinę temą, mokiniai kuria laisvai interpretuodami, improvizuodami pagal baltų mitologiją. Atgimdami dabartinės kartos kūrybinėje veikloje simboliai ir žodiniai bei plastiniai vaizdiniai, palaikys dvasios ryšį su senuoju pasaulio vaizdavimu, senąja baltų kultūra.

Jaunesniojo amžiaus mokiniai įdomių mitologinių faktų išgirsta iš tautosakos, skaitydami pasakas, sakmes, legendas. Ypač daug senojo, pagoniškojo lietuvių tikėjimo yra mitologinėse sakmėse ir stebuklinėse pasakose. Tautosakai būdingas fantastinis pasaulio suvokimas, daug mitologijos ženklų: minimos laumės, velniai, aitvarai, dažnai kartojasi magiški skaičiai. Ir baltų mitologija, ir lietuvių tautosaka – tai du šaltiniai, iš kurių mes galime geriau pažinti savo tautą, jos kultūrą. Bendrų dalykų galime rasti ir tautosakoje, ir mitologijoje. Žodinėje kūryboje išliko nemaža mitų apie šventikalnius, akmenis, paslaptingas giraites, milžinus. Mituose išreikšti fantastiniai elementai siejami su muzika, šokiais, vaidyba, daile, taip pat su gamtos ir aplinkos pažinimu. Daugelis mitų apsupti magijos, tikėjimo ir antgamtinių būtybių veiklos. Dažniausias mokinio piešinys – tai iliustracija skaitytam ir nagrinėtam kūriniui. Iliustracijos sąlygiškos, stilizuoti piešiniai primena primityvią raišką. Sukurti veikėjų personažai atskleidžia charakterį: piktas-geras, stiprus-silpnas, gudrus-kvailas. Taip pat mokiniams yra labai svarbi linksma kalendorinė šventė – Užgavėnės. Jie daro Užgavėnių personažų kaukes (populiariausios raganos ir velniai), linksmai atlieka apeigas, varančias žiemos demonus.

Ką byloja senieji radiniai? Mokiniams pasakojama, kad tai senieji dailės kūriniai, galintys papasakoti apie tai, ko mes niekada nepamatysime. Akmens amžiaus amuletai padeda suprasti, kaip gyveno žmonius, kokius dievus garbino ir kokie daiktai bei meno dirbiniai puošė jo būstą ir jį patį. Įprasmindami senovės žmogaus meninę veiklą, mokiniai iš molio kuria amuletą sau. Šis daiktas, tariamai turintis magiškos galios, saugantis nuo blogio, mokinių

Parodos organizatorė G. Vaičiukauskienė ir vertintoja V. Vasiliauskaitė

Akimirka iš parodos atidarymo.

Tautodailininkė I. Vapšienė ruošia užduotis mokiniams.

kūryboje pavirsta į mažus žmogaus siluetus, pakabučių formas, subtiliai papuoštas įvairiais ženklais.

Kokie senovėje buvo lipdiniai, rodo koklių apdaila. Koklių ornamentika skirstoma pagal taškų, linijų, tinklelių, apskritimų, rombų, augalinių ir gyvulinių motyvų buvimą. Koklių kompozicijoje dažniausiai vyrauja simetrinė kompozicija, todėl mokinių reljefiniai lipdiniai ant keturkampių plokštelių panašūs į Pasaulio medžio įvaizdį, kuriame gausu ornamentikos ir dominuoja mitologinių būtybių siluetai.

Formuodamiesi abstraktaus, grafinio ir dekoratyvaus piešimo įgūdžius, mokiniai kuria savo Pasaulio medį. Remiantis iliustracijomis, aptariama, kad Pasaulio medis jungia tris pasaulius. Paaškinus Pasaulio medžio struktūrą baltų ir kitų tautų mitologijoje, atskiriami dangaus simboliai. Medžio viršūnė-šakos, Saulė, Mėnulis, žvaigždės, paukščiai. Žemę simbolizuoja kamienas, prie kurio vaizduojami gyvūnai. Požemio pasaulis-šaknys. Prie jų požemio dievybės: gyvatės, žalčiai, šventi šaltiniai. Mokiniam paaškinama, kad Pasaulio medžio simbolika pasitaiko tautodailės žanruose: keramikos, metalo, medžio dirbinių puošyboje prieverpsčių ornamentuose, išpieštuose skrynių elementuose. Jaunesniojo amžiaus mokiniams sunku sukurti apibendrintą Pasaulio medžio variantą, todėl kuria realistiškiau, konkrečiau perteikdami savo mintis apie įsivaizduojamą dangų, žemę, pragarą. Aiškinantis, kokiais simboliais senovės baltai vaizdavo dangaus šviesulius ir ką jie reiškė jų pasaulėžiūroje, mokiniai sužino, kad šviesuliai buvo vaizduojami geometriniais simboliais, kad juos simbolizavo žirgai, paukščiai, žalčiai ir kita. Dangaus skliautą ir žvaigždynus vaizdavo lyg žiūrėdami iš paukščio skrydžio. Pateikiami pavyzdžiai, kurie savo forma atitinka kosminio pasaulio įvaizdį: kryžių viršūnės, šiaudiniai sodai, margučiai. Siūloma mokiniams patiems sukurti, kaip jie įsivaizduoja kosmosą, visatą, savo Pasaulio medį.

Mituose, liaudies mene atsiranda vaizdinių, jungiančių dangų su žeme, sukuriamos legendos ir pasakojimai apie dievybes, dvasias. Mitologinės būtybės siekia ne tik pakenkti žmogui, bet ir jam padėti. Jų gali būti visur. Senovės lietuviai tuo buvo giliai įsitikinę. Visa juos supanti aplinka turėjo šiek tiek antgamtiškumo. Kiekviename medyje, akmenyje, net žolės stiebelyje jie įžiūrėjo kažką keisto, nesuprantamo, nežemiško. Todėl visai natūralu, kad ir savo išminties bei nesenstančių tiesų rinkinį, tautosaką, jie pridengė mitologijos šydu.

Vyresnėse klasėse Europos senųjų civilizacijų mitologija gretinama su baltų dievybėmis. Visa, kas buvo ant žemės ir virš jos, buvo šventa ir garbinama. Daug išlikusių pasakojimų apie šventus medžius, šventus ežerus, šventus šaltinius, šventus akmenis. Buvo garbinami žemės vaisingumo ir gyvybės tęstinumo simboliai. Mokiniai, remdamiesi pasakojimais apie baltų dievus ir deives, bando juos pavaizduoti, dažniausiai sužmogindami, šalia pavaizduodami jų globojamą sritį, daiktą, aplinką, panaudodami ženklus ir simbolius. Dažniausiai vaizduojami Perkūnas, Austėja, Gabija, Saulė, Žemyna, aitvarai, žalčiai. Piešimo procese mokinių darbuose

susimaišo siaubo elementai, dažnai norisi pavaizduoti nemėgstamą personažą. Mokiniam patinka nežmogiškos savybės: sparnai, deformuoti veidai, trys galvos. Giltinė – vienas iš mėgstamiausių motyvų. Ją vaizduoja, kaip griaučius su dalgiu, bjauriu veidu, tamsiomis spalvomis, tuo perteikdami siaubą, mirtį. Mokinių piešiniuose laumės yra populiariausios lietuvių deivės. Jos būna geros ir blogos, gyvena prie vandens, pelkėse, giriose, namuose. Išanalizavus mitinius veikėjus, dievus ir deives, mokiniai kuria sparnuotas Austėjas, turtingą, žemės gėrybėmis pasipuošusią Žemyną, ugnies mergele pavirtusią Gabiją, ratais važinėjančią Saulę, žaibais besisvoidantį Perkūną.

Analizuojant baltų mitologiją mokykloje remiamasi mitologų M. Gimbutienės, N. Vėliaus ir istorikų, archeologų darbais. Studijuojami tautodailės pavyzdžiai artima mokiniams M. K. Čiurlionio piešinių simbolika.

LAUMĖS BUVO, LAUMĖS YRA, LAUMĖS BUS

„Laumės buvo, laumės yra, laumės bus“ – tvirtino Kupiškio rajono Subačiaus gimnazistai vaidindami poetinėje kompozicijoje, kurią paruošė režisierė Violeta Mičiulienė. Taip prasidėjo tarptautinio mokinių kūrybinio konkurso-parodos „Mitologija mano žvilgsniu“ baigiamasis renginys. Konkursu buvo siekiama skatinti vaikus ir jaunimą domėtis lietuvių etninės raidos savitumu, kultūra, sudaryti sąlygas kūrybiškai perteikti mintis ir požiūrį į savo šalies dievus, mitines būtybes, padavimus, legendas, simbolius.

TURTAS – MITOLOGIJA

Apžvelgdama šią parodą, galvoju, kad mitologija, gal neįprasta tema mokinių kūrybinei raiškai, mažiau dominuoja pamokų temose, bet įpareigoja vaikus domėtis tautos praeitimi, legendomis, mitais, prisiminti, kokia turtinga Lietuva dievų, mitinių būtybių, neatsiliekančių nuo Antikos dievybių gausumo. Konkurso nuostatuose buvo siūloma, susipažįstant su dievybėmis, atkreipti dėmesį į sąsajas su literatūra, savo šalies kūrybos išskirtinumu ir unikalumu. Panaudoti spalvinę gamą, lyrizmą, mistikos motyvus, gamtos sąsajas su liaudies menu. Pakvietus į konkursą-parodą, gavome daugiau nei 400 mokinių kūrybinių darbų. Atsiųsti darbai buvo eksponuojami parodoje, kurioje buvo gausu įvairiomis technikomis atliktų piešinių, daug keramikos darbų. Dalyvavo neformaliojo švietimo įstaigos, menų mokyklos, gimnazijos, vidurinės ir pagrindinės mokyklos iš Respublikos ir iš 2 užsienio šalių – Latvijos, Slovakijos.

Mokinių darbuose mitologija atsivėrė savo kūrybiškumu, traukė kūrėją ir žiūrovą praeities paslaptimis ir žavesiu. Ji susieta su Lietuvos tautosaka, tradicijomis, papročiais, jos žmonėmis ir gamta. Kartu galėjome pamatyti daug fantazijos, originalios kūrybinės išraiškos. Piešiniuose dominavo dangaus kūnai, segmentinės saulutės, žalčiai. Mokiniai iliustravo mitologinius pasakojimus, atskleidė pagarbą medžiams, paukščiams, vandeniui, ugniai. Kūryba paremta skaitytais

Moksleiviai kuria koliažus.

kūriniais, pasidomėta pagoniška religija, tuo parodant, kad žmogus priartėja prie gamtos, giliau išgyvena ryšį su ja. Kūryboje dažniausiai minimas velnias ir raganos, todėl šių personažų parodoje buvo gausiausia. Originaliai pavaizduoti dangaus kūnai ir ženklai atsispindėjo spalvinguose karpytuose vitražiniuose darbuose. Vizuali mokinių kūryba buvo perteikta įvairiomis technikomis tapyboje, grafikoje, pasirinktos mišrios technikos, popieriaus plastika, karpiniai. Vilniaus Gerosios Vilties vidurinės mokyklos mokytojos I. Staknienė ir A. Mikalkevičienė pristatė integruotą lietuvių kalbos ir dailės projektą „Sakmių knyga“, kurį vykdė penktos klasės mokiniai. Vykdam tokius projektus mokiniai suvokia, ko mes turtingi, kuo esame įdomūs.

Parodoje buvo eksponuojama daug keramikos darbų. Šiuose kūrinuose svarbią vietą užėmė mitologinių būtybių, kurios buvo papuoštos baltų mitologiniais simboliais, vaizdavimas. Vieni mokiniai molio lipdiniuose pateikė savo sukurtą fantastinę būtybę, kiti kūrė pasinaudodami mitologiniais šaltiniais. Akį džiugino iš akmens masės sukurtos skulptūriškos formos, spalvingos glazūruotos figūrėlės, įspausti ir išpiešti ženklai.

Gretindami užsienio šalių ir Lietuvos mokinių darbus, matėme daug panašumo. Slovakai, pateikdami parodai lino raižinius, vaizdavo kalendorines šventes. Raižiniai atlikti labai kruopščiai, dominavo ornamentas, linijų ir dėmių darna. Latvijos mokinių tapytuose kūrinėliuose atsispindėjo tautinis kostiumas, bendri ženklai baltų kūryboje ir pasakojimas apie gamtos galybę.

VERTINTOJO, VADOVO, MOKINIO ŽVILGSNIS

Baigiamąjį renginį sudarė darbų tema „Mitologija mano žvilgsniu“, paroda, jos atidarymas, darbų vertinimas ir veikla kūrybinėse dirbtuvėse, kur savo gebėjimų paieškoti ar turimus išbandyti galėjo Subačiaus gimnazijos mokiniai

ir svečiai. Kūrybinėms dirbtuvėms vadovavo būrys tautodailininkų ir dailės mokytojų. Dirbtuvių veikloje taip pat dominavo mitologijos tema. Kūrėjai pasinaudodami mokytojų patarimais piešė simbolius, lipdė senovinius puodus, pynė advento vainikus, juostas, turėjo galimybę palikti ženklus margučiuose ir akmenyje.

Kol dirbo vertinimo komisija, dailės ir lietuvių kalbos mokytojai bendravo su projekto autorėmis, mokinius linksmino Subačiaus gimnazijos meno kolektyvai: gitaristų ansamblis ir etnografinis ansamblis „Kumponiukas“.

Vertinimo komisija turėjo daug darbo atrinkdama temą atitinkančius ir originaliai bei tradicinėmis priemonėmis pateiktus mokinių kūrinius. Svarbus buvo parodos vertintojos Etninės kultūros globos tarybos sekretoriato specialistės Aukštaitijos regionui Vitalijos Vasiliauskaitės apibendrinamasis žodis. Specialistė pasidžiaugė, kad mokyklose yra organizuojami tokie renginiai, kad šioje parodoje sklaidžiasi liaudies kūryba, kad mokiniai interpretuodami originaliai perteikia mitologinius vaizdinius. Svarbiausia, kad mokiniai yra susipažinę su senąja baltų mitologija, akcentuoja jos bruožus. Parodą-konkursą įvertino kaip akivaizdžiai reikšmingą kultūros išraišką.

Išrinkti geriausieji darbai, išdalinti apdovanojimai, tačiau veikla tuo nesibaigė. Paroda dalimis keliauja į kitas mokymo įstaigas, kad kuo daugiau mokinių galėtų į mitologiją pažvelgti ne tik kitų, bet ir savo žvilgsniu, kad paskatintų domėjimąsi mitologija, etnine kultūra, kad paslėptą kodą įmintų savaip.

Parodoje aktyviausiai dalyvavo kūrėjai iš Aukštaitijos regiono: Biržų „Saulės“ gimnazijos, Biržų r. Vabalninko Balio Sruogos vidurinės mokyklos, Biržų Vlado Jakubėno muzikos mokyklos dailės skyriaus, Pasvalio „Lėvens“ pagrindinės mokyklos, Pasvalio muzikos mokyklos dailės skyriaus, Panevėžio r. Ramygalos gimnazijos, Panevėžio Vytauto Mikalausko menų mokyklos dailės skyriaus, Rokiškio r. Panemunėlio vidurinės mokyklos, Kupiškio menų mokyklos ir kitų ugdymo įstaigų.

KŪRYBINĖS DIRBTUVĖS

Įdomu apžiūrinėti parodos eksponatus, bet dar įdomiau patiems ką nors išbandyti, todėl buvo organizuota dvylika dirbtuvių. Mokiniai rinkosi tai, kas jiems labiausiai patinka. O pasirinkti tikrai buvo iš ko. Tapybos glaistu dirbtuvėms vadovavo Kupiškio menų mokyklos mokytojos Rita Laskauskienė, Rima Kalinkienė. Jos mokė mokinius pažinti senovinius ženklus ir simbolius. Koliažo technika Kupiškio Povilo Matulionio pagrindinės mokyklos dailės mokytojos Lena Šakarnytė, Lina Riaubienė ženklais perteikė artėjančių šv. Kalėdų nuotaiką. Linksmąjį suvenyrą kūrė jaunesnieji mokiniai, padarydami linksmus minkštus velniukus. Jiems vadovavo Kupiškio r. Alizavos pagrindinės mokyklos dailės mokytoja Audronė Užtupienė. Pynimo iš odos juostelių paslapčių mokė Kupiškio r. Alizavos pagrindinės mokyklos technologijų mokytojas Eimutis Sarsevičius.

Keramikos induose palikti senuosius pėdsakus ėmėsi mokytį Panevėžio r. Raguvėlės pagrindinės mokyklos keramikų būrelio vadovas Audrius Gokas. Apie margučių marginimą ir užkoduotus ženklus mokiniai aiškinosi su Kupiškio etnografinio muziejaus specialiste Kristina Varnauskaite. Pynimas iš vytelių teko tautodailininkei Irenai Vapšienei. Akmenkalystės amatu sužavėtiems vaikinams gebėjimus demonstravo tautodailininkas Vytautas Jasinskas. Ženklus medžio drožyboje padėjo atpažinti Kupiškio Lauryno Stuokos-Gucevičiaus gimnazijos mokytojas, tautodailininkas Jonas Šmigelskis. Advento vainikus norintieji pynė su Biržų r. Vabalninko Balio Sruogos vidurinės mokyklos mokytoja dailininke Jūrate Pranciliauskiene. Juostų pynimo mokė Subačiaus gimnazijos muzikos mokytoja Vilma Aleknienė, o pinikų – Subačiaus gimnazijos technologijų mokytoja Rita Brazauskienė. Gražu buvo stebėti betriūsiančius mokinius, besistengiančius perimti vienokią ar kitokią paslaptį. Ne visi suspėjo baigti savo kūrinius, bet juk labai svarbu ir darbo mokymasis, ir pažintis su nauja raiška, tradicijomis ir mūsų šalies paveldu.

Projektas „Mitologija mano žvilgsniu“ padėjo mokiniams susipažinti su baltų dievų panteonu, apibūdinti jų veiklą, išvaizdą. Gausi informacija leis mokiniams laisvai kurti, interpretuoti, suprasti, koks glaudus yra lietuvių mitologijos ir liaudies kultūros ryšys.

Summary

Genia Vaičiakauskienė

MYTHOLOGY THROUGH THE EYES OF SCHOOLCHILDREN

The project “Mythology through my eyes” helped schoolchildren get access to the pantheon of the Baltic gods likewise describe their activities and appearance. The abundance of information enabled schoolchildren to freely create and interpret as well as perceive the in-depth relationship between the Lithuanian mythology and folk culture.

Our ancestors encrypted a secret code into mythology, therefore each time we are trying to somehow decipher it. The ancient Lithuanian mythology, religion and related rites have been considered as one of the oldest phenomenon of the creative manifestation of spiritual powers of mankind. Despite the fact that styles of art images have been changing over the millennia, major symbols and the main gods and goddesses have remained the same. These refer to the images related to the deification and spiritualization of nature (trees, snakes, animals and birds), the cult of celestial bodies and the model of the universe (space). Magical symbols speak louder than words. It was the language of our ancestors with magical powers. Folk art covers everything that has been embodied in legends, myths and folk stories. The in-depth knowledge and perception of the creative topic enable schoolchildren to create likewise freely interpret and improvise the Baltic mythology. The symbols along with verbal and plastic images that are used in creative works of contemporary artists help maintain spiritual relationship with the ancient world and ancient Baltic culture.

Junior schoolchildren learn about interesting mythological facts when reading folklore stories, fairy tales, myths and legends. Mythological legends and miracle fairy tales are particularly rich with the issues of the ancient Lithuanian Pagan religion. Folklore is characterized by a sensory perception of the world that may be described

as fantastic and a large number of mythological personages, such as fairies, devils, kites and frequently repeated magic numbers. Both, the Baltic mythology and Lithuanian folklore, are the two sources that enable us to get the in-depth access to our nation and its culture. The most common drawings of schoolchildren are the drawings made according to the books that were read and analyzed earlier. Drawings are notional, whereas stylized drawings consist of merely primitive artistic means of expression. The depicted personages reveal certain features of the character: angry-kind, strong-weak or clever-stupid. Furthermore, schoolchildren enjoy merry calendar events, namely the Shrovetide. They make masks for the Shrovetide personages (the most popular personages are witches and devils), entertain themselves and drive out the demons of winter.

What do the ancient findings suggest? Schoolchildren are introduced to the ancient works of art that can tell the things we will never see in the future. The Stone Age amulets help perceive the way ancient people lived in those days; they reveal the gods people worshipped and the items and works of art they used for decorating their homes and themselves. The tile ornamentation introduces us to the ancient molding. It is divided according to the arrangement of dots, lines, patterns, circles and diamonds likewise the motifs of plants and animals. Generally, the symmetrical composition has been frequently prevailing in the tile composition; therefore embossed mouldings on square plates made by schoolchildren are similar to the image of the World Tree that is abundant with ornamentation and predominant silhouettes of mythological creatures.

Considering the stories about the Baltic gods and goddesses, schoolchildren tried to assign them the qualities that were common to human beings as well as include the areas, items or the environment that were under their auspices and draw certain signs and symbols accordingly. These were the images that were most frequently depicted by schoolchildren: the Thunder, Austėja, Gabija, Saulė, Žemyna, kites and snakes. In the process of drawing schoolchildren employed the elements of horror and just occasionally - the most hated characters. Schoolchildren preferred the features that were atypical to human beings. They were as follows: wings, deformed faces or three heads. The Reaper was one of the most favourite images. It was depicted as a skeleton with a scythe and an ugly face and was painted in dark colours that suggested horror and death. In the drawings made by schoolchildren fairies were the most popular images for Lithuanian goddesses.

In secondary schools the analysis of the Baltic mythology is based on the works of the mythologists M. Gimbutienė and N. Vėliaus as well as the works of historians and archaeologists. Schoolchildren explored the patterns of folk art; the symbolism of M. K. Čiurlionis drawings was acceptable to schoolchildren likewise.

The final event covered the presentation of works under the topic “Mythology through my eyes”, an exhibition, the opening of the exhibition, the evaluation of works of schoolchildren and activities in the creative workshop, where the schoolchildren of Subačius gymnasium and their guests were able to discover their abilities or reveal their innate talents. Creative workshops were supervised by a large number of folk artists and art teachers. The predominant activities at the workshops were related to mythology. Teachers’ advice helped creators draw symbols, make ancient pots, weave the Advent wreaths and bands as well as decorate eggs and leave imprints on stones.

The best works were selected and awards were delivered to their authors, though activities did not end with this. Certain exhibits were moved to other educational institutions so that a great number of schoolchildren could perceive mythology not merely through the eyes of others but also through their own eyes; all these measures were aimed at stimulating the interest of schoolchildren in mythology and ethnic culture that should help schoolchildren to discover the hidden code in their own way.

Nuotraukos iš G. Vaičiakauskienės archyvo

SAVA TEMA IR STILIUS

Patikėsite ar nepatikėsite, bet, pasirodo, ir ligos ne visos blogos. Nuo pat ankstyvos vaikystės „sergu“ beviltiškai nebeapgdydama „kumeliukų liga“. Negaliu nesižavėdama praeiti nei pro gyvą, nei pro nupieštą, nulipdytą, išdrožtą, nupintą ar kitaip pavaizduotą arklį. Prisipažinsiu, kad jie, – pakinkyti į roges su malkomis, tempiantys šieno vežimus, girdomi upeliukuose, tingiai rupšnojantys nuo naktigonės laužo gaisruojančią žolę, – arkleliai, prieš daugelį metų pamatyti Vilniaus parodų rūmų salėje, ir paskatino susipažinti su autore akmeniškė tautodailininke Elena Adomaitiene.

Ten, Vilniuje, stoviniudama prie Elenos drobių, tarsi burtininkei lazdele pamojus, pasijutau brendanti per sodriai žalią gimtojo kaimo pievą. Eini sau basa, vesdama už pavadėlio savo numylėtinį Rauduką, uodi iš kaminų su dūmais atsklidantį čirškinamą lašinukų kvapą, gagna žąsys, kudakuoja vištos, girgžda svirtys... Tik atkelk vartelius, ir tave pasitiks kibiru nešina mama, paduos ką tik pamelžto šilto, kvapaus pieno puoduką.

Žurnalas „Ieva“ 1996 m. išleido sieninį kalendorių „Šiuolaikinė Lietuvos primityvistų tapyba“. Karštą vasaros dieną atsiverčiu sausį su Elenos Adomaitienės puikia „Žiemos darbų“ reprodukcija, kur Bėriukas suka pro vartus į pripustytą kiemą – tempia malkas, kur eketėn įmerkęs meškerę, užsimaukšlinęs ausinę kepurę, kiurkso dėdukas, vaikai lipdo senį, ir, rodos, pajuntu vėsą. Kai žiemą kambaryje šaltoka, žvilgsnis nejučia stabteli ties šios menininkės dovanota drobe „Kumelė su kumeliuku“, besiglaustančius saulės nutviekstoje ganykloje, – maloniai sušildo. Taigi, Akmenėje gyvenanti menininkė tikra stebukladarė, tik mosteli ne lazdele, o teptuku.

Paskatino sūnus Stasys, mokėsis dailės Telšiuose. Mat mama, stebėdama jo kūrybą, vis savo trigrašį kišdavusi: girdi, medį, žmogų pieščiau ne taip. „Pabandyk pati...“ – pasiūlė vaikas. Įtempė drobę, paruošė dažus. Sunerimo, suspurdo penkiasdešimtmetės moters širdis. Dirstelėjo į sugrubusias rankas, tiek metų laikiusias kastuvą (dirbo prie kelių), šienavusias, purenusias žemę, pešusias triušiams žolę... Ir dabar – teptukas? O gal? Vaikystėje juk mėgo piešti arklius.

Sujudo, sugurgėjo šaltinėlio versmė... Tarsi į gimtųjų Vervedžių pamiškę sugrįžo. Mama tai staklėse, tai prie siuvinio palinkusi. Stalas uždengtas mamos nerta lino staltiese, lovos apdėtos siuvinėtomis pagalvėlėmis. Ir jos su sesute Basele rugiagėlėmis, roželėmis pasisiuvinėja iš baltutėlaičio naujai išausto lino rietimo pasiūtas sukneles. Kad gražu! Tėtis pritekina „kalvaratų“, „liktorių“, pridrožia klumpių, pakinko Bėriuką ir išleidžia ją, dešimtmetę-dvylikametę Elenytę, į turgų. Iki Akmenės septyni

kilometrai. Pakelėse kaimeliai, vienkiemiai. Kruta juda žmonės savais reikalais užsiėmę. Kas per šurmulyturguje! Lala, užauja visas kaimas, kai per jį virtinėmis traukia Užgavėnių žydukai!

Užgavėnės! „Užgavėnės“ ir nutapys. Su šakėmis, botagais, išverstais kailiniais, barzdoti, raguoti, kaukėti žmogeliukai užplūdo visą kiemą. Kas kiaulę apžergęs, kas ožį tempia. Paskui atgijo vaikystės „Turgus“. Sūnus Stasys nunešė paveikslus į akmeniškų parodą, jie pateko ir į Šiaulius. „Kas autorius?“ – suskato domėtis lankytojai ir meno žinovai. Tautodailės Šiaulių skyriaus moterys išbėgo ieškoti gėlių. „Apniko korespondentai, fotografuoja, sveikina, – juokaudama prisimena pirmąją parodą Elena, – o man gėda, lendu už žmonių.“ Bet ūpas pakilo, norėjosi piešti ir piešti. Atgijo vaikystės, jaunystės atsiminimai: žolynuose subridę vienkiemiai, užpustytos tvoros, vestuvių lalesys, turgaus šurmulyt. Kur daugiau, jei ne jos paveiksle bepamatysi šiaudų kepurėmis su puošniais kyveriais užklotus avilius („Žemaičių bitininkė“).

„Dirbtuves“ įsitaisė virtuvėje. Spintelę, stalčius prisikrovė dažų, ąsotyje – teptukai, rėmą atremia į indaujos dureles. Nuskuta bulves, o kol puodas užverda, medelį „augina“. Puodą pamaišo, ir vėl teptukas rankoje. Ir taip iki pat šiol. Eskizus dažniausiai mintyse užsifiksuoja. Pamatė pakelėje gražius gražius kadagius, kaip jų „nepasodinsi?“ „Paukščiai išskrenda“ nutapė bent kelis variantus. Kaimo bažnytėlę, pamatytą pakeliui į Skuodą, perkėlė iš sūnaus fotografijos. O jei nebūtų šuniukas vedžiojančios moteriškės, kaklus ištempusių žąsų, sunkiais maišais pakrauto vežimo ir iš paskos su tuščiais krepšiais pėdinančių kasėjų, bylojančių, jog bulviakasis baigtas, suabejotum, ar čia Adomaitienės kūrinys. Kitame variante prie to paties šventoriaus, lazda pasiramstydamas, artinasi, matyt, altarista, keliuku žmogus karves vedasi.

Autorei nieko nereikia, kaip sakoma, laužti iš piršto. Į drobes tarsi novelės gula gyvenimo akimirkos. „Grybautojai“. Rudenio saulės nutviekstas pamiškės beržynėlis. Viduryje keista pilkšva arka. Vyksta kažkoks konvejerinis gamybos procesas: vieni iš miško parkrypuoja su pilnais krepšiais grybų, moterėlės, susėdusios ant kelmelių ir rąstų į dubenį metą juos jau perskirinėtus, nuvalytus, dar kita maišo ant lauželio, kurį kursto vaikai, kunkuliuojančiame puode, o išvirusius krato į vežiman sustatytas statines. Visas darbų procesas kaip ant delno. Taip juk ir būdavę. Papilėję gyvenę Jarašovai, vasarą leisdavę savo žemėje ganyti gyvulius, už tai jie rudenį talkindavę grybaudami. Ta keista arka – išlikęs senelio sodybos kūtės tarpdurys. Jarašovai grybautojus vaišindavę skaniais kleckais su varške. „Sumisliju ką iš gyvenimo ir nutapau“, – prisimena Elena.– Kad ir tie „Samagonščikai“. Karo metais, kai kaimas buvo pilnas miestiečių pabėgėlių, tuo žmonės ir užsiimdavo.

Elena kviečiama į tautodailininkų tapytojų seminarus Rumšiškėse, Palangoje, Latvijoje, Estijoje. Godžiai dedasi į galvą menotyrininkų, patyrusių meistrų patarimus ir tapo, tapo, tapo. Gamtoje, kai mato namus, medžius, gyvulius – geriau išėina. Spalvos, vaizdas liete liejasi. Menotyrininkai pataria piešti taip, kaip mato, kaip suvokia ir juokauja, kad garsiajai primityvistei Monikai Bičiūnienei atsirado rimta konkurentė. Atspėjo. Elena daug kūrybinių viršūnelių nuskynė. Respublikinės 1985 m. dainų šventės laureatė, po poros metų Maskvos liaudies ūkio pasiekimų parodos aukso medalis. LTSR meno saviveiklos žymūnės vardas, Pauliaus Galaunės premija, dvi respublikinės Adomo Varno premijos, Kultūros ministerijos Valstybinė stipendija. Suteiktas Meno kūrėjo statusas. Galų gale pernai galva karūnuota Aukso vainiku.

Tituluotos menininkės darbai keliauja iš parodos į parodą, saugomi Šiaulių „Aušros“, Lietuvos nacionaliniame, Kauno M. K. Čiurlionio, Suomijos naiviojo meno ir kituose muziejuose. Bekeliaudami ir juokų prikrečia. Parodos organizatoriai gerai neapsižiūrėję, sulietuvino sąrašė įrašytą žemaitišką pavadinimą „Ontis koželko“ ir pagarsino „Antanas Koželko“. Taip žaliagalvės antelės pavirto Antanu.

Besivečiudama pas žymiąją menininkę Akmenėje, peržiūrėjau daugybę drobių. Kiek čia spalvų, gyvybės, dinamikos. Nė vienas žmogelis nestovi dykas, kiekvienas padarėlis kuo nors užsiėmęs. Grįžtu iš Akmenės ir mąstau: kokios versmės turi glūdėti žmogaus sielos gelmėse, kad dešimtis metų tylėjusios taip galingai, gražiai, prasmingai atgytų ir prabilų.

Už ką Elenos Adomaitienės kūryba taip vertinama? Šiaulietis menotyrininkas, hab. daktaras, profesorius Vytenis Rimkus Adomaitienės tapybą vadina labai savitu reiškiniu, liaudiška, spalvinga pasaulėjauta. Anot šviesaus atminimo žymaus šalies dailininko Vytauto Valiaus, pirmiausias rodiklis – nuoširdumas. Autorė nesiblaško, turi savo pasirinktą temą, stilių, perteikia nuotaiką. Per daiktus, per kūrybą pasakoma, kas yra mumyse. O Elena dar daug ką turi pasakyti. Pirmiausiai, kiek pailsėjusi, į drobę suguldys „Bobų vasarą“, – besidraikančius voratinklius, po daržus, sodus triūsiančias moteris, gražias rudenio spalvas.

LTS pirmininkas Jonas Rudzinskas sveikina E. Adomaitienę jubiliejaus proga, 2011.

E. Adomaitienė su savo vyru deimantinių vestuvių dieną, 2009.

E. Adomaitienė autorinės parodos Lietuvos nacionaliniame muziejuje proga sveikinas fotografas A. Baltėnas, 2010.

Nuotraukos iš E. Adomaitienės šeimos archyvo.

DROŽĖJO PORTRETAS: ALEKSAS FELIKSAS STEPONAVIČIUS

Aleksas Feliksas Steponavičius pasakoja, „kad nuo vaikystės norėjo būti staliumi“. Tėtukas Feliksas daug ką padarydavo iš medžio, tačiau kaimynai broliai Lingai, viršydavo visus, turėjo kaime pačių sukonstruotas medžio tekinimo stakles, darydavo baldus ir kitokias grožybes. Vaikui tai – tikras paslapčių pasaulis.

Vaikystėje prasidėjusi draugystė su medžiu, bėgant metams tvirtėjo, stiprėjo, gražėjo. Apima didžiulis džiaugsmas, malonumas, ramybė, kai dirbi, droži, gludini medį, kūriniai „gimsta“ tarsi „nulaižyti“...kitaip negali... Dažnai širdį pamalonina „žiūrėtojų“ ištarti geri žodžiai, tai – tarsi avižos arkliai, nurijai ir vėl gali toliau eiti“.

Su didžiule pagarba ir meile pasakoja Alius apie savo mamą Stasę, kuri buvo darbšti, tvarkinga, taupi, mokėjo megzti, lipdyti iš plastilino, norėjo ir siekė gyventi gražiau – puošė namus užuolaidomis, rankdarbiais. Eidama 36 metus mirė nutrenkta žaibo. Aštuonerių Aleksuukas, vyresnis brolis Vladas, sesutės Julija ir Eugenija liko našlaičiais.

Aleksas Feliksas Steponavičius gimė 1949 m. birželio 4 d. Ožkėnų k., Šiaulių r., kur gyveno kelios Steponavičių kartos: proproseneliai Amilė ir Liudvikas, proseneliai Marijona ir Feliksas, seneliai Teodora ir Kazys, susilaukę 12-kos vaikų.

Mokėsi Aleksas Svirbučių aštuonmetėje mokykloje, vidurinę mokyklą baigė Šiauliuose. Telšių taikomosios dailės technikumė įgijo dailiojo medžio apdirbimo, dailininko vykdytojo specialybę. Dirbo Šiaulių televizorių gamykloje, Elektros tinkluose dailininku, aukščiausios kategorijos staliumi, dažytoju. Išaugino du vaikus dukrą Jolitą, sūnų Ramūną. Džiaugiasi keturiais vaikiaičiais.

Iš menininko sklinda rūpestis, žemiškas, paprastas, neįkyrus dukros, sūnaus šeimomis, pagarba, atjauta žmonai Angelei. Ji - karpinių meistrė. Menininkų šeima, abu kuria, keliauja, dainuoja folkloro kolektyvuose: Šiaulių kultūros centro „Auda“ ir tautodailininkų „Margulyje“. Mėgsta Alius žemaitiškai parašinėti, pašnekėti, galėtų klausytis dieną naktį. Labai darbštus ir geros širdies žmogus, mielai patars, padės kiek tik jėgos leidžia. Sunku būtų ir suskaičiuoti, kiek daug valandų praleista Šiaulių dailės galerijoje, „Aušros“ muziejuje eksponuojant parodas, lankantis Šiaulių apskrities rajoninėse parodose, atrenkant darbus, bandant paskatinti, padrąsinti kurti pradedančiuosius menininkus, jaunimą.

Kūrybinio kelio pradžioje Alių kurti skatino draugai, geranoriškai parūpinę patalpas, medienos kūrybai ir darbui. 1970 m. A. Steponavičius pradėjo dalyvauti parodose, o 1973 m. priimtas į Lietuvos liaudies meno draugiją. Beveik keturios dešimtys metų aktyvaus

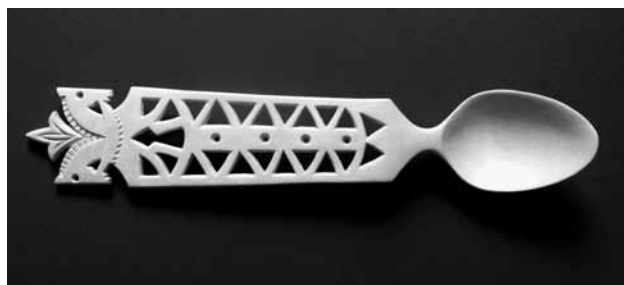

kūrybinio kelio, neskaičiuojant darbo valandų, sukurtų darbų, nes tai teikia džiaugsmą, tik dirbant ateina geros mintys ką daryti toliau.

„Iš didelio medžio drožėjų būrio A. F. Steponavičius išsiskiria savita menine mąstysena. Giliai jausdamas lietuvių liaudies meno tradicijų dvasią jis kuria savojo laikmečio poreikiams. Kūrybos sritis įvairi: medžio plastika, kryžiai, koplytstulpiai, baldai ir kiti taikomieji dekoratyviniai darbai. Meistro kūryboje yra ypatingos medžiagos, formos, dekoro ir funkcionalumo vienovės pajautimas. Prasmingi puošybiniai motyvai – paukšteliai, saulutės, originalūs žaidybiniai elementai – padaryti išmoningai ir preciziškai“. (M. Adomavičienė iš jubiliejinės parodos bukletu, 2004 m.).

Alius - stiprus žmogus, rimtas menininkas, žemaitis. Lietuvos tautodailininkų sąjungos, meno kūrėjų asociacijos narys. 2004-aisiais metais jam suteiktas Šiaulių miesto metų tautodailininko vardas, apdovanotas kultūros ir meno premija. Dalyvavo daugiau kaip penkiasdešimtyje parodų, surengė šešias autorines parodas.

Sudėjo Aleksas savo dienas, savaites, mėnesius, metus į drožinius: vaikiškus baldelius, žaislus, švilpukus, tarškytes; kūrė drožinius namų jaukumui, patogumui, interjerui. Svajones skraidino kurdamas „Nojau laivą“, kuriuo ketino apkelti pasaulį, pažinti svetimus kraštus, matyti, jausti kitokį gyvenimą. Svajonės pildėsi – daug apkelta Europos, Skandinavijos šalių, visada džiugina ir kelionės po Lietuvą su bendraminčiais tautodailininkais, folkloro kolektyvais. Noriai tautodailininkas dalyvauja liaudies meno šventėse, mugėse, susitikimuose su

mokiniais, vaikais, moko juos savo amato paslapčių.

Sunkesnes gyvenimo dieneles autorius „išdrožė, išskaptavo, nugludino, nuglaistė“ – ir tai virto „Rūpintojėliais-mąstytojais“. Nacionalinės tradicijos aiškiai atsispindi autoriaus sukurtuose mediniuose kryžiuose, koplytstulpiuose, kurių nemaža dalis stovi Kryžių kalne bei gyvenvietėse: Ožkėnuose, Kužiuose, Kuršėnuose, Kelmės, Joniškio, Utenos rajonuose.

Tautodailininkas dalyvavo medžio meistrų seminaruose, kur sukūrė vaikams atrakcionų, skulptūrų.

Dabar Aleksą „suviliojo“ šaukštai, kuriems drožti užtenka ir mažos dirbtuvėlės, gal net virtuvės kampo. Kurdamas šaukštus Aleksas vis prisimena amžinos atminties šaukštų meistrą Feliksą Vargoną, kurio šimtąsias gimimo metines minime 2012 metais.

Aliaus šaukštai – ypatingi, su potekste. Vienas su švilpuku, vaikams prie stalo pakviesti ir košei kabinti, kitas - su dygliais, trečias – šaukštas-lesykla, paukštelis maitina savo mažus paukštukus. Tautodailininkas sentencijas, liaudiškus posakius, patarles perkelia ant šaukštų, medžio drožinių, įprasmindamas jų naudojimą, gyvybingumą, kaip antai „Dieve sotink“, „Vuo rybibi rybibi, jiesk bi bagali“...

Be šaukštų, Aleksas drožia lietuvių butyje praėjusieji plačiai naudotus medinius kaušus, kaušelius, samčius, vandeniui pasisemti, geldas – maistui laikyti, tešlai minkyti.

Visus darbus sunku ir išvardyti, kone kiekviename tūno staigmena, pradžiuginanti ir jauną, ir seną.

A.F. Steponavičius gilinasi ir gilinasi į lietuvių liaudies meno ištakas, domisi kolegų tautodailininkų kūrybinio darbu, savo kūryboje remiasi šimtmetėmis tradicijomis, ieško gyvenimo prasmės, jo galvoje gimsta vis naujos ir naujos idėjos, naujos judančios konstrukcijos.

A. F. Steponavičius – tai žmogus kūrėjas, pasakorius, dainininkas, keliautojas, vyras, tėvas, senelis, besistengiantis perduoti savo amato paslaptis, patirtį, žinias bendraminčiams, vaikams, anūkams. „Medžio kirminas“ (taip pats save pristato) aktyviai dalyvauja

rengiant Šiaulių krašto tautodailės parodas: atidžiai renka darbus, išklausydamas autorių nuomonę, pataria, pamoko, išgyvena dėl nesėkmių, ragino ir ragina kurti taip, „kaip širdis sako, nes tai duota nuo Dievo“...

Nuotraukos iš LTS Šiaulių bendrijos archyvo.

Summary

Laima Kelmelienė

THE WOOD CARVER'S PORTRAIT: ALEKSAS FELIKSAS STEPONAVIČIUS

Aleksas Feliksas Steponavičius was born on June 4, 1949 in the village of Ožkėnai of Šiauliai district, the site where his ancestors lived for many generations.

After graduating from the Technical School of Applied Arts in Telšiai he became a qualified artist in figured woodworking. Both, he and his wife, have been engaged in creative activities as well as travelling and participating in folklore bands. The artist has been distinguished for his diligence and his big heart likewise willingness to always help others or give them advice. At the beginning of his creative carrier Alius was encouraged by his friends and amiably provided with the facilities and wood that was necessary for his creative activities. In 1970 A. Steponavičius began to participate in exhibitions, whereas in 1973 he was appointed a member of the Lithuanian Folk Art Society. For nearly four decades he has been engaged in creative activities for an unlimited number of hours and creating a lot of works of art that gave him an immense satisfaction.

A. F. Steponavičius has been distinguished from a wide range of wood carvers for his original artistic thinking. The ability to deeply feel the spirit of Lithuanian folk art traditions enabled him to create works of art that met the requirements of the current period of time. The fields of his creative work are diverse: wood-plastic, crosses, wayside chapels, furniture and other decorative- applied art works. The artist employs extraordinary materials and shapes as well as masterfully combines both, the decor and functionality. Meaningful decorative motifs – the images of birds, the sun and original entertaining elements – are made ingeniously and with precision. A. Steponavičius is a member of the Lithuanian Folk Artists' Union and the Lithuanian Folk Artists' Association. In 2004 he was given the title of "Folk artist of the year" of Šiauliai town and was awarded the Prize of Culture and Art. The artists took part in more than fifty exhibitions and held six personal exhibitions.

2012 M. I PUSMEČIO TAUTODAILĖS RENGINIAI

RESPUBLIKINIAI IR TARPTAUTINIAI RENGINIAI

Respublikinė kalviškosios kryždirbystės „Lietuvos kalvių kalvis - 2012“ paroda Kauno miesto muziejuje (sausis).

Respublikinė tautodailininkų tapybos paroda A. Varno premijai laimėti Joniščio kultūros namuose (balandis-gegužė).

Parodoje dalyvavo 67 autoriai iš įvairių Lietuvos regionų. A. Varno vardo premijos laureatu tapo Vladas Ščeponas iš Vilniaus.

XII-asis jaunųjų Žemaitijos menininkų paroda-konkursas Stanislovo Riaubos premijai laimėti Plungės kultūros centre (gegužė).

Konkurse dalyvavo 85 moksleiviai iš 7 rajonų. Tapybos žanre pirmą vietą laimėjo Karolis Cicėnas (16 m.) iš Viekšnių Vinco Deniušio meno mokyklos, mokytoja Rūta Kučinskaitė. Grafikos žanre pirmą vietą laimėjo Rita Viliūtė (12 m.) iš Platelių meno mokyklos, mokytoja Vaida Blistrubienė. Skulptūros žanre pirmą vietą atiteko Egidijui Zaleckiiui (18 m.) iš Salantų gimnazijos, mokytojas Aloyzas Pocius. Taikomųjų menų žanre pirmą vietą skirta Monikai Užomeckaitėi (15 m.) iš Kelmės Aukuro vidurinės mokyklos, mokytoja Lina Užomeckienė.

Respublikinė Velykinė įvairių kūrybos žanrų paroda LTS galerijoje Vilniuje (kovas-balandis).

Parodoje dalyvavo: R. Kavoliukas (keramika), S. Želviene (floristiniai paveiksiai), M. Banikonienė (margučiai), A. Lysiukas (margučiai), V. Motuzienė (keramika), A. Lampickienė (margučiai), A. Juškevičius (drožti paukščiai), A. Kaušinis (drožti paukščiai), J. Treinytė (floristinės kompozicijos), B. Gricienė (sodai), I. Rudienė (verbos), V. Jazerskas (keramika), E. Leparskas (margučiai).

Respublikinė tradicinės puodininkystės paroda Vytauto Valiušio keramikos muziejuje Leliūnuose, Utenos r. (gegužė-birželis).

Respublikinė tradicinės puodininkystės paroda Daugpilyje Latvijoje (birželis-liepa). Respublikinė tradicinės puodininkystės paroda Molėtuose (birželis-liepa).

Respublikinis skulptorių kūrybinis seminaras „Vėjų uostas“ Molėtuose (birželis-rugpjūtis).

Respublikinis kalvių seminaras Dieveniškėse (birželis).

KAUNO BENDRIJOS RENGINIAI

Tradicinė Kauno krašto tapytojų miniatiūrų paroda „Saulutės“ galerijoje Kaune (sausis).

Onos Pusvaškytės autorinė grafikos, **Adolfo Teresiaus** autorinė skulptūrų, Respublikinė tradicinės puodininkystės, Respublikinė kalviškosios kryždirbystės „Lietuvos kalvių kalvis - 2012“ parodos Kauno pilyje (sausis-balandis).

Viktorijos Jurgutienės autorinė tapybos paroda Marijampolės kultūros centre (sausis).

Vilijos Ratautienės autorinė vytinių juostų paroda „Saulutės“ galerijoje Kaune (vasaris).

Adolfo Viluckio (Kretinga) ir **Antano Lastausko** (Kalvarija) Užgavėnių kaukių paroda Kauno tautinės kultūros centre (vasaris).

O. Pusvaškytės autorinė grafikos paroda „Iš tautosakos lobynų“ Kauno kultūros centre – Tautos namai Kaune (vasaris).

Onos Jazerskienės 90-mečio autorinė audinių paroda P. Stulgos lietuvių liaudies instrumentų muziejuje (vasaris).

A. Viluckio ir **A. Lastausko** Užgavėnių kaukių paroda Kauno Pilyje (vasaris-kovas).

V. Jurgutienės autorinė tapybos paroda Zanavykų krašto muziejuje Šakiuose (kovas-balandis).

A. Viluckio ir **A. Lastausko** Užgavėnių kaukių paroda Marijampolės kolegijoje (kovas).

Danos Baronienės autorinė tapybos paroda „Saulutės“ galerijoje Kaune (kovas).

Danutės Stankienės autorinė juostų paroda „Saulutės“ galerijoje Kaune (kovas).

Aušros Stankutės autorinė juostų paroda „Saulutės“ galerijoje Kaune (kovas).

Kazio Ramučio Jonaičio autorinė juostinių ir prieverpsčių paroda „Saulutės“ galerijoje Kaune (kovas).

O. Pusvaškytės autorinė grafikos paroda „Iš tautosakos lobynų“ Raudondvario kultūros centre (kovas-balandis).

Rasos Triukienės autorinė tapybos darbų paroda „Šventieji tarp mūsų“ Kauno tautinės kultūros centre (balandis).

Antano Šergalio autorinė skulptūrų ir tapybos paroda Jonavos krašto muziejuje (kovas-gegužė).

Respublikinė tradicinės puodininkystės paroda „Saulutės“ galerijoje Kaune (balandis).

Astos Milčiuvienės autorinė lėlių paroda „Saulutės“ galerijoje Kaune (balandis).

Kauno specialiosios mokyklos mokinių darbų paroda „Saulutės“

galerijoje Kaune (balandis).

Kauno tautinės kultūros centro specialiųjų poreikių vaikų darbų paroda „Saulutės“ galerijoje Kaune (balandis).

Respublikinė kalviškosios kryždirbystės paroda „Saulutės“ galerijoje Kaune (balandis-gegužė).

Svetlanos Prudnikovos autorinė tapybos plastilinu paroda „Saulutės“ galerijoje Kaune (gegužė).

V. Jurgutienės autorinė tapybos paroda Jonavos krašto muziejuje (gegužė-birželis).

O. Pusvaškytės autorinė grafikos paroda „Artimiausi Šventieji“ Raudondvario kultūros centre (gegužė-birželis).

R. Triukienės tapybos darbų paroda „Šventieji tarp mūsų“ Marijampolės kolegijoje (gegužė-birželis).

Eugenijos Kumpauskienės autorinė tapybos paroda „Saulutės“ galerijoje Kaune (birželis).

A. Šergalio autorinė skulptūrų ir tapybos paroda „Saulutės“ galerijoje Kaune (birželis).

Vytauto Jaručio ir **Kazio Babravičiaus** kalviškosios kryždirbystės paroda „Arklio muziejuje“ Anykščių muziejuje (birželis-liepa).

ŠIAULIŲ BENDRIJOS RENGINIAI

Algimanto Kazimiero Milevičiaus keramikos paroda, skirta autoriaus 75-mečiui Naujosios Akmenės kultūros centre (sausis).

Liaudies meno parodos Šiaulių regione: Akmenėje, Pakruojyje, Radviliškyje, Joniškėje, Kelmėje, Šiaulių r., Kuršėnuose. Parodas organizuojamos rajonų kultūros centruose (vasaris-gegužė).

Tęstinis projektas: „Liaudies dailės ir technologijų mokymasis“ ir turimų įgūdžių, žinių perdavimas vaikams (vasaris-gruodis).

Šiaulių krašto tautodailininkų kūrybos 46-oji paroda Šiaulių dailės galerijoje (kovas-balandis). Šiaulių krašto tautodailininkai savo kūrybos rezultatus įpratę pateikti visuomenei metinėse parodose. Jos vyksta regionų centrų (Akmenės, Joniškio, Kelmės, Pakruojo, Radviliškio, Šiaulių r. Kultūros centro) parodų salėse. Iš čia meniškiausi darbai

atrenkami į metinę tautodailininkų darbų parodą Šiaulių dailės galerijoje. Paroda dalyviams - kvalifikacijos kėlimo, bendravimo priemonė. Dailės galerijoje eksponuota apie 1600 vaizduojamosios ir taikomosios dailės, paprotinio meno darbų. Parodoje dalyvavo virš 380 autorių: Akmenės r. - 19 aut., 109 darbai; Joniškio r. - 53 aut., 171 darbas; Kelmės r. - 11 aut., 101 darbas; Šiaulių r. - 71 aut., 226 darbai; Pakruojo r. - 37 aut., 121 darbas; Šiaulių miesto - 120 aut., 628 darbai. Parodos labai mėgiamos ir lankomos šiauliečių ir miesto svečių.

LTS Šiaulių skyrius rengia kasmetinę tautodailės parodą, norėdamas atkreipti didesnę visuomenės dėmesį į etninę kultūrą, tautodailę, jos ištakas. Parodoje eksponuojama vaizduojamoji ir taikomoji dailė, paprotinis menas. Prie bendros ekspozicijos prijungiamos autorinės parodos: Virginijos Kutkienės (tapyba), Vaclovo Onaičio (medžio drožyba), Jono Rudzinsko (grafika).

Parodoje nemaža dalis autorių pateiktė kūrinių kolekcijas respublikiniam konkursui, nominacijai „Aukso vainikas“. Komisija išrinko regioninio turo I-III vietas vaizduojamosios dailės, taikomosios dailės, kryždirbystės laureatus. I - Bražiūnas Jonas, medžio skulptūrėlės, II - Onaitis Vaclovas, medžio drožyba, III - Steponavičienė Angelė, karpiniai.

I taikomoji - Birutė Kmitaitė, audimas, II - Špukas Stanislovas, kalvystė, III - Noreikiene Virginija, margučiai.

Užgavėnių kaukių paroda Jonišio istorijos ir kultūros muziejuje (vasaris).

Danutės Janulytės autorinė tapybos, tapybos ant šilko, keramikos paroda, skirta autorės 55-mečiui Šiaulių Rėkyvos kultūros centre (kovas).

Virginijos Kutkienės kilnojamoji tapybos paroda Meškuičių kultūros centre, Šiaulių r.; Skaistgiryje, Jonišio r. (kovas-gegužė).

Angelės Steponavičienės autorinė tekstilės, karpinių paroda Šiaulių aklių ir silpnaregių bibliotekoje (balandis).

Velykėlių šventė Šiaulių dailės galerijoje (balandis).
Renginį vedė tautodailininkai: Laima Kelmelienė, Aleksas Feliksas Steponavičius, Saulius Tamulis, Antanina Pukėnienė.
Susitikimo metu lankytojams buvo pristatyta Šiaulių krašto tautodailės paroda. Susirinkę vaikai rideno margučius, piešė Velykinius margučius.

Angelės Steponavičienės karpinių, nertų ir megztų rūbų paroda „Margutis žadina pavasarį“ (balandis).

Amatų Diena Reibiniuose, Jonišio r. tautosakininko Mato Slančiausko sodyboje-muziejuje (birželis).

Vaclovo Onaičio autorinė skulptūrų-šachmatų paroda Šiaulių universiteto bibliotekoje (balandis-gegužė).

Valios Šurnaitės šiaudinių žaislų ir sodų, **Aušros Petrauskienės** lėlių paroda Jonišio istorijos ir kultūros muziejuje (gegužė).

Puodžių puodžiaus **Algimanto Tamašausko** keramikos darbų autorinė paroda Šiaulių r. Etninės kultūros ir tradicinių amatų centre (birželis-rugpjūtis).

Tarptautinis medžio drožėjų pleneras „Gamta - gėrio versmė“ (birželis-liepa).

Dalyvavo meistrai iš Latvijos, Lenkijos, Lietuvos, Estijos. Organizatoriai – Jonišio Žemės ūkio mokykla. Dalyvavo Šiaulių regiono drožėjai: Dalius Udrakis, Jonišio r.; Jonas Vaicekauskas, Šiaulių r.; Eduardas Titas, Radviliškis.

PANEVĖŽIO BENDRIJOS RENGINIAI

Genės Šimėnienės autorinė tekstilės paroda Rokiškio krašto muziejuje (sausis).

Kęstučio Preidžiaus autorinė tapybos paroda Biržų „Selos“ muziejuje (vasaris).

Kupiškio r. tautodailininkų kūrybos paroda Kupiškio kultūros rūmuose (kovas).

Ukmergės r. tautodailininkų kūrybos paroda Ukmergės kultūros rūmuose (kovas).

Pasvalio ir Biržų tautodailininkų kūrybos paroda Biržų muziejuje (kovas-balandis).

Rokiškio r. tautodailininkų kūrybos paroda Rokiškio kraštotyros muziejuje (balandis).

Aukštaitijos krašto tautodailininkų paroda Panevėžio dailės galerijoje. Parodoje dalyvavo 227 tautodailininkai, eksponuoti 621 kūriniai (balandis-gegužė).

Vytauto Petrausko juvelyrikos ir Stasės Mikeliūnienės tapybos paroda Panevėžio kraštotyros muziejuje (gegužė).

Panevėžio miesto ir rajono tautodailininkų kūrybos paroda Ramygalos kultūros namuose (birželis).

ŽEMAITIJOS SKYRIAUS RENGINIAI

A. Petrausko siuvinėtų paveikslų paroda Skuodo kultūros namuose (sausis).

N. Rindeikienės siuvinėtų paveikslų paroda Mažeikių viešojoje bibliotekoje (sausis).

S. Vilkienės jubiliejinė karpinių paroda „Marginių“ salone Klaipėdoje (sausis).

A. Petrausko siuvinėtų paveikslų paroda „Marginių“ salone Klaipėdoje (vasaris).

J. Sabaičio jubiliejinė tapybos paroda „Marginių“ salone Klaipėdoje (vasaris).

A. Kazlauskas jubiliejinė medžio drožybos paroda Tauragės santakos muziejuje (kovas).

A. ir V. Raukčių margučių ir medžio drožinių paroda Lietuvos nacionaliniame muziejuje (kovas).

Velykinių darbų paroda Skuodo muziejuje (balandis).

R. Žiurkaitienės pintų darbų jubiliejinė paroda Tauragės santakos muziejuje (balandis).

V. Ančerio jubiliejinė tapybos paroda „Marginių“ salone (balandis).

Šilutės sekcijos tautodailininkų įvairių kūrybos žanrų paroda, skirta miesto šventės jubiliejui (gegužė).

Z. Radvilo juvelyrikos jubiliejinė paroda Tauragės santakos muziejuje (gegužė).

Įvairių kūrybos žanrų paroda, skirta Motinos dienai „Marginių“ salone (gegužė).

J. Ramanauskas jubiliejinė tapybos paroda „Marginių“ salone (gegužė).

TELŠIŲ SKYRIAUS RENGINIAI

Juozo Ramanauskas tapybos paroda Plungės r. savivaldybės kultūros centre (sausis).

Kandidatų į Lietuvos tautodailininkų sąjungos narius kūrybos paroda Plungės r. savivaldybės kultūros centre (vasaris).

Plungės r. tautodailininkų įvairių kūrybos žanrų paroda Plungės r. savivaldybės kultūros centre (kovas).

Praktinis seminaras „Audimas staklėmis“ Žemaitės dramos teatre, Telšiuose (kovas).

Plungės r. tautodailininkų kūrybos darbų paroda Plungės r. savivaldybės kultūros centre (kovas).

Velykinė tautodailės dirbinių mugė Telšių seniūnijos aikštėje (balandis).

Ataskaitinė Telšių apskrities tautodailininkų kūrybos paroda ir atranka į respublikinę konkursinę parodą „Aukso vainikas 2012“ Telšių parodų salėje (balandis).

Plungės miesto šventei skirtas projektas miesto aikštėje „Tekstilės išdaigos: Mendenas... Plungė... Boksholmas...“ (birželis).

Žemaičių tautodailininkų įvairių kūrybos žanrų paroda Biržuvėnuose, Telšių r. (birželis-rugpjūtis).

DZŪKIJOS SKYRIAUS RENGINIAI

Danutės Zalanskienės kūrybos paroda galerijoje „Skrydis“ Alytuje (sausis).

Andriaus Liaukaus ir Kazimiero Babravičiaus kalvystės paroda tautodailės dirbtuvėse Alytuje (sausis).

Sauliaus Lampicko jubiliejinė drožybos paroda ir knygos „Saulius Lampickas. Sparnuota medžio drožyba“ pristatymas Alytaus teatre (sausis).

Juvelyrikos amato demonstravimas tautodailės dirbtuvėse Alytuje. Juvelyrė **Eglė Liškevičienė** (sausis).

Alytaus dailiųjų amatų mokyklos mokinių (mokytojas S. Lampickas) drožinių paroda Varėnos parodų salėje (kovas).

Antano Česnulio skulptūrinės kompozicijos „Lietuva“ atidarymas Naujasodėje, Druskininkų sav. (vasaris).

Eugenijos Bakšienės kūrybos paroda Varėnos parodų salėje (vasaris).

Renatos Ragauskienės nėriinių paroda tautodailės dirbtuvėse Alytuje (vasaris).

Rimanto Zinkevičiaus (Ukmergė) drožybos paroda galerijoje „Skrydis“ Alytuje (vasaris).

Rūtos Indrašiūtės keramikos paroda „Molinės ganyklos“ Merkinėje (kovas).

Verbų rišimo amato demonstravimas tautodailės dirbtuvėse Alytuje. Verbų rišėja **E. Bakšienė** (kovas).

Varėnos r. tautodailininkų paroda „Auksalio kupkas“ Varėnos parodų salėje (balandis).

Margučių marginimas vašku (amato demonstravimas) tautodailės dirbtuvėse Alytuje. Margintoja **Audronė Lampickienė** (balandis).

Aušros Petrauskienės (Joniškis) lėlių paroda tautodailės dirbtuvėse Alytuje (gegužė).

Juostų vijimo amato demonstravimas tautodailės dirbtuvėse Alytuje. Vytinių juostų meistrė **Jurgita Blaževičiūtė** (gegužė).

VILNIAUS KRAŠTO RENGINIAI

Vytauto Babelio tapybos paroda M. Riomerio universitete Vilniuje (sausis).

Gedimino Spūdžio grafikos paroda LTS galerijoje Vilniuje (sausis).

Martynos Plioplytės rankų darbo lėlių paroda LTS galerijoje Vilniuje (sausis-vasaris).

Jūratės Baltramiejūnaitės pintinių juostų paroda LTS galerijoje Vilniuje (sausis-vasaris).

V. Babelio ir Jonės Babelytės tapybos paroda „Kristus atėjo“ Šv. Jono brolių vienuolyne Vilniuje (sausis-vasaris).

Eurikos Urbonavičiūtės tapybos paroda Druskininkų vandens parko antro aukšto foje (sausis-vasaris).

Įvairių kūrybos žanrų tautodailės paroda LTS galerijoje Vilniuje (vasaris).

Respublikinė Užgavėnių kaukių paroda LTS galerijoje Vilniuje (vasaris).

Bronės Sprindienės floristikos paroda LAMMC Žemdirbystės instituto paveikslų salėje (vasaris).

Oleg Riabčuk tapybos paroda Coven ben Aurum ARTS galerijoje Anglijoje (vasaris-kovas).

Valentino Ylos tapybos paroda Žemaičių dailės muziejuje Plungėje (vasaris-kovas).

Vlodo Ščepono tapybos paroda „Peizažai ir sceninė kompozicija“ ir **Ilonos Daujotaitės-Janulienės** tapybos paroda „Lietuvių liaudies papuošalai ir drabužiai“ Kauno tautinės kultūros centre (kovas).

I. Daujotaitės-Janulienės ir **V. Ščepono** tapybos paroda FNTT Vilniuje (kovas).

V. Ščepono tapybos paroda Etninės kultūros globos taryboje Vilniuje (kovas).

B. Sprindienės floristikos paroda Technikos bibliotekoje Vilniuje (kovas).

Laimos Mačionienės veltinių, mezginių, nėrinių paroda LTS galerijoje Vilniuje (kovas).

V. Ščepono tapybos paroda LTS galerijoje Vilniuje (kovas).

Viktorijos Bitinaitės-Stankevičienės verbų paroda Klaipėdos Mažosios Lietuvos istorijos muziejuje (kovas-balandis).

Respublikinė Velykinė įvairių kūrybos žanrų paroda LTS galerijoje Vilniuje (kovas-balandis).

Vilmanto Ladygos tapybos ir kompiuterinės grafikos paroda FNTT būstinėje Vilniuje (balandis-gegužė).

Marijos Birutės Lieguvienės rankdarbių paroda „Pavasario belaukiant“ LTS galerijoje Vilniuje (balandis-gegužė).

I. Daujotaitės-Janulienės tapybos paroda „Lietuvaitės tautiniais rūbais“ LTS galerijoje Vilniuje (balandis-gegužė).

Nuotraukos iš LTS archyvo

Redos Ramanauskaitės kūrinių iš veltinio ir **Agnės Ramonaitės-Bočkienės** papuošalų paroda „Gamtos stichijos“ LTS galerijoje Vilniuje (gegužė).

V. Ylos tapybos paroda „Juožas Art“ galerijoje Vilniuje (gegužė-birželis).

Artūro Slapšio tapybos paroda LTS galerijoje Vilniuje (gegužė-birželis).

Liudvikos Dagtės tapybos ir **Danutės Janavičienės** mezginių paroda LTS galerijoje Vilniuje (birželis).

V. Ylos dalyvavimas 6-joje pasaulio Žemaičių dailės parodoje Žemaičių dailės muziejuje Plungėje (birželis).

Rimanto Zinkevičiaus (Ukmergė) skulptūrų ir **Reginos Žvirblienės** (Ukmergė) skiautinių paroda LTS galerijoje Vilniuje (birželis-liepa).

Jolanta Zabulytė

MOKSLINĖ KONFERENCIJA „LIETUVOS KALVIŠKOJI KRYŽDIRBYSTĖ“

Birželio 1-ąją Arklio muziejuje Niūronyse vyko Pasaulio anykštėnų bendrijos kartu su Anykščių kultūros centru ir Arklio muziejumi organizuota pirmoji kalviškai kryždirbystei skirta mokslinė konferencija "Lietuvos kalviškoji kryždirbystė".

Kryždirbystės tyrinėtojų Lietuvoje tėra vos vienas kitas, o kalviškosios kryždirbystės sritis itin retą bedomina. Todėl natūralu, kad konferencijoje buvo kalbama ne tik apie kaltinius kryžius, bet ir kontekstines temas.

Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslo darbuotojas, kelių mokslinių monografijų autorius dr. Dainius Razauskas supažindino su kalvio vaidmeniu lietuvių mitologijoje ir šių amatininkų atspindžiais tautosakoje. Taip jis privertė ne vieną klausytoją, tarp jų ir konferencijoje dalyvavusius kelis kalvius, naujai prisiliesti prie kalvio amato paslapties.

Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto prof. dr. Rimantas Sliužinskas supažindino su keletą metų vykdomų ekspedicijų po Klaipėdos krašto kapines duomenimis, papasakojo apie užfiksuotų metalinių paminklų būklę.

Kiti trys pranešimai buvo skirti įvairių regionų kalviškai kryždirbystei. Minėto Klaipėdos universiteto instituto direktorė doc. dr. Silva Pocytė pristatė Klaipėdos krašto liuteroniškų kapinių kaltinius ir lietinius kryžius, akcentuodama ne tik jų formų savitumą, bet ir specifinį šio krašto bruožą – dvikalbius užrašus ant emaliuotų arba metalinių plokštelių kryžmose, rečiaukitose kryžiaus dalyse. Kai kurie užrašai sulaukė didelio klausytojų susidomėjimo, todėl pranešėjai teko atsakyti į jų klausimus.

Vilniaus dailės akademijos doktorantei Jurgitai Kristinai Pačkauskienei supažindinus su Žemaitijos kapinių paminklų būdingiausiomis formomis, paaiškėjo, kad šiame regione nemažai kaltinių paminklų įstatyti ne į lauko ar betoninį postamentą, o turi įvairių formų metalines „kojas". Taip pat buvo mėgiama prie kryžių tvirtinti ir lietas šventųjų skulptūras – kai kuriuose kryžiuose jų pritvirtinta net po kelias.

Savo pranešime aš apžvelgiau Anykščių krašto kapinių kaltinių kryžių bruožus, atkreipdama konferencijos dalyvių dėmesį, kad jie turi daug bendra su kitais Rytų Aukštaitijos paminklais: populiarūs aukšti akmeniniai postamentai, dažnai sutinkama geležinėms viršūnėms būdinga kaltinių kryžių forma. Tačiau, kaip ir kitose Aukštaitijos ir Lietuvos kapinėse, Anykščių krašte sutinkama ir originalių kaltinių paminklų, kurie liudija kalvių kūrybiškumą. Vienas tokių – ant savo kapo Anykščių kapinėse 1920 m. pastatytas kalvio A. Pačinsko kryžius.

Lietuvos istorijos instituto mokslo darbuotojas dr. Vytautas Tumėnas supažindino su šiandienos Lietuvos kalvių kalvio

vardus pelniusių meistrų darbais – žemaičio iš Alytaus Vytauto Jaručio monumentaliomis saulutėmis, vilniečio Vlado Kuzino ir pernai išėjusio Anapilin panevėžiečio Vytauto Kryževičiaus kalviškosios kryždirbystės darbais.

Man labai gaila, kad dėl sveikatos konferencijoje negalėjo dalyvauti Lietuvos geležies istorijos specialistas doc. dr. Jonas Navasaitis ir Klaipėdos kalvystės muziejaus įkūrėjas bei direktorius Dionyzas Varkalis, kuris būtų supažindinęs su kryžių konservavimo ir restauravimo paslaptimis.

Tikimės, kad šie jų neskaityti tekstai pasieks kalvius ir visus besidominčius kalvyste bei kryždirbyste, kai Pasaulio anykštėnų bendrija išleis konferencijos pranešimų rinkinį.

Konferenciją vainikavo kalviškosios kryždirbystės parodos atidarymas. Ši paroda Niūronyse veiks visą vasarą.

Joje eksponuojamos Vytauto Jaručio ir jo mokinio alytiškio Kazimiero Babravičiaus, anykštėnų Valento Survilos ir Broniaus Budreikos kaltos saulutės.

Prie šių renginių prisišlieto ir Troškūnų seniūnijos kaltinių kryžių nuotraukų paroda, sudaryta iš 2011 m. vykusios ekspedicijos metu užfiksuotų vertingesnių senųjų ir naujų kalvio darbo paminklų.

Renginiui pasibaigus dalyviai džiaugėsi jiems suteikta galimybe susipažinti su įvairių regionų ir individualių kalvių kalviškosios kryždirbystės savitumu, sutarta, kad tokie renginiai turėtų būti dažnesni. Tad iki kitų susitikimų!

Nuotrauka J. Zabulytės

Sudarytoja

Gražina Jurgaitienė

Fotografas

Tomas Piliponis

Dizainerė-maketuotoja

Gailė Jurgaitytė

Kalbos redaktorius

Darius Rudzinskas

Vertėja

Birutė Leškienė-Hussey

Redakcijos adresas:

Stiklių g. 16, 01131 Vilnius

tel.: (8-5)2120564

el. paštas: lietuvosts@takas.lt

Spaudė spaustuvė

UAB „Spaudos praktika“

Chemijos g. 29, 3031 Kaunas